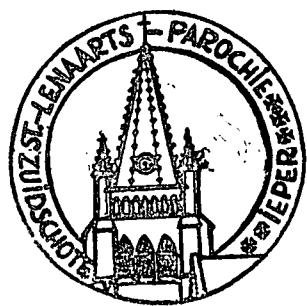


BOEKDEEL 3

NOËL FAVOREL

'ZANTINGEN'

AFL. 7-9



Noël Favorel
pastor in Zuidschote

'PRO MANUSCRIPTO'
1984

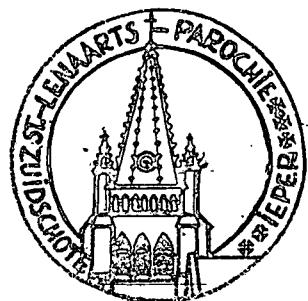
NOËL FAVOREL

'ZANTINGEN'



DE PAROCHIE ZUIDSCHOTE (B)
EN HAAR PASTOORS (1568-1697—)

- HUN TIJD
- HUN BELEVENSSEN



"PRO MANUSCRIPTO"
VASTEN
1984

OPSTAND TEGEN SPANJE (vanaf 1568)

We resumeren de gebeurtenissen :

Aanv., de "Gzeren Hertog" en zijn beruchte "Bloedraad", die een gruwelijke repressie voerden, hierbij steunend op een sterke legermacht, bestaande uit Spanjaarden, Italianen en Albanezen, ingekwartierd in de steden van Haanderen en Brabant, o.a. te Menen.

Met wisselende sans wordt de verwoestende oorlog tussen 'prinsgezind' en 'Spaanse' legers ongenadig voortgezet. Ook onze streek had in die tijd ontzettend te lijden, niet alleen onder de plunderingen en de brandschattingen van Oranje's troepen, maar ook onder het barbaars optreden van de 'Koninklijke' legers, die herhaaldelijk aan het ruiterslaan. Enkele voorbeelden:

In november 1574 willes de Italiaanse uiter, die te Kortrijk ingekwartierd zijn, de stad plunderen "maec de Borgers...", vergaarden alle gilders... int volle larnach en troches alsoos tegens de Italiaenens, ende deden se met gewelt..... schees". In de nacht van 17 juli 1575, toen een berde 'Borgewijzen' de stad bedreigde, riepen de wethouders de gilders opnieuw te wapen, zodat de overval mislukte.

De strijd tegen de bezettingstroopers werd steeds feller. In vele steden verjoeg de burgerij het garnizoen; in andere werden de vreemde huurtroepen in hun vesting belegerd. Een afgruwelijc hoogtepunt werd bereikt te Antwerpen op 4 november 1576, toen de Spaanse troepen zich onverhoeds met bestachtige razernij op de stad stortten. 7.000 mannen, vrouwen en kinderen vielen als slachtoffer van deze "Spaanse Furie".

In het najaar van 1577 slaat een nieuwe golf van heftig anti-clericisme over het land. In oktober van dat jaar valt Gent in handen van de Calvinisten. Het komt weer tot een schandalige 'Beeldenstorm'. Alles wat de 'Roombien' heilig is en de eersta**ceeldstor**merij van 1766 "overleefd" had wordt grondig vernield, de Bloosters worden leeggeplunderd of zelfs tot puin herschapen. De religieuzen worden brutaliseerd of de stad uitgejaagd. Op 1 juni 1578 worden verschillende kerken voor de hervormde credient open gesteld.

Tegelijk dringt Gent zijn diktatuur op aan het grootste gedeelte van het graafschap Haanderen. Zo worden o.m. te Brugge, Kortrijk en Ieper de vroegere stadsbesturen gewelddadig omvergeworpen. Schotse huurtroepen, in dienst van de Gentse Calvinisten, worden

Men leze de "Chronique van Elverdinghe" (1555-1579) van Jacob Gladys. Over de galgen te Ieper; "de oorenstryders"; de storm van 6/9/1576, die "wel 500 menens in Haanderen nedergesmeten heeft"; "de Waalen 't Elverdinge"; "t garnijsen van Yper" dat "de kerke en de plactse" van Goezinge op 20/4/1579 in brand steekt..."; en den 22 X^o (22/12) 1579 de kerken van Hamertinge, Elverdinghe en Lillebeke, enz., enz.

er ingekwartierd. De soldaten stropers het ommeland af. Nle blokken en andere kerkgeldes instellingen werden eerst geplunderd en daarna volledig verwoest. Het vandalenwerk van de "geuse" troepen was planmatig. De blokken werden eerst uit de torens gehaald om tot kanonnen te worden omgegoten. De kerksieraden en andere kostbaarheden werden geroofd en te gelde gemaakt. Nadien slechts werden de kerkgebouwen zelf in brand gestoken.

Ook de parochiekerk van Wervelgem, die reeds tijdens de "beeldenstorm" van 1566 - zoals zoveel andere - ernstige schade had opgelopen, ging in de vlammen op. Enzelfde ramp trof ook de Guldengbergabdij: "de kercke ende meest alle se huysseniggien" was het blooster werden totaal verwoest "deur de Schotten die te Mee-nen lagen, (ende) ander rebelle ende volleurets", zodat de abdis en met haare religieuses es genootsaectt geweest te vluchten naer Ryssel ende ander steden int land, ten huysse van hemelieden vrienden, tot het overcommen wurde stat van Cortryck onder het regieme vander coninch van Spaigniers, den 17 en februari 1580,..... gedurende welcken tyt het cloostere... zoo geruynneert was deur brant ende andersins datter niet en resteerde dan eenige oude murensiggien", "le reste ayant esté déroché et emporté, à scavoir le pavement de l'église" (dus zelfs de kerkvloer, les pierres de grès (= grès, zandsteen), les ancrets et autres sortes de ferrailles). Zo grondig was de vernieling...

De weerginwijkende godsdienstvervolging, door de gentse Calvinisten en hun aanhang ontbrand, bracht de Waalse gewesten (denk aan de "Beweging" van de "Malecontenten") er toe zich te verzetten van Spanje (herinner u de Hertog van Parma, Alexander Farnese) dit leidde tot het Tractaat van Atrecht (12/3/1579), waarbij de Waalse gouwen zich afscheurden van de overige provinciën.

Montigny, één der leiders van de "Malecontenten" heroverde Menen in oktober 1579; Kortrijk volgde op 28 februari 1580. Nieuwe militaire successen volgden. Maastricht wordt door stormenderhand ingenomen. Dorrik geeft zich op 29 november 1581 over; Oudenaarde in juli 1582. Onderwijs was Menen weer verloren gegaan, doch het wordt in juli 1583, samen met Duinbergen, Diksmuide en Ypres, heroverd. Ieper capituleert op 7 april 1584, Brugge op 20 mei.

Op 15^e augustus 1585 ziet Parma van Sint-Aldagonda zich gedwongen de overgave van Antwerpen te ondertekenen.

de val van de Scheldestad leidt de effektieve scheiding in van Noord en Zuid. Van dan af aan houdt een linie van militaire posten de beide delen van elkaar. Onder de bescherming van die grens zal het opnieuw gekatholiciseerde Zuiden een nieuw bestaan beginnen, in eng verband met Spanje, terwijl het Noorden, achter de borstweer zijn grote rivieren zijn onafhankelijkheid zal verdedigen onder de gereformeerde religie als basis van de Republiek (zal) verkondigen" (Caldus Leo van der Essen, zatiger, een van mijn vroege en gewaardeerde professoren aan de K.U. te Leuven).

Wat een verschrikking die jarenlange kruisoperaties, al die strooptochten, razzia's en muiterijen voor ons "Westland" en zijn bewoners betekenden, blijkt overtuigend uit volgend citaat, dat wij aan Meester Tambourys ontlenen (p. 157): "Vele parochien zijn ontvolkt: Haringhe, Proven, Stavele, Oost- en Westvleteren, Geninghe, mitsgaders een aantal andere andere waar (nog slecht) zeer weinig volk woonde." De auteur plaatst die tekst onder het jaer 1584 en vervolgt: "Bovendien was de casselrie (van Turne) vol vrijbueters en straatschandert, de welke alle de lieden gevanger namen ende in de boschen leyddens, alwaer dat ze die pyrichden ende rantsoeneerden."

[] Wat zal een dorp als Luidschote vanaf de vreselijke dagen van de "Beeldstorming" (augustus 1566) tot aan de verovering van Oostende, op 20 september 1604, door de bekwaame Spaanse veldheer, Spinola, niet al te verduren gehad hebben?

Een bladzijde uit de "Geschiedenis van Elverdinghe" vertoont, om daar enig gedacht van te krijgen. C. Tambourys citeert "La Flandre", 1879, pp. 375-376, 378 en 391-392, en schrijft: "1587. - Op den 18 van december, 's mydags in de kouderemperi (= Quatre-Temps, de drie vastendagen die de Kerk voorschreef bij de aanvang van ieder seizoen, hier de winter), zo giede men latter passeren goude wel 20 ofte 25 vendels (= compagnieën) spanyaerdens. IIJ' (= vier) vendels, wel gemonteert on fray volken, ging logieren te Elverdinghe..."

"1587. - Op den 29 december, 200 blevens op Hamertinghe en Elverdinghe wel 19 vendels Spanyaerdens, 200 dat de arme landliedens gulen moed ledens als zij oyt hadden geleddens, want in elk huys ofte goet mochtet wezen 30 ofte 40 soldaten; zulke overlastinge en was daer te vorren met vele gehoort; god betert!"

Zal Luidschote toen ook geen "gulke overlastinge" gehad hebben?

- "1588. - Op den lasten meye, 's nachts, omtrent des 9 urens, kwamen meest al de pachters van Elverdinghe en Vlaminghe gevlecht met hunne beesten om alle dat zy hadden naer de stede. (Dat was² zo voegt Tambourys er aan toe - "uit vreeze van de soldaten"). Weer in:
- "1588. - Op den 2 September kwam het volk alle van Elverdinghe en Vlaminghe (naar Ieper), alle gevlecht met kinderen en beesten, nochtans hadden zij salvegarden (= sauvé-garde; bescherming, veiligheidswacht) van Spanjaarden; maar zy en waren niet machtig (= niet bij macht) met de landslieden om te wederstaan, gequelt van de loopers (= de straatrovers, streperende geuzen?) nemende al dat zy brijgen costen, ja, schoenen en couven van kinderen."
- 1591. - Op den 6 april³, wegende Palm-zaterdag, zoo was Elverdinghe, Boesinge, ten Brielen, Vlaminghe, Dickebusch wederom geplaagd door de soldaten, willende vleesch hebben dat niet vinden lijk en was...?"
- 1591. - Op den 7 meye, zoo kwamen de Oostendenaars (de rebellen van Oostende werden eerst op 20/3/1604 bedwongen) zeer sterk in 't land, want de maren kwamen dattér 400 waren gespoert te Merchem; ... 't volk van Elverdinghe moest wederom de vlucht nemen.
- 1591. - Op dezer tyd zoo liepen de Oostendenaars op alle dorpen omtrent Ypre, als te Elverdinghe, Vlaminghe, Reninghelst, Kemmel, le, on schooten omtrent Lokeren (= Loker) twee soldaten dood, van die tot Belle (= Baillieul) dienden."

Terloops: Oostende was toen - en nog voor jaren - het voornaamste bolwerk van de 'geusgezinde' opstandelingen in Aet Zuiden. Het Oostendse garnizoen oordernam geregeld genadeloze strooptochten door geheel Vlaanderen. Op 16 juni 1591 werd één van de beide pachthaerden die de Guldenbergabdij van Wervelgem te Nieppe bezat, tijdens een plundertocht van de Oostendse rebellen in de abdij geslagen. Een honderdtal soldaten van het Oostendse garnizoen proogden Menen in de nacht van 18 juli bij verrassing in te nemen. De burgerwacht van deze stad was echter door een overloper ^{gelekt} verwaistigd geworden, zodat de rebellen, hoog gedwongers moesten terugtrekken. In de jaren 1591-1594 verbeerde Menen haast voortdurend in alarmtoestand en werden er 's nachts "sentinelles" uitgezet "ups da rampearden" en "wachte gehouden... up den toren van de Bercke... omme den viant te beter te ontdekken indien

Hij ontrent de stede... gheweest hadde." In 1592-1593 werden verscheidene hoofdsteden in de omgeving van Menen door "de vrybuters van Dorthende" platgebrand.

Wat de abdij van Wervelgem betreft: in die vreeselijke jaren ging er niet minder dan zeven blootverhoeren, ten gevolge van oorlogsfatig, in de vlammen op! «Tous leur biens, gisant du costé de noort de... la Lyb, sont estay en fiske (= braak gebleven) et subjects à l'excusson des Vrybuters jusques à la Trêve (= het wapenbestand), qui fust publiee en l'an 1609; ayant esté brûlé sept (de) leurs censes, lesquelles elles n'ont pas réédifiées que avec grandes charges (= de staat van goederen, waarvan we dit ctaat ontlenen dateert uit 1617!), dont elles se représentent encore, à cause que les censijs (= de pachters) ont déboursé tant pour les matériaux que tout ce qu'estoit nécessaire pour les réédifier, à condition qu'ils peuvent défaillir (= afbreken) d'an en an leurs déboursements (= hun uitgaven), de sorte qu'ils ne sont encore rembourserz, et ne pourront estre de tout payez que par ung bail (= een pacht) de noef ans, portant le reste environ 3.000 florins."

Wat een ellendige tijd! Dertig, veertig jaar lang: alom onveiligheid!

Hoeveel goed trachten te redder door ijlings op de vlucht te staan..., en misschien dan toch achterhaald worden door brigands, struikrovers of buitgerige soldaten. Hijn 'tege lyf' toch redder, maar alles moet afstaan, tot schaen en houben toe... En dan terugkeren naar zijn dorp; alles wat niet te heet of te zwaar is gestolen en - in 't ergste geval: zijn woonst, zijn boerderij platgebrand; de kerk verwoest.

Dertig, veertig jaar van schrik en beven; de velden braak gebleven... en maar herbeginnen: ploegen, zaaien, 't graan zien rijpen en als men er de ziel wil in slaan: de 'vrybuters' of soldaten die het platteland ranksoeneren... Honger lijden en snakken naar vrede..., die er maar niet komt...

Dat was het bittere lot van onze dorpen in die vreeselijke jaren; het lot ook van Leidschote. Kerken, kapellen in puin. Geblakerde muren; brennen-schreiende resten van een barbaarse tijd...

En de pastoors? gehaat, vervolgd en opgespoed door de aanhangers van de 'wâre' religie.

We kennen hun namen niet, maar ze hebben het wrege lot van hun parochianers moesten delen. Onzalige tijd, onzaad mensdom!

De volkeren onthouden de lessen niet van het verleden. 'Als 't wel gezat' komen ze - uitgeput... - 'n tijd tot vrede met elkaar. En dan herbeginnen de gruwelen, herhaalt zich 'duizendvoudig' de eerste brodermoord... De 'pinnekenbrood' van 't kwaad zit diep in 's mens hart... En als men echt niet meer oorlogen kan,

dan moet er wel een tijdtje) mede komen... Men is ongevallen. Men is ten einde brachten, en dan gaan de ogen open. Staatslieden, die misschien de zaak van hun volk eerlijk wilden dienen, leggen de "paardebril" af, die hen een breedere blik ontzam, en sluiters vrede. Een zaak van geven en nemen? "Do ut des" en soms "vae victis!"; "wec den overwonnenen!" (woorden van Brennus bij de inname van Rome, in het jaar 390 v.Chr.)... En de geschiedenis herhaalt zich steeds weer, ook in recente tijden: Versailles, Potsdam ...). Wanneer zullen dat mensen wijzer worden en zich herinneren dat ze zijn geschapen voor Gods beeld en gelijkwaardig?

DE SPAANSE NEDERLANDEN

TIJDEN DE EERSTE HELFT DER 17^e EEUW

We sluiten deze tragische periode af, en gaan een stap verder in de geschiedenis van de Spaanse Nederlanden.

Koning Filips II had in 1578 afstand gedaan van de Nederlanden aan zijn dochter Isabella, en haar gemal, Albrecht van Oostenrijk. De aarts-hertogen zagen al zeer vroeg duidelijk in, dat zij het opstandige Noorden nooit tot obediëntie zouden kunnen brengen. Daarom stelden zij alles in het werk om een einde te maken aan een strijd, die hun erflanden volkomen had uitgeput. Reeds in 1607 sloten zij op eigen hand een eerste wapenschorsing, die op 9 april 1609 door de ondertekening van de Twaalfjarig Bestand werd bevestigd.

Aan de mateloze ellende, die de razzia's van soldaten, rebellen en rovers beroden, de talrijke opringen en de schraapzucht van de koninklijke ambtenaren over de weelde dorpen gebracht hadden, kwam nu geleidelijk aan een einde. De bevolking kon nu ^{niet} haar geboortegrond terugkeren - zo ze elders een veiliger toevlucht had gevonden. En indien ^{zich} ~~ze~~ toch - spijt alles - had kunnen "vastklampen" met de laatste ^{aan haar} greep, was de tijd van het pauperisme en hongerbrood voorbij. Het ergste was geleden. De velden werden weer ontgonnen, de woonsten hersteld of heropgebouwd, de reestapel - stuk voor stuk - weer aangevuld.

De periode van trade, die nu inzag, zal het mogelijk maken de gouden wonderen, die de Opstand in de economie van de Tijdelijke Nederlanden geslagen had, langzamerhand te halen.

Ook onze straat zal nu voor genoegte tijd van verwoestende krijgsverrichtingen gespaard blijven, zodat onze mensen zich nu volledig kunnen wijden aan het economisch herstel van hun bedrijven en

hun dorpen. En zal ook te Tuïdschote, stanaf die jaren, een intense bouwbedrijvigheid geheerst hebben. En als de bouw draait ..., draait alles."

Onze streek, ons eigen dorp, zal tijdens het tweede kwart van de XVIde eeuw een stoffelijke maar ook een geestelijke bliscí henners, als wellicht nooit voorheen.

Gelukkige pastoors, die dan het kerkersambt mogen uitoefenen. De kerk, de pastorie, de kapelarij, de school, het gildehuis, enz... vervangen uit het puin. Broederchappen herleven of worden gesticht; landse kapellen heropgebouwd. Het geloofleven, de godsdienstige praktijk - gestaald door jaren en jaren verdrukking - wordt vrijeiger dan ooit. De 'Hollebontkapelle' van 't Vailvoordeke, de 'kapelle van 't Heiligh Buys', aan de grenscheiding van Noordschoot en Tuïdschote, de O.-L.-Vrouwekapel te Lutzerne, worden ofwel heropgericht of voor 't eerst gesticht.

Ik heb reeds vele malen geschreven, dat de abdis van Meter 'dorpsmauel' was van Tuïdschote. Deze ^{oudere} abdy, vermoedelijkerond 1067 gesticht "in loco qui die illius Mecinibus" (oorconde uit 1065), behoorde tot de Orde van Sint Benedictus, en stond onder de aanrapping van O.-L.-Vrouw ("ecclesia beatae Mariae Mecinensis" - 1144; "Onze Vrouwenkerche te Messines" - 1512, 1515; "le Monastère de Nostre Dame de Messines" - 1598; enz., enz.). "O.-L.-Vrouw van Meter", zoals wij nu zouden zeggen: "O.-L.-Vrouw van Dadizele".

Volgens een oude overlevering verwierf de abdy zeeds zeer vroeg, wellicht door toedoen van Willem van Meter, die in 1130-1145 patriarch was van Jerusalem, een fragment van het H. Kruis. Deze reliek was leidder tot de instelling te Meter van een jaarlijks processie.

Verscheidene adellijke vrouwen trokken zich in deze abdy terug, o.m.; gravin Gertrudis, een zuster van Filips van den Elzas (rond 1176-1177); gravin Maria van Boulogne, en de gemalin van Mattheüs, een zoon van Diäderik van den Elzas.

Tijdens het beleg van Ieper (9 tot 10 augustus 1383) werd de abdy platgebrand door de Engelsen. Als gevolg hiervan/abdis Margriet d'Outre, een dochter van de burggraaf van Ieper, een muur bouwen rond het klooster, die door twee hoge torens versterkt was.

Dat O.-L.-Vrouw een bijzondere verering genoot te Meter, blijft o.a. we hebben het elders reeds vermeld - uit het feit dat abdis Agnès de Crancq, de beeldnis van "Notre-Dame de Messines", op 1 april 1464, naar een nieuwe kapel liet verbouwen.

Het abtiaat van haar opvolgster werd in 1470 beproefd door een pestepidemie en in 1477 door de invloed van de troepen van Lodewijk XI. De 1ste september van daarliggende jaar werden de abdy en een deel van de stad door de Fransen in de as gelegd.

Het overzicht van al deze gebeurtenissen valt ook wel tot Tuïdschote doorgebringen zijn en voortverteld.

De Aartskoning Maximiliaan van Oostenrijk en hertogin Maria van Bourgondië (die toen de Nederlanden regeerde - 1477-1482) verleenden op 10 juli 1481 toelating aan de abdis van Mesen om een onthaling te houden in ganz het gebied, waarover zij burgerlijk gezag uitoefende (dat ook te Zuidschote). Deze bijzondere moest dienen voor het herstel van de abdij. De financiële toestand van het klooster was toen zo bedenkelijk, dat de abdis tot zelfs de gewijde Vaten van de abdijkerk had moeten verpardon!

Eigenaardige tijden! In 1511 trad Johanna van Gistel, dochter van Jan van Gistel, heer van Groen en Grootbaljuw van Kortrijk in het klooster. Ze was slechts dertien jaar oud toen ze - op aanraderen van de vorst - tot abdis gekozen werd (16/1 1515). Eind januari 1515 werd ze te Waasten door de suffragaanbisschop van Terwaenen (= Terouanne) tot abdis gewijd.

Ze was zo jong, dat de kloostergemeenschap Johanna's moeder naar Melen liet overkomen om de jonge ^{abdis} een goede opleiding te geven ("pour lui donner des bonnes instructions"). De kroniek van de abdij vertelt dat Johanna van Gistel haar klooster wijziglijk bestuurde, meer dan 46 jaar lang! Ze kende nochtans veel tegenspoed. In 1541 brandde de abdij nogmaals af. In 1548 kocht de abdis een huis te Ieper, "het Klein Paradijs" genoemd. Het lag in de Menenstraat en moest dienen als "refuge" voor het geval de religieuzen met hars en goed uit Melen moesten vluchten. Korte tijd voor haar dood, voorgaallend de 3de april 1561, wilde abdis Johanna haar ontlaag nemen, om zich beter op het beschouwend leven te kunnen toeleggen, maar haar eigen religieuzen drongen er bij haar aan ^{om} van haar plan af te zijn.

Haar opvolgster, Jacqueline de Marigny, zou de sociale en godsdienstige troebelen, die ons land ruim 40 jaar lang onderstoven zetten, voor een groot deel zelf meemaken.

Tegen het einde van 1561 vielen de Honderdpartijen Mesen binnen. Naar het schijnt ontsnapte de abdij toen "de dans", doch in mei 1579 werd het klooster in brand gestoken door de Walen, die de stad Mesen op de Staatgezinden hadden veroverd. De abdis en de oudere zusters konden de nacht nemen naar hun "refuge" te Ieper.

Abdis Antoinette de Saint-Omer, benoemd door Filips II, volgde haar in 1595 op. Zij daal al het mogelijk om de heropbouw van het klooster te Mesen, voort te zetten. Doch... het werd, tijdens de strooptochten van de Oostendse rebellen, weer maar eens verwoest!!!!

Maar de abdis liet de moest niet zakken. In 1604 was de heropbouw reeds ver gevorderd, vermits men, reeds in dat jaar, op de torenspits een kruis kon plaatsen, dat deze jaardatum droeg.

De volgende abdis, Franse de Baillencourt werd benoemd door de Aartskoningen Albrecht en Isabella (23 juli 1610). De 6de augustus daarop werd ze gewijd door de Ieperse bisschop: Mgr. Carolus Maes. Hij werkte

zeer actief aan de verdere restauratie van de abdijkerk; het koor der monialen en de kapel van St.-Benedictus werden heropgebouwd. Er kwam een (monumentaal) hoofaltaar, waarvoor Vaast de Bellegambe in 1615-1616 een (merkwaardige) schildering maakte. Toen de abdis (in 1618) haar ambt neerlegde, waren er 17 monialen, 9 jonge geprofeste[n] met 'eenvoudige' geloften en 8 novicen!

We hebben wat lang stilgestaan bij de abdij van Meien, omdat haar geschiedenis, haar wel en wee, verband heeft met de geschiedenis van Liedschote, vermits de abdis van eeuwen hier de 'domina temporalis loci' was.

We werden aldus nog eens herinnerd aan de bewogenheid van de tweede helft der XVII^e eeuw, die hier en elders ongroot hervig is gebleven. En toch! Het 'geloof der vaderen' had, als een brachtige boom, de hevigste stormen weerstaan. Ongetwijfeld had deze schade geleiden tot enige voorname takken verloren, maar de stam was overeind gebleven met vele van zijn bloekste takken, die weldra weer begonnen uit te botten. De politieke stabiliteit in de Spaante Nederlanden gedurende de eerste decennia der XVIII^e eeuw, zal de godsdienstige en economische heropleving sterk bevorderen en tot een uitzonderlijke bloei leiden (1).

In de katholieke naties zal de Kerk, met een bewonderenswaardige vitaliteit, haar beginelen hooghouden en verspreiden.

Tot die christelijke 'wedergeboorte' (= Renaissance), tot die geestelijke herleving hebben o.m. vele bloosterorden en congregaties bijgedragen. Zo zullen, b.v., de Jezuïeten een uitgebreid pedagogisch werkplan leverenlijkers en in hun colleges aan de mannelijke jeugd een uitstekende opleiding, een van-geloof-doordrongen opvoeding verschaffen en de leidende paders van het land op hun toekomstige taak voorbereiden en ze hiertoe bekwamen. Maar ook de christelijke, gedegen opvoeding van de meisjes wordt ernstig ter hand gevat. De instellingers die zich wijden aan de vorming van de vrouwelijke jeugd vermenigvuldigen zich / Ursulines, Dominicanessen, Visitandinnen, enz., enz.).

Ook de volwassenen worden niet vergeten. Jezuïeten, Capucijnen, Thetaynen, enz., houden vooral 'missie's. De bedelorden vooral dragen veel bij tot de godsdienstige bloe in onze steden en dorpen.

We lopen waarschijnlijk de tijd vooruit, maar de visitatierverslagen van de Ieperse Bisshop Willem Delvaux (vanaf de jaren 1733) - waarover we later veel meer zullen zeggen - spreken ons over de actie van de talrijke bloostergemeenschappen, die reeds in XVII^e eeuw, enorm bij-

(1) Telfs dan was men natuurlijk niet vrij van natuurrampen en epidemieën. "De pest" - "wareerde" hier in Vlaanderen van 1636 tot 1639. De vrouw van de kost-ondervryzer stierf 'den 2 December 1636' en hijzelf, drie weken later, 'alle twee van de pest' (C. Tambourin, o.c., p. 80).

gedragen hebben tot de bloei van het godsdienstig leven in onze dorpen.

Dat ze bij gelegenheid ook al eens de toestemming hadden om een 'bedeltocht' te houden van huis tot huis, was maar normaal. Hun stichters (de H. Dominicus, Sint-Franciscus, enz.) hadden in hun respectievelijke Regels bepaald dat ze geen andere vergoeding voor hun apostolaat mochten aannehmen, dan wat de rijksgewijheid van de christelijke gemeenschap, hun schenken zou. Een hoogstaand ideaal en dat niet elk ^{lid} van die Orden, tot aller tijde en de eeuwen door, de gelofte van armoede volmaakt beoefende, is vanzelfsprekend waar. Maar wie kom daar eerlijk gezegd - aanstaan aan nemen?

De bedelorden hadden 'vaste staties' in het bisdom Ieper. Bepaalde kloosters uit de streek gingen geregelde helpen voor de predicatie, het biechthonen, het houden van missie's, enz., op steeds dezelfde parochies en mochten er, af en toe, een 'ronde doen' bij de bewoners.

Te Pollenhove, b.v. kwamen de 'Recolletten' (een tak van de Franciscaner-orde = Minderbroeders) van Diksmuide en de Kapucijnen (een andere vertakking van dezelfde orde) van Veurne om beurten helpen (en soms... 'schooien'). Maar men zag er af en toe ook de dominikaners, de Augustijnen en de Karmelieten van Ieper. Te Bikschote en te Boezinge kwamen er toen geen (meer). In het visitatieverlag van Boezinge (10/9/1736) staat er woordelijk: "Defactu stipendi non renuunt". Daagt de toenmalige pastoor-deken van Boezinge (waarover je verder meer zult horen) misschien, dat de paters van 'den daad des hemels' honden leven? Had hij de bijbelse spreek vergeten, die zegt: "non ligabit os bonus triturationis" (gemoogt de os die al maar doos 'ronddraait' op de doornvloer om uw graan te dorren, niet overbladderen)? Of is een arbeider misschien zijn loon niet waard?

In elk 'Goterde' het toen niet goed op die parochies en de parochianen deden 'fern' hun beklag bij de bisschop...

Te Markem mochten de Karmelieten van Ieper 8 dagen komen en de Kapucijnen 2. Reninge maakte geen problemen: de 'Recolletten', de 'Geschoide' en 'Ongeschoide' Karmelieten, de Kapucijnen uit Ieper, plus nog 'verschillende', niet nader genoemde soorten paters, hadden er een vaste statie.

Bisschop Delvaux hield op 20 augustus 1747 een 'visitatie' te Huidschote, en wat stepte hij, dangaande de bedelorden, in zijn verslag aan?: Ze hebben er sinds 14 jaar geen 'vaste staties' meer, want de 'domina loci' weigert hun de gebruikelijke aalmoezen ("Nullas habent fixas stationes abhinc 14 annos, quia negatae sunt ordinariae elemosynae a domina loci"). Wat waren ze bezig, de abdissen van Meien en moers dan? 'ens tegen draad'. Je zult er nog van horen! De toenmalige abdis - haar naam is te lang om hem hier te schrijven, was de dochter van een graaf en nog in 't eerste vuur van haar bencenzuur...

Ik vermoed dat de "ghilde van onse lieve vrouwe", waarschijnlijk het oude Pachtboek van Luidschote telkenmale spreekt, wellicht tijdens de vroege jaren van de XVII^e eeuw hier werd opgericht.

Blijkens de oudste verpachting waarvan de tekst bewaard bleef, begat deze "gilde" ten jare 1688, "in Zuytschooten, west den IJseleet" vijf percelen land en "in Zuytschoote poezel" nog twee percelen (de nrs. 40 tot en met 46).

DE LAATSTE JAREN VAN DE DERTIGJARIGE OORLOG

Naer ook weer nu zou die tijd van "peis en vrede" niet zo lang duren. Luidschote en heel Vlaanderen zoudens weldra ook van de brokken delen "van de Dertigjarige oorlog". Weer eens...

Na de zware nederlaag, welke de 22-jarige Franse prins, Condé, de onoverwinnelijk geachte Spaanse "tercios" op 25 mei 1643 te Rocroi had toegebracht, waren de Franse leger's Vlaanderen binnens gevallen.

Ondanks de verbeterde tegenstand der Spaanse troepen maakten de Fransen zich van een groot aantal vestingen meester. Zo veroverden Hasselt, Armentiers, Waasten, Menen (23/9) 1645 - door de Spanjaarden heroverd op 16/8/1646!), Veurne en Kortrijk (29 juni 1646; terug in Spaanse handen op 16/5/1648).

Tijdens die sombere jaren die van de Westfaalse vrede (ondergetekend op 26/10/1648) voorafgingen, had ons land ontzettend te lijden ten gevolge van de aanhoudende huijsverrichtingen.

Meester Tambouryn schrijft dienaangaande in zijn "Geschiedenis van Elverdinghe" (pp. 158-159),

"1644. — Dit jaer begint een tyd van oorlogen, rampen en ellendes. (Lodewijk XIV) " Le Roi Soleil !

"1645. — Vlaanderen bevindt zich, in de eerste helft der gerontigende eeuw" (hij had moeten zeggen vanaf ± 1644) "bijna geheel onvolkt" (dat is minstens fel overdreven!) "de opstanden, de oorlogen, de overstromingen, de pest, de gewade ziektens, de landverhuizingen en de schaarschheid der levensmiddels brengen te weeg dat er parochien gevonden worden waar er maar twee of drie mentchen overblijven."

"1646-1648. — Veurne werd driemaal door de Fransen genomen." En nu een "religiens aspect" van die berovingen:

"1647. — Een plakkaat van 7 september verbiedt "aen alle... onderstaen unde andere, hanterende ('hanter' = bezoeken) dese landen, mans- ende vrouwspersonen, van wat staet ofs conditie ey mogen wezen, te zwieren, blasphemeren ende verloochenen den Naem Gods,

van syne glorieuse Moeder ende andere Heiligen, gelyck ook te doen verblechte eeden."

Leggen we nog iets over de materiële schade, welke door de nieuwe oorlog in Vlaanderen werd aangericht. Om er enig gedacht van te geven, nemen wij een officiële raming, opgesteld door de schepenen van de Kasselrij Kortrijk ten verzoche van het bestuur der Franse domeinen. Volgens deze schatting beloop de te Wervelgem in de jaren 1645-1646 aangerichte schade meer dan 185.000 pond. Ook in de berekeningen van deze parochie is er in die tijd herhaaldelijk sprake van de krijsoperaties:

"1645-1646: "betaelt Anthoent de Poorter... over thelpenuyveren van de kercke, als de procliamen uit de kercke vertrocken waren naer dat de prince de Condé, franschen generael, syn convoy binnen Cortryck gheenvoeert hadde." De inwoners hadden blykbaar een onderkomen gezocht in de plaatvloede kerk..."

; "betaelt Gille Rousseau, timmerman alhier, over syn arbeyt van afdoen van de clocke?"

; "betaelt myn heere den pastoor alhier ... over syn verschoten (= voorgeschoten) gelt om het doen vluchten van het beeld van onse lieve vrouwe en sta ljoy."

"1649-1650: "betaelt ... over t vluchten van de schilderijen van onse vrouwe ontaer en wederhalen."

De religieuzen van de Guldenbergabdij moesten opnieuw, enige tijd, een onderkomen zoeken in hun 'wijkhuis' (*refuge*) te Kortrijk.

Ook na de Vrede van Westfalen (26 oktober 1648) duurde de oorlog tussen Spanje en Frankrijk voort. De Spaanse Nederlanden werden voor de zovelenste keer weer een 'oorlogstorsoel'. De religieuzen van Wervelgem zullen tensog herhaaldelijk gedwongen zien zich in de 'refuge' te Kortrijk of in andere steden terug te trekken. ("Krumm iam coactio fuerunt mutare sedes et tunc illuc in oppida sese recipere ab eo tempore quo Galli Cortracum occuparunt", schrijft Mgr. François Vilain de Gand, bisschop van Doornik, aan Paus Innocentius X).

De monialen van Mebon verging het niet beter. Op 25 augustus 1645 vluchten zij naar Ieper, waar ze 15 jaar lang in hun 'refuge' verbleven. Zo onveilig was het platteland, al die jaren! De religieuzen keerden slechts de 13^e september 1660 naar hun abdij terug. Deze was in vrij slechte staat... De abdis begon met de restauratie van de kerk, versierde deze met prachtige tapistrys, doch in mei 1667 moesten de zusters opnieuw vluchten naar Ieper, en... wederom in 1673 en 1678

(1) Tijdens het beleg van Ieper, plunderde de vijand de abdij, en stal er voor 5.273 florijnen aan lood, schaliers, (ronten) lambrisering, enz. Zelfs de amber van de gebouwen werden meegenomen.

In hun 'refuge' waren de zusters zeer erg behuurd. Er was plaats voor zes en ze waren met achtien...

Tijdens het oorlogstijg bestuur van Filips IV's bastaardzoon, Don Juan van Oostenrijk (1656-1659), een van de ellendigste landvoogden die de Zuidelijke Provinciën ooit hebben gekend, verzwond de laatste hoop op een Franse nederlaag. De slag bij Duinkerken (14 juni 1658) eindigde met een beslissende overwinning van de Franse troepen, die weldra praktisch geheel Vlaanderen veroverden. De stad Namen werd op 9 september 1658, na een driedaags belegering, door de Franse veldheer Turenne ingenomen.

Welke droevige tonelen er zich te Zuidschote afgespeeld hebben in de jaren 1645 - 1659 weet ik niet. Hebben ze ook de blokken uit de toren moeten halen en verbergen, zoals dit te Wervelgem gebeurde. We citeren een paar zinnen uit de berkeningen van laatstgenoemde parochie. Le spreken voor zichzelf! :

- 1657 - 1658 : "betaelt over het vermaken van de putters daer de dockers in begraven geweest hadden."

"betaelt (over) (t) vergaren van t berghoest, dat gevlicht was in diverse platsen tot Corrych?"

Ik vermoed dat de Zuidschotenarts hun blokken niet hebben kunnen reddien. Je zult later de reden lezen van mijn vermoeden.

DE TWEEDE HELFT DER 17^e EEUW

Doch laat ons nog even de loop der geschiedenis volgen.

Toen Filips IV, koning van Spanje, inzag dat de strijd tegen Frankrijk onherroepelijk verloren was, liet hij vredesonderhandelingen aanknopen met Lodewijk XIV. De uitslag daarvan was de katelekeakte van 7 november 1659, bekend onder de naam van 'Vrede van de Pyreneëën'. Spanje stond gans Artesië en verscheidene grondsteden in Vlaanderen, Henegouwen, Namen en Luxemburg af. Enkele veroverde gebieden, waaronder Deurne en de 'roede van Namen', werden oochtans aan de Spaanse Kroon teruggeschonken.

Op de vrede van de Pyreneën volgden er enkele betrekkelijk rustige jaren.

Vor de abdij van Namen was de annexatie van Artesië een goedige slag. Ze had daar eigendommen en deze werden prompt onder sekwestier geplaatst. Ondanks de bemoeiingen van abdis Isabelle du Chastel de la Flouardière, een dochter van de burggraaf van Haubourdin, bleven ze gesekwesteerd; wat zeer schadelijke gevolgen had voor de financiële toestand van de abdij.

De vrede hield niet lang stand!

Filips IV was nauwelijks overleden (15 september 1665) of de Zuidelijke Nederlanden werden alweer het slachtoffer van Lodewijk XIV's onverzadigbaar imperialisme. Een wrechting leger viel in 1667 het land binnen en veroverde, zonder ook maar ergens op beduidende tegenstand te stuiten, een aanzienlijk gedeelte van Vlaanderen en Henegouwen. Kortrijk gaf zich op 19 juli 1667, na een kortstondig belegering, over. Ook Namen viel in Franse handen.

De Hollandse regering, die er allermist op belust was de woogzachte koning tot onmiddellijke nabuur te hebben en daarmee het voortbestaan wenste van de Spaanse Nederlanden als bufferstaat tussen de Verenigde Provinciën en Frankrijk, bood haar bemiddeling aan, na voorafgaandelijk met Engeland en Zweden een alliantie te hebben afgesloten, een verbond dat kennelijk bedoeld was om het Franse imperialisme in zijn opmars te stuiten.

Lodewijk XIV, die zich niet opgewassen voelde tegen dit dreigend bondgenootschap, achtte het voorzichtiger de wapens voorlopig neer te leggen. Op 2 mei 1668 sloot hij te Aken een neutraalverdrag met Spanje, krachtens hetwelk hij alle steden, die hij in Vlaanderen en Henegouwen veroverd had (zo B.V. Kortrijk, Menen, Dornik en Rijssel) mocht blijven behouden.

De vrede van Aken was in feite weinig meer dan een tijdelijke wapenstilstand. De onverzagbare landhonger van het agressieve Frankrijk zocht een nieuwe prooi. Nadat de Franse diplomatie er in geslaagd was Engeland tot een officiële alliantie over te halen (januari 1671), verklaarde Lodewijk XIV, begin april 1672, de oorlog aan de Verenigde Provinciën. In mei van ditzelfde jaar viel een Frans legerkorps van 120.000 man, aangevoerd door de beroemde generals Condé, Luxembourg en Turenne, over Luiks grondgebied, de Noordelijke Nederlanden binnen. De snelle opmars der Franzen kon gelukkig nog op de nippert door de Hollandse waterlinie gestuit worden.

Het Franse offensief liep aldus vast. Duitsland en Spanje, die reeds nader, tot eigen schade, ervaren hadden welk gevaar het brutale imperialisme van Lodewijk XIV voor hen betekende, schaarden zich aan Hollands zijde. De Franse posities in het noorden werden onhoudbaar. Het leger was verplicht zich naar het zuiden terug te trekken, zodat de strijd zich nu verder op onze bodem afspeelde.

De legers der bondgenoten gingen resoluut tot de tegenaanval over, met het doel alle veroverde gebieden aan Lodewijk XIV te ontwringen. Op 11 augustus 1674 kwam het te Seneffe (in Henegouwen) tot een moorddadige veldslag, die de beide partijen dermate verwaaide, dat zij een paar jaren lang tot geen enkele grootsoepele krijgsoperatie in staat waren...

In 1677 hervatte Frankrijk het offensief, veroverde St.-Omaars, Kamerijk en Valenciennes en bracht de prins van Oranje een zware nederlaag toe te Kassel. Tydens de campagne van 1678 rukte Lodewijk XIV verwaardig verder op. Lier en Gent vielen hem in de handen en Antwerpen werd ernstig bedreigd.

Ondanks de aanhoudende zegepralen van zijn troepen, oordeelde de Franse koning het voorlopig toch geraadzaam — gezien het stijgende verzet van Europa tegen de brutale machtspolitiek van Frankrijk, de vredsoverhandelingen, die hij sinds geruime tijd met de Republiek der Verenigde Provincies en haar bondgenoten voerde, voort te zetten.

Het gevolg hiervan was de vrede van Nijmegen, die op 10 augustus 1678 werd ondertekend. Hierbij werd o.m. de kastelijc van Kortrijk aan Spanje gerestitueerd, doch de roede van Menen bleef bij Frankrijk ingelijfd.

Lodewijk XIV, die zich ten volle rechenschap gaf van het uitzonderlijk strategisch belang van de grensvesting Menen, liet deze stad vanaf 1679 door de befaamde vestingbouwkundige Vauban tot een schier onneembaar bolwerk omvormen. Ook Ieper zou aan de beurt komen.

Het hoeft geen betoog dat al dit aanhoudend oorlogsgeweld in Vlaanderen, inzonderheid op het platteland, onnoemelijke schade aanrichtte.

De sommen, te betalen aan de doortrekkende of ingehuistierde troepen, liepen zeer hoog op⁽¹⁾. Zo moest de stad Kortrijk b.v., in zo maar tijd (1650-1659) bijna 540.000 pond parisis afdragen voor bezettings kosten en de eerstvolgende jaren brachten volstrekt geen verachting mede. De Franse garnizoens ondernamen gereeld stoop- en rooftochten in de dorpen, die onder het gezag van de Spaanse koning stonden, terwijl de Staatse troepen in de gebieden, die door Lodewijk XIV waren veroverd herhaaldelijk swansen plunderen en brandschatten.

De herrekeningen van Wevelgem geven ons daarvan een schijnend bewijs. Wij citeren een en ander:

- “ 1671-1672 : Item betaelt aan Mr. P. de Poortere over het draeghen (van) de goederen van de kercke naer Cortrycke par ordre van den pastoor.”
- “ 1672-1673 : Item betaelt aan Mr. P. de Poortere, costere, over het vluchten van de capelle goederen.”
- “ 1673-1674 : Item betaalt an Jan Goethals over het vluchten van de ornemonten van de kercke.”
- “ 1677-1678 : Item betaelt aan P. de Poortere over het waecken in de kercke, twee daeghen en half.” — “ Item betaelt an Jan Goethals over het pareren ende stoppen in de kercke en vluchten van het kerkegoest ter diverschens stonden.” — “ Item betaelt an Jan Goethals en Pieter de Poortere over het waecken in de kercke, dagh en nacht, als de soldaten aldaer waeren.” — En toch enig goed nieuws : “ Item macht den doender (= de opsteller van de herrekening) ontfangh met de somme van neghen ponden groeten vlambs, die synen maasseteyt, alhier logierende den 14e maerte 1678 in de kercke ghaydt heeft.”

(1) Meester Tamboryn citeert, p. 159, volgende veelzeggende tekst : “ De strenghheid waer mede van de belastingen eychte, brochte an de inwoners groot last by, onde verweekte onder hun groote opspraak.”

Wat zal er te Luidschote tydens die mochtige periode al niet gebeurd zijn? Het laat zich raden; een ongrijpbare tijd, ... en 't was nog niet gedaan.

Doch, spijts alles, ging de geestelijke herleving verder, allermoechten.

Het ideaal van een beschouwend leven, essentieel gewijd aan het gebed en de boetedoening, leidde tot een uitgaansplaats van verscheidene Orden, die dit ideaal nastreefden. De vele Kloosterstichtingen - ook in onze streek - voornamelijk door de Orde van de Carmel - zijn een sprekend voorbeeld van de grote vruchtbaarheid, die hier te lande toen heerste.

Tydens de nood van een tydvak, dat vaak beproefd werd door oorlogserwoestingen en slechte oogsten, door schaarste allerhande en stricke winters, toonde de Katholieke maatschappij zich onuitputtelijk. "De honderigen spijzen, de naakten kleden", deze eeuwige voorschriften van het Evangelie, werden toen werkelijk verstaan, niet alleen door kerkelijke personen, maar ook vaak door leken. Er was geen nood welke men niet trachtte te lenigen: het lyden van uitgelongenden, zieken, bejaarden, wezen, gemengen, galeislavers, "schuldige meisjes", enz.

Men denke aan de stichting van de "gemeenschap der dochters van liefde" ("Les filles de Charité") (1612) en van de Lazaristen.

Aan de oorsprong van al deze vormen van toewijding, vindt men slechts een "boerenpriester", nedervig van voorkomen, bescheiden van aard, maar geheel doordrongen van bovennatuurlijke geest: de zachte, de onvermoedbare "Monsieur Vincent de la Mission", onze Heilige Vincentius à Paulo (1576-1660). De caritas was voor hem als een "zesde zintuig", hij bezit de intuïtie voor de smarten der mensheid.

Waar worden zijn "filles de Charité" aangeworven? Vaak in zeer eenvoudige milieus en haar leidsman - die zoals zij ook in zijn jeugd de kudden had gehoed -, brengt eer aan de verdiensten van deze boerenmeisjes:

"de echte dorpsmeisjes zijn uiterst eenvoudig; zij maken geen gebruik van lilt, noch van dubbelzinnige woorden; zij zijn niet halsstarrig, noch gehecht aan haar zinnen en geloven heel eenvoudig Zij beroemen zich niet op hetgeen ze hebben; ze gaan doodeenvoudig ... "

Geen Kloosters, geen eeuwige geloften, nauwelijks - en dan nog slechts laattijdig - een Regel: ze gaan "doodeenvoudig" in de hospitalen, de gestichten voor hulpbehoevenden, de krotten en armenwijken en, als het moet, op de slagvelden, om de gewonden te verzorgen ... "doodeenvoudig".

St.-Vincentius à Paulo hechtte ook bijzonder veel belang aan de verheffing en de opleiding van de geestelijkheid. Spoedig zullen de eerste seminaries gesticht worden. De welddadige invloed van deze "boerenpriester" en van zijn volgelingen zal zich ver buiten de grenzen van Frankrijk uitbreiden.

Doch onze streken zijn rond 1660 onvergelijkelijk beter in hun geloof verankerd dan in de jaren 1600. Het is een algemene terugkeer tot de ernst van het christelijk leven, in alle lagen der maatschappij, in de ranger der geestelijkheid, in de monastieke Orden en het episcopaat. Men beent intenit terug tot de godsdienstige praktijken. De kerken lopen weer vol.

Heel terloops : twee blynen uit C. Tamborijn (p. 159) :

a 1667. — In dit jaar werd het gebruik ingebracht van in de kerk stoelen te plaatsen ; te voren waren het al banken ?

We hebben hoger reeds gezegd dat de instellingen, die tot doel hadden de vorming en de opvoeding van de jeugd te bevorderen, zich in de XVII de eeuw, zowat overal vernieuwdigden.

We beperken ons tot Ieper. Reeds in 1615 werden aldaar een 'Arme Meisjes' en een 'Arme Knechtenschool' georganiseerd, die als dotatie het patrimonium van het afgeschaftte St. Katharina's godshuis (dat sertijds ook bezittingen had te Zuidschote) kregen. In de loop van de XVII de en de XVIII de eeuw zullen er in de stad zelfs verschidene scholen voor (Arme) Meisjes opgericht : de St. Elisabethschool (1615), de Laureinschool (1655), en veel later : de Lamottesschool (1752-1766), de St. Sebastiaanschool (1775) en de Bonaertschool (1777). Meer hiervoor kan men lezen in de bijdrage van stadsarchivaris O. Mus, in het PRISMA VAN DE GESCHIEDENIS van Ieper (1974), pp. 16-17, en de werken of artikels, die hij citeert.

De Heer Mus is bijzonder cynisch waar hij p. 16 schrijft : "men heeft getracht (hij bedoelt vooral E.H. Michiel English) de instituten uit de tweede helft van de 18^e eeuw te verklaren als stichtingen gedragen door de ideeën van een Vincentius a Paulo." Dat hij daarmee in geen dele akkoord ^{gaat}, blijkt uit volgende bewering (die ik voor zijn rekenig laat) : "Het is opvallend hoe volledig het samengaan van kerk en kapitaal was — het loopt als een rode draad doorheen de sociale geschiedenis van de 17^e en 18^e eeuw — ; beide hebben onder de mom van liefdadigheid (het zijn zijn eigenste woorden !) de armoede in hun voordeel gebruikt, waarom schrijft hij niet — nu hij toch 'gal aan het spuwen is' niet ; misbruikt !. Ik noem dit geen eerlijke, doch 'partijdige' geschiedschrijving".

En het uitgangspunt van zulke kleinerende oordeelvelling ? Naast het onderwijs in lezen, schrijven, rekenen en catechismus ("telt dit dat voor niets ?") was "een groot deel van de dagtaak besteed" "aan het aanleren en vervaardigen van Kantwerk." Hij vervolgt "de afzet (van deze schoolnijverheid) gebeurde langs lokale kooplieden" (moesten de scholen misschien zelf een winkel houden ?). "Zowel voor de School als voor de Kooplieden moet het een lucratief bedrijf geweest zijn : de kant-

wordt vervaardigd door onbezoldigde arbeiders, wijs onderhoud en scholing ten laste van de School komt." (Telt dat misschien niet mee?: gratis-onderhoud en -onderricht" in lezen, schrijven, rekenen en catechismus", huishouding, enz., enz.). Mr. Mus spreekt zichzelf ten andere tegen, want enkele lijnen vooraf. schrijft hij: "Welnu, de verkoop van de kantproductie speelde voor circa 25% in de totale inkomsten van de Arme Meisjesschool. In de loop van de 18e eeuw zal dit percentage dalen tot 14 à 17%!" (25% en later 14 à 17%, is dit zo wraakroepend? En dat 'onbezoldigde' meisje, die een gratis-onderhoud geniet, voor één kwart of later nog slechts voor 1/7 tot hun eigen opkanting bijdragen, is dat zo schandalig? Waar kan dat tegenwoordig, ondanks al onze "sociale wetten"? En zeggen dat ze - op de loop toe - nog eerder "lukratiever" stiel geleerd hebben! Neen, dat kan er bij niet in!).

En wat dan te zeggen van volgende uitspraak, p. 16, : "Konkurrenthe tegen dergelijke praktijken (sic!) was uitgesloten. De lage prijzen hebben de kooplieden lange tijd de mogelijkheid gegeven de Buitelandse markten te domineren, dit natuurlijk op de rug (sic!) van de Arme Meisjes" (cursief gedrukt in het artikel ...). "Deze zullen nadien de groepen geschoold kantwerksters aanvullen, waar even schromelijker mistoestanden heerst, die echter door de meisjes - geduld op de Armenschool - geredelijk aanvaard worden. Zelfs kan men vaststellen dat in crisisperioden aan de koopmans leveranciersbedrijf wordt toegestaan, zodat hij zelfs zijn eigen kapitaal niet hoeft te ribberen."

Dat er 'mistoestanden' bestonden, zal ik zeker en vast niet bewisten en dat heel wat kooplieden toen geen of weinig scrupules hadden, evenmin. Het geld had ook in dien tijd 'geen geur'!

Maar gaat het tegenwoordig zo ganz anders in de marxistisch-leninistische dictaturen of in de landen die ggg. "in ontwikkeling" zijn? Ik heb meisjes van 12, 13 jaar in Marokko van het werk gezien, in een half-duister lokaal, om heel de dag door - tapeten te weven. Er was daar geen tijd voor enig ander onderricht... Ik heb een jongen - trouwens met ongelooflijke vaardigheid - in een smal lokale en met een zwak elektrisch lampje als enige verlichting - sappelen behalen zien graveren met de meest ingewikkelde patroons. En naar wie ging het grootste deel van de oplening van dit "slavenwerk"? Lekker niet naar die 'arme meisjes', noch naar die 'arme jongens'! Vtbuting is van alle tijden en baatucht eveneens. We weten dit maar al te goed. Maar de toestanden in de

scholen te Ieper kunnen daarmee toch niet vergeleken worden.

Op p. 17 van zijn bijdrage schrijft de Heer Mus trouwens zelf: "Wel stelt men een verbetering vast, tenminste in de Damotteschool: de ^{later} productie blijft eigendom van de kinderen. Er is geen sprake meer van onbezoldigde schoolrijverheid?" Hij voegt er nochtans aan toe: "Maar deze school zal een uitzondering op de algemene regel blijven" en hij vervolgt - even 'giftig' -; "Verder mag men niet uit het oog verliezen dat Kantwerk nog steeds de voorname activiteit in deze scholen was (als wanneer ^{hij} een bladzijde vordien nog zei, dat de verkoop ervan slechts "nog circa 25%" en later nog slechts "14 à 17%" in de totale inkomsten van de Arme Maatschappij "speelde"). Hoe rijkt met dat te saam? De belezen schrijver voegt er nog aan toe: "het resultaat" "moest" "onvermijdelijk" in de kaart van de Kantkospmars" spelen: gratis scholing" (wie maakte dit mogelijk?) van sociale arbeiders."

Mr. Mus een vraagje: wat verdieners - in onze zo progressieve XXste eeuw - leerlingen aan een Technische School voor het door hen gevoerde werk? Blijft hun productie, zoals in de Damotteschool - misschien hun eigendom?

Maar dat wordt toch wat al te gortig als de geleerde auteur even verder schrijft: "Daarbij valt nog te noteren dat de oprichting van de St. Sebastiaan- en Bonaertschool (1775 en 1777) gebeurt op een ogenblik dat Kant opnieuw een florissante handelstad is geworden. De bloei van deze scholen gaat manifest (sic!) gepaard met de trend van de kanthandel. En het is zeker dat de onbezoldigde schoolactiviteit opnieuw ingevoerd werd."

Hogmaals Mr. Mus: "Wordt de 'schoolactiviteit' thans - anno 1984 - zowel in het Vrij- als het Rijksonderwijs (zowel 'Lager' als 'Middelbaar') misschien bezoldigd? Bent U daar veel voorbeelden van? En is het onderwijs in beide 'netten' nu volkomen gratis?

Geachte Heer Mus, ik waardeer uw eruditie, maar zo'n partijdige interpretatie van de bedoelingen van de stichters van deze Ieperse scholen had U toch best niet gepubliceerd.

Om bij de Bonaertschool te blijven: U bent "den seer Eerwaarden Heer Joseph ^(Fransens) Bonaert", archidiakens des bisdoms van Ieper? U weet dat hij stamt uit adellijk geslacht van Doornik, dat (zeer) veel hofsteden en andere eigendommen bezat, hier (o.a. te Zuidschote) en elders.

Hij was eigenaar en medeeigenaar van 't een en 't ander...

Hij was het eveneens die ^{bij} het 'Processus Consistorialis', voorafgaand aan de benoeming van Mgr. Felix de Warrens tot 17de bisschop van Ieper (14 juni 1762), gevraagd werd naar de toestand van het bisdom.

U weet Bovendeele, dat ook ten jare 1762, de "archidiaconus" de hoogste waardigheid bekleedde "post pontificalis"; en dat de "bezoldiging" daarmee in verhouding was ("duo prima membra possunt habere 1300 flores; alii autem canonici 350 flores.. Beneficarii vero habent quas 200 flor."). Zo'n ongelijke "weddabchaal" stoot mij ook tegen de borst.

Maar het was - in dien tijd - nu eenmaal zo! (En tegenwoordig is er nu misschien gelijk loon voor gelijk werk?). Cfr: de Sovjet-Unie waar "gewone mensen" onder Andropov gemiddeld 7 uur per week in de rij stonden staan voor gewoon noodzakelijke producten, terwijl de leden van de "nomenklatura", ten spoedigste bediend konden worden in exclusiere warenhuizen of winkels, waar ook zeer geprezen en... ge-prijsde artikels uit dat verwenste kapitalistische landen te koop waren (en zijn!) voor de bevoordeerde klasse... (cfr de Gravda en een ingezonden brief van leyers!). Dit tussen haakjes.

Maar dat Aartsdiaken Bonaert, die van huis uit zo "begoed" was en zo'n "vette" "prebende" had, nog een "Arme Meijesschool" zou stichten om nog meer geld te verdienen" op de rug van de Arme Meijers", neen, ddt dan er bij mij niet is.

Tjns Aartsdiaken Bonaert, "de Ieperbe kanunnik Jan Bartolomeus van Ros en.... zijn vrienden P. F. Valcke van Rumbergh, J. van Daesle te Kortrijk en pastoor du Fort te Ingelmunster", die "de ideeën van een Vincentius a Paulo" "over Zuid-Westvlaanderen verspreid" hebben, zulke overlaters, zulke baatzuchtige "geldwolven"? Nogmaals, geachte Heer Muys, ik aanvaard uw interpretatie niet, en wat u in "Prisma" geschreven hebt, is geen onbevoedeelde geschiedschrijving maar desinformatie. Het spijt me dat ik dit moet zeggen. U hebt vanzelfsprekend "recht op antwoord".

Dit gezegd gýnde, laat ons terugkeren naar meer serene sferen en even spreken over de Maria-devotie, die in de XVIIde eeuw, hier 'te lande', een grote bloei kende. Zo o.m. in de Guldenbergabdij te Wevelgem, waar abdis Beatrix Vanden Abeele (+1621) in 1619 een "groot sileren vergulden bilt van onse lieve vrouwe" liet maken, dat "LXX ponden groote vlaamsch" kostte. Dit merkwaardig kunstwerk is gelukkigerwijs bewaard gebleven. Het staat tegenwoordig in de parochiekerk te Aalbeke. De verering van Maria nam in de Guldenbergabdij nog een hogere vlucht, nadat er daar op 17 mei 1639 een "groot looflijk miraculele" geschied was aan vrouw Clara della Byche "(een van de monialen, geprofest in 1631), "dewelcke blint gýnde

op eenen instant voor het miraculeus bilt van onse lieve vrouwe van foy,
inde capelle van Sint Bernaert, het getichta veroreech."

Het nieuws van de miraculeuze genezing van Dame Claire de la
Biche was weldra in gans het omliggende gebied. Van eind en verre
stroomden talloze pelgrims naar de abdij toe, die in horte jaren een druk
bezoek bedevaartsoord werd, beremder zelfs dan het Klooster van Groe-
ninge waar het miraculeus beeld van Onze Lieve Vrouw van Groeninge
nochtans, "a multis temporibus", een grote verering genoot.

In het "Registre general" van de Guldenberg lezen we woerde-
lyk: "Ende was doen (= toen) ter tyd zulch een concourt (= toelop) van
pelgeren (= pelgrims), dat de costerinne telde op eenen daach tot 953
communicanten".

Ook in de abdij van Meben nam de Maria-devotie, tijdens het
bestuur van abdis Isabelle du Chastel de la Howardrie (1643-1679),
grote uitbreiding. Op 29 december 1675 gelastte zij Ignace de Rache,
"Imprimeur à Lille", het boek uit te geven van Pater Barnabé d'Armen-
tières, getiteld: "Notre-Dame de Messines ou l'antiquité déclarée de
l'image, abbaye, pèlerinage de Notre-Dame de Messines." Het werk
verscheen het jaar daarop. De auteur, Pater Barnabas van Armen-
tières wordt vermeld in het monumentale werk van Pater Hildebrand,
waarover we later nog zullen spreken: "De Kapucijnen in de Nederlanden
en het Prinsbisdom Luik, dl. VII, p. 107, Antwerpen, 1952.

Toelop nog een citaat uit de "geschiedenis van Elverdinghe" van
C. Tamboryn:

"In X^e (=december) 1679 en Februari 1680 heeft men gezien
de schromelijke sterre met een steert waermde Godt ons heeft ge-
toond de plagen die daarnaer gevuld zijn te weten oorlog en
dieren tyd." Tamboryn voegt er aan toe: "Te dien tijde hadden
de menschen een gruw van de staartsterren."

Tamboryn heeft die tekst gevonden in de "Memoriën" van Pieter Pieters. Deze laatste was op 14 maart 1665 te Zuidschote geboren en
gedurende gekere tijd schepen van Noord- en Zuidschote.

In zijn "Memoriën" vinden we nog volgende aantekening: "In
't jaer 1692 op 8 september ontrent de twee uren van de noone is er
geweest een schromelijke aardbeving, zoodat de malle in abordans-
tie uit de teloer gespeest heeft, dat ze lange de kelders liep." (1)

Pieter Pieters hield de Vasten streng in ere. Hij schrijft namelijk:
"In 1701, na mijns Pates gehouden te hebben op Witten Donderdag, zo

(1) In 1692 moest de abdis van Meben dringende herstellingswerkzaamheden laten
uitvoeren aan een zitorentje van de Kloosterkerk, dat door die aardbeving
aan het wankelen was gebracht.

heb ik gevast van den Donderdag noeme tot de Pasen morgen, zonder iet
t minsta, te eten of te drinken, tenzij omtrent een lepel brandewyn
's Taterdags, want myn herte begon flauw te worden."

Misschien gul je bij het lezen van deze woorden geneigd
zijn even te glimlachen, maar vergeet niet in welke tijd Pieter Pié-
ters leefde. Een harde tijd, een strenge tijd.

Heb je nog gehoord van Cornelius Jansenius, de gevende bisschop
van Ieper (31 juli 1638 tot aan zijn dood op 6 mei 1688) en van het
naar hem genoemde **JANSENISME**; dat zo'n geestelijke verwarring
stichtte, niet alleen hier, maar voornamelijk in Frankrijk?

In zijns abstracte samenhang is het Jansenisme, 'afkomstig'
van de Vlaaming Cornelius Jansen, een theologisch systeem in betrek-
king tot de genade en de predestinatie; een theorie, die alle soepel-
heid en alle toevalligheid aan de beslissingers van de vrije wil van de
mens ontnemt, of liever deze vrije wil zelf wegneemt; in de grond:
een antichristelijke leer!, in de mate waarin zij de uitwerking van
de verlossing beperkt, om de weldaad ervan voor te behouden aan
een zeer gering aantal 'uitverkoren'. De verdoemung is het algemeen
lot der mensen; beweren dat Christus voor alle mensen gestorven is,
is een semi - bitterig. God beslist naar willekeur over de uitwerken de
genade ten gunste van hen die hij heeft uitgekozen. De leer van Jan-
senius is troosteloos, maar zij stimuleerde de sterkste karakters
juist door de moeilijkheden waarmee zij het heilswerk ongaf. Velen
vonden het edelmoedig en heldhaftig God te herinneren en te dienen
onder waarschijnlijke hoop op persoonlijke redding, in zijn tegenwoor-
digheid te leven "met rees en beven"; in de schoot der boetvaardig-
heid en in de voortdurende gedachte aan de hel...

Zulk een toestand mn gespannenheid, ddt was o.a. het leven
van Port-Royal, de vrouwelijke Cisterciënzerabdy, niet ver van Pa-
ris, reeds onder de regering van Lodewijk XIII een der meest stichtelyke
haarden der christelijke wedergeboorte. onder invloed van een van haar
geestelijke leider 'l'abbé de St. Cyran, (1584-1642) werd deze bloeiende ab-
dij ingelijfd in de dienst van Jansenisme.

Er ontwikkelt zich onder religieuzen en gelovigen een nieuwe mentali-
teit, krachtens welke de christenen, 'bezeten' door het gevoel van hun on-
waardigheid en hun ellende, hun bestaan aan de zelfkant van het
sacramentale leven zullen inrichten. Men moet zich door eigen krachten
en staat van waardzaamheid en berouw hanteren. De absolutie wordt slechts

maar lang, zeer lang uitstel toegestaan en men mag slechts zeer zelden communieceren. De gevolgen laten niet op zich wachten. Vurige, duugzame priesters zijn er van af de H. Mis (regelmatig) te celebreren; de seminaristen, de gelovigen durven hun Pasen niet meer houden. E.H. Antoine Arnauld, een broer van 'Mère Angélique', de abdis van Port-Royal, en Blaise Pascal ('Lettres Provinciales') wierpen zich op tot kampioenen van het Jansenisme en veroordelen de rechtvolle Communie.

De Dominicanen - leerlingen van de H. Thomas van Aquino, de Jezuïeten en tal van andere religieuze Orden, die zoveel gedaan hadden om de terugkeer tot de sacramenten en de devoties van alle soort bij het volk uitgang te doen vinden, een 'houte' vroomheid als die der Jansenisten hebben kunnen aanvaarden?

Pascal, een eerste klas polemist richtte zijn aanval met uiterste drach, maar zonder nuances en zonder liefde, tegen de tegenstanders van het Jansenisme. Door zijn harde, wrekkende uitvallen bracht hij niet alleen de lachers op zijn hand, maar ook veel brave, goedmerende mensen. Een aanzienlijk aantal lekens - heren, hoge dames, schrijvers, magistraten - en veel kerkelijke personen worden fanaticke volgelingen van het Jansenisme en maken er een erezaak van de 'nieuwe' leer tegen iedereen te verdedigen. De weigeren Jansenius in zijn 'Augustinus' - het devotieboek der moderne tijden - te verloochenen.

In traden 'onverzoenlijke' tegenstellingen aan de dag. De grootmoedigheid van paus Clemens IX hielp deze impasse doorbreken: de zgn. "Clementijnse vrede" kwam in september 1668 tot stand. Doch een aantal Jansenisten aan de oude grieven niet 'verwerken' ...; onmerkbaar beworpt zich de Jansenistische beweging en zal bij de troonsbestijging van Lodewijk XIV nieuw voedsel vinden in de "gallicaanse" mentaliteit, die de nieuwe koning, tot de zijne had gemaakt. Hij was de Kerk "van harte toegegaan", maar tweemaal in een kwart-eeuw tijd (nog in 1687) pleegde hij bewust een aanslag op het wereldlijk gezag van de Paus en maakte voorbereidingen tot een invasie der kerkelijke Staten. Hij was meer dan inkonsistent en het was een politieke fout. Hij zal het door smartelijke tegenslagen moeten uitboeten ...

Het Jansenisme heeft ook hier te lande aanhang gevonden en zal voor heel wat beroving zorgen; zoals we verder nog zullen zien.

Maar heren we - om de sfeer te beschrijven waarin onze mensen - in het laatste kwart der XVII^e eeuw - hier leefden, weer terug naar de politieke gebeurtenissen. Het werd een der meest bewogen perioden uit onze 'nationale' geschiedenis.

Na de Vrede van Nijmegen (1678) konden de Spaanse Nederlanden weliswaar enkele jaren van betrekkelijke rust genieten. Zo kon b.v. Abdis de Creugny van Mesen verscheidene belangrijke bouwwerken aanvatten. Het hoor der kanunniken werd omgebouwd tot parochiekerk, die gewijd werd op 9 september 1686. Het voorvoordien had zij het voornaamste hoor van de abdijkerk doen vergroten. Ze liet in 1687 ook de muren van de crypte restaureren. Doch Frankrijk zocht naar voorwendsels om de aangekondigde vrede te verbreken...

Reeds in 1683 was een Frans leger, onder maarschalk de Villeroi, zonder enige oorlogverklaring, Nederlands binnen gevallen. Kortrijk werd op 4 november van dat jaar - na een kostbare belegering - ingenomen, terwijl Diksmuide zich op 10 december moest overgeven.

De ononthoudbare uitbreiding van Frankrijks macht riep echter een algemeen Europees verzet wakker. In juli 1688 bracht de Duitse Keizer te Augsburg een verbond tot stand met Spanje en Zweden; een Alliantie die tot doel had alle verder opdringen van dat 'Frans Imperialisme' te verhinderen.

Toen Lodewijk XIV, in november 1688 de oorlog verklaarde aan de Vereenigde Provinciën, behoorden de verbondenen zich aan Hollands zijde (=DE NEGENJARIGE OORLOG 1688-1697). Onze landelijke partijen zouden er de nefaste gevolgen van dragen: een voorbeeld hiervan is Sluis ondernamen de Hollanders een nachtelijke inval in Izegem (22/23 oktober 1689). Ze plunderden toen ook te Moorslede en Gullegem.

De troepen der geallieerden werden bij Fleurus (1690) en Neerwinden (1694) verpletterend verslagen. De nederlaag in Nederland zowel als in Engeland leidde ten slotte op 20 september 1697 tot de ondertekening van de vredestractaten van Rijswijk, waarbij zelfs dat haast alle door Frankrijk veroverde Zuidnederlandse plaatsen had teruggekregen, vertrouwde de defensie ervan toe aan de Hollandse Republiek, die brachtens het eerste 'Barrière-traktaat' het recht verkreeg in een aantal dezer steden garnizoenen te leggen. Doch de vredesperiode, die op de Nevenjjarige Oorlog (1688-1697) volgde, was slechts van korte duur...

Tijdens de Franse overheersing beleefden onze streken droevige dagen. Vooral tijdens de veldtochten van 1683-1684 en 1688-1697 werd de ganse grensstreek haast onafgebroken geplunderd en ge-

brandstichting. Vanwege wat b.v. Kortrijk (op 4 november 1693) is
handen gevallen van de Franken of de garrisonsoldaten begonnen ver-
schillende stropoesters te organiseren in de omliggende gemeen-
ten. Gedurende ganz de daaropvolgende winter zoefde ze bij de boe-
ren al het graan en voeder, waaraop ze de hand houdens leggen. Wie
weerstand durfde bieden werd gevangen genomen en wredelyk mit-
handeld.

Tijdens de Negenjarige Oorlog werd het zo mogelijk nog erger.
Er kwam geenszins minder aan de gruweladen en buitenporigheden van
het ruwe soldatenvolk. Vijf, zes jaar lang was het een voortdurend
steven- en weertrekken van vreemde lagerbenden, die zich over allerlei
roof en baldadigheid schuldig maakten. Hooftelen, boederijen,
kerken en pastorieën werden geplunderd en in brand gestoken, de
oogst op de akkers platgetrappeld en de schuren geledigd, lands-
lieden werden mishandeld en doodgeschoten, meisjes en vrouwen
ontvoerd en op geweljkere wijze vermoord.

Een groot aantal dorpers werden in de zomer van 1695 totaal uit-
geplunderd. De strijdende legers leefden grotendeels op kosten van
het "vrijandelyk" land. De dorpen moesten levensmiddelen, voeder en an-
dere benodigdheden leveren. Wagens, paarden en voerlijn werden zonder
enige vergoeding opgeëist. Ambachtslieden, zoals metiers, timmer-
lied, wagenmakers, hofsmieden, meubel- en slatwurkers, moesten ter
beschikking staan voor het leger.

De Franse en geallieerde troepenafdelingen, die in de streek foera-
geerden, berichtelden grote schade aan de guldengraaf bij Wervel-
gem. De zusters moesten daarenboven "payer des sommes excessives"
pour garantir et conserver les biens; de sorte qu'il y a eu des années
dans les dernières guerres et la présente (de leket is uit 1707) que de
toutes les.....terres et dîmes (=henden) il n'est pas revenus le sous?"

Ik vermoed dat het "Westland" toen meer gespaard is gebleven
dan b.v. de kasseien van Kortrijk (1).

C. Tambourijn gewaagt voor die periode niet van enige schade
aangetrouwde door troepen, wel schrijft hij onder het jaartal
1703. — "Op 8 December, wegen des nachts van Maria Ontrangenisdag
zoo hebben wij gehad zulk een affrijzelinghe vind dat er menige
meulens onmegenvasyd zyn te weten op Noordschote, op Nieuwe-
pelle, op Schoorbakke, op Nieuwpoort, op Dixmude, Yper, Dogenkerke
(= Adinkerke), Turfdecken en meer andere? Hij citeert hierbij de
"Memoriën van Pieter Pieters, filius Pieters, van wie we reeds ge-
schreven hebben."

De abdis van Masen had in 1699 een nieuw abdissenkwartier kunnen
laten bouwen. In 1703 ten slotte liet ze twee blokken herbijten door
Ignace de Cock om de beiaard vervolledigen, zodat er nu stel was van
15 blokken.

(1) In 1697 liet Lodewijk XIV in de veroverde gebieden algemene volkstellingen kon-
dens. In de Kasselrijen Keurvorst Trier en in "de Acht Provincies" geschiedde dit
"Dénombrement" in oktober en november. Nieuwslote telde toen nog (slechts)
311 inwoners.

Wat een voorraiding voor een blooster toer betekende, moge blijken uit volgende tekst, waarin wij de troepen van Marlborough de abdij van Loo (kanton Haubourdin in het arrondissement Rijsel) zijn afstropen :

"le 23 juin (1709)... ., Milord Marlborough, général des troupes anglaises, vint, sur les six heures le soir loger dans notre abbaye. Son armée campa sur nos terres et en moins de cinq ou six heures ruina entièrement toutes nos avestures. Ses fauchèrent ou foulèrent aux pieds l'orge, l'avoine et assez de blé (= tarme), que nous avions semé à grande fraîcheur et dont la récolte nous étoit (= était) très nécessaire dans la disette de grains où nous étions. Les chevaux du général anglais furent mis dans nos prairies, qui mangèrent le reste et l'emportèrent ..."

Le soldat non content de fourrages tout le pays, forçoit et pilloit les églises, prenoit dans les fermes bestiaux, meubles, dépouilloit les personnes, même les curés de la campagne, voloit les saints ciboires et ornemens sacrés ; en un mot il n'est désordre qu'ils ne commettent et il sembloit que tout le pays fut donné au pilla-ge."

Ook te Wervelgem hielden zowel de bevriende als de vijandelijke legers belangrijk huis. Omrent twintig jaar lang kwamen er regelmatig troepen legeren op het grondgebied van de gemeente. ("fere quatannis = haast ieder jaar ... per vicennium circiter" zegt het document).

In de herberekeningen vinden we herhaaldelijk gegevens, die in verband staan met de militaire operaties : "Item betaelt... over de leveringhe van een halve tonne bier gheschaen aan de Eerw. Paters Capucynen tot Meeuwen... in consideratie dat de berghoedyngh aldaer gevlycht syn gheveest, par quittance van 29 IXbre 1695." — "Item den daenders maect ontfaench over soo vele bedraeght de taxatie gheschaen op de coffers gevlycht in de kercke ten jaere 1696 ende 1697...." — "Item betaelt an Joannes Leuridan over het witten van dese kercke; bebetter, witter en reynighen Sta Eloys cappelle, ghesient hebbende voor corp de garde an de militaire wachten ghedeurennde des lasten oorlog... , par ordonnantie van den XXIII onaerste 1699." Terloops : Op 2 augustus 1694 werd de kerktoren door de Bliksem getroffen. Een Franse schildwacht, die er op de uitkijk stond, werd naar beneden geslingerd en stortte te pletter.

De loggingsposten vielen overal voor een groot gedeelte ten laste van de inwoners. De officieren namen gewoonlijk hun intrek in de herbergen en kregen daarvoor een vergoeding van... de gemeente ! De soldaten woonden in bij de burgers. Van de 'voortrekkende' legers waren de gemeenten ?enkel? verplicht stro en dekens te leveren. Het onderhoud van de vijgkwartierde en kamperende troepenafdelingen woog uiterst

zwaar op de bevolking. Daarbij kwamen nog allerlei andere bijgasten, zoals oorlogschattingen, verplichte bijdragen tot onderhoud van de versterkingen, enz.... De stad Kortrijk b.v. moet vanaf 1670 tot 1698 ca. 2.030.000 pond pauselijk aan oorlogsgasten uitbetalen.

Een oorlogschatting, opgelegd door Lodewijk XIV, werd op 25 oktober 1689 te Aalst "ghepoindt...", in advenante van een pondt, twaalf schelen par (sic!) ten bunderen. Het jaar daarop sistte men er "acht ponden uyt ider bunder landt tot betaelinghe van de leverynghen, die men had moeten doen tot ghendt ende in de campon van Dottenys, Hallewin ende Haerelbeke, mitgaeders tot Courtray, soo in Raver, Roy, strooy, clares, voeren van dieren als andersint."

In januari 1705 betaalde Aalst 1890 pond "over de cote der prochies in de remontepaarden, by de Majesteyt gheraeght." Het volgende jaar bleek de uitgave tot 3665 pond "over de leveringhe van peuden, waaghens, ponniers, fassynnes (= fascines = takkenbossen), picquetten, groene en drooghe fourage."

Tegen het einde van de Franse overheersing was de toestand van o.m. de Kortrijksche bisschoppen oppervlakkig erbarmelijker. De handel en nering waren haast geheel ten onder gegaan. Vele gronden lagen "vage en gheabandonneert". De bevolking was in armoede gedompeld en met hongersnood bedreigd. Het sombere beeld, dat de schepenen van Kortrijk, in een smeechschrift aan de Franse koning, schetsten was de gammerlyke staat, waarin de stad en de bisschop in 1695 verbergen, strookt ten volle met de werkelijkheid: "Par tous les campements fréquents dans la ville et châtellenies de Courtray et par leur destruction entière, notamment, par le campement dernier d'une si nombreuse armée, qui a duré plus de deux mois et qui a tellement enlevé tout, que les marants (= inwoners) dudit Courtray sont obligés de faire sortir toutes choses pour leur subsistance de chez leurs voisins et ... de les acheter presque au triple ... Lesdits marants de Courtray, outre les pertes très considérables qu'ils ont soufferts jusqu'au cœur de la ville pendant les campements tant par l'enlèvement des grains de dessus leurs greniers, fourages, bois et autres biens, ont encore souffert des destructions de leurs édifices et arbres à la campagne."

Tijdens de 'Negenjarige oorlog' (1688-1697) en de 'Spanische Successieoorlog' (1701-1714) ondervonden onze streken - Je hebt het voldoende kunnen lezen - heel wat schade. In 1704 geeft Z.H. Paus Clemens XI. aan enige bisdommers van Zuid-Nederland oorlof om den Taterdag vleesch te eten ter oorzaak van dieren tijd en den oorlog. (C. Tambouryn, p. 160).

Altijd maar door, en altijd weer, datzelfde vreugdelijke refrein: oorlog, oorlog...

Op 23 mei 1706 behalen de geallieerde legers een 'glorieuze' overwinning op de Frans-Spaanse troepen (23 mei 1706), bij Ramillies. daarbij werd het grootste gedeelte van Vlaanderen aan Lodewijk XIV onttrokken. doch de koning gaf zich nog niet gewonnen. In 1708 poogde hij door een plotselinge inval in de Zuidelijke Nederlanden de krijgskans te gijnen gunst te doen keren. Tys troepen slaagden er zelfs in Brugge, Gent en enkele andere plaatsen te reconqueren, doch ze werden op 11 juli door de hertog van Marlborough en prins Eugène van Savoye verblagen. De geallieerden heroverden Gent en Brugge en maakten zich - na een beroerd gebleven najaarsbeleg - zelfs meester van de sterke vestingstad Rijkel.

Met een uiterste krachtinspanning rustte Lodewijk XIV een nieuw leger uit, dat zich na de moorddadige veldslag bij Malplaquet, in de buurt van Mauberge (11 september 1709), zwart gehavend moest terugtrekken.

D deze bloedige nederlaag eindde de definitieve ondergang van het Spaanse bewind in de Nederlanden. Nu de toestand voor hen praktisch onhoudbaar was geworden, toondes Lodewijk XIV en Filips II zich tot toegevingen bereid om de vrede te bekomen. Op 11 en 12 april 1713 sloten zij te Utrecht een vredesverdrag af, waarbij geheel de Zuidelijke Nederlanden aan de Oostenrijkse Habsburgers werden toegewezen.

Al die krijgsoperaties en troepenbewegingen, die haast orageboren op ons grondgebied plaats gaven, hadden uiterst nadelige gevolgen voor de economie van de streek. Met alleen bleef de landbouwproductie ten gevolge van het oorlogsbedrijf ver boven haar gewoon peil, doch ook de weinig beschikbare voorraden werden volledig opgeslokt door de proviandering van de legers te veld. De schaarse van de levensmiddelen veroorzaakte een zeer sterke stijging van de levensduurte en er heerste meermalen hongersnood.

Onze streek werd in 1709 bovendien nog getroffen door een echte natuurramp. Lees wat Pieter Pieters (een Zuidhollenaar van geboren) daarover schrijft in zijn Memoriën: 1709 - "In januari is er geweest een harden vorst van drie weken, die uytneemende is geweest, zoodat er vele boomren en wilgen opengebarsten zijn en alles vervroren dat verriegen konde, zodat 25 eiers verkocht zijn geweest 10 schellingers en 25 raepen 26 stuivers." ("Van 'dieren tijd' gesproken!").

"Al het hooi op het veld was vervroren, ook de koolen om zaad, ook het loof, alle de notenboomren, vele jonge pereboomren, de wyngaarden (!), vele pruyneboomren, de gfta, de braemers, de brem, zoodat het hooi gold 56 pond parvis de rabiere, enz."

"Vele menschen zijn verstoorn ende gestorven."

In 1710 mag Pieter Pieters echter niet begrijpelijs reugde schrijven; «Dit jaer mag gencemd worden het jaer van gracie want den Heer heeft dat jaer verleend eenen dobbelen oogst...?»

Dat uitzonderlijk 'boerenjaar' zal onze mensen zeer, zeer welkom geweest want de Spaanse erfenis-oorlog was in 1710 nog niet ten einde. Onze streek - Ieper, Poperinge, Veurne - was sinds 1678 bij Frankrijk ingelijfd ('Vrede van Nijmegen'). Misschien is het hier toen een aantal jaren mij rustig geweest, doch tegen het einde van de Spaanse Successie-oorlog, waarin Engeland, Nederland, Duitsen en Oostenrijk de sluw Lodewijk XIV absoluut wilden verhinderen de Spaanse troon te bemachtigen, zal het hier bijzonder gaan spannen.

De Hollanders komen de vesting "Knoche", "aars de samenvloeting van Yzer en Yperlee" belegeren. Het is een lang verhaal, dat in 'geuren en kleuren' beschreven wordt, ^{door} onze "Pieter Pieters, filius Pieter", in zijn reeds herhaaldelijk geciteerde 'Memoriën', die hij in 1699 begon te schrijven. Dit zeer interessant document behoort toe aan de familie Pieters te Reninge.

Toals Neester Tamboryn, ben ik van oordeel dat Pieter Pieters' verhaal over de verovering van het 'fort te Knoche' het lezen waard is voor mensen van onze streek. Ik neem zijn 'geschiedenis' dus op in deze ZANTINGEN. Wij later Pieter Pieters nu aan het woord:

«Dok moet ik vertellen wat ik heb zien gebeuren in't jaer 1712 van Simon De Rue, partisans onder den dienst van d'Heeren Staeten ofte Hollanders, van boerengeslachte en van geboorte ons omtrent de stad van Brugge, naer dat hij dikwijls met zijne Hollandse partij zeer kloek en stoute feyten gedaen hadde binnen en buiten de lijnen zoodat de franschen van hem eenen schrik hadden.

't Heeft eens gebeurd dat hij, met een partij van 150 mannen in den vaart gesasseert de drie Grachten (= 'drie grachten') en is gekomen binnen de liggingers (van de vesting). Binnen zynde is hij met zijne partij gegaen omtrent den Peereboom in het zwijntal, en heeft aldaer geraegd een zijn volk wie ons hers vrijwilliglijk wilde met hem zijn lever wagen, want hij van zinne was het fort kloek in te nemen.

Daer zijn geweest zo mannen die gewilligd met hem zijn gegaen, ende de andere zijn omtrent het zwijntal gebleven verwachtinge het wel ofte kwaliyk gelukken van de stouten Relden.

Alyso is Simon De Rue den partisans met de voorvoerende 't zeventig op den 5 october 1712 in den nacht gegaen en heeft hem verborgen geleid in 't hof van den gouverneur en daer zeer stille gebleven tot 's morgens. Het fransch garnizoen in de Knoche bestond uit ontront 50 manners.

's Morgens mocht hun vijand niet wetende hebben zij op den ordinairen tijd de poorten opengedaen, de bruggen nedergelaten en zijn wedergekeerd in 't fort en in hun cortegarde (= corps de garde). De gouverneur was wel hard in zijn ruste en de major was ziek en als alles open en in ruste was zoo is Simon De Rue uit den hof gesprongen en heeft den eersten schildwacht dood geschoten en een anderen die meende de poorte toe te doen, ze hebben hem ook omverre geschoten en zijn zoo te samen recht in het fort gelopen en hen meester gemaakt ende gouverneur en de major met andere officieren krijgsgevangers genomen en al hun goed geplunderd en de soldaten hunne justaucorsets (= justaucorps) afgedaan en weggezonden naer Yper.

Wat zoo zijnde zoo hebben de vervaerde (= bange) heren, die bij 't zwijnstal gebleven waren, eenen moed ende couragie gekregen en zijn ook al te samen te Knoche ingelopen zoodat de blokken en stouten Capitein Simon De Rue met zijne party van 150 mannen nu heere en meester waren binnen Knoche hen zeer verblijdden over de goede fortuin die hun gelukt hadde en hebben totstand de posten bezet met goede schildwachten en den buit die zij bekomen hadden gedeeld, want de franschen niet een schot en hebben geschoten.

De mare liep in haesta naer Yper. Commandant Serey maakte hem voorzag met ontront 2.000 mannen van 't garnizoen van Yper met eenige schepen met amanitie van oorlog en het gerucht uitgaende dat zij kwamen om de Knoche op te lopen en in te nemen en is des achtermoens gekomen met zijn volk en schepen tot bij het groot sluis en heeft een trompetter gezonden tot Simon De Rue vragen of hij wilde de Knoche wedergeven of het beleg derselue wederstaen. De blokken held heeft daarop geantwoord dat hij te veel kruit en lood in de Knoche gevonden hadde om derselue zoo haest te verlaten. De trompetter vertrokken zijnde hebben hem vereerd met eenige kanonschoten zoodat de franschen niets ondurfden uitrechten en zijn ontront den avond wedergekeerd naer Yper want geen vyftig manners binne Yper gebleven en waren.

Drie of vier dagen daernaar zoo werd Simon de Rue versterkt met nog volk tot ontront vijf honderd man ende heeft in den vaart van

voordern de Knoche eenen dam doen maken om het water op te houden tot versterking van zijn fort, zoodat hij in 't eerste van November 1712 alle de broukagiën heeft doen overvloeiens gelijk een zee, een grote ruyne en intrest voor de lege landen.

Daerenboven waren wij nog dagelijks het fransch lager verwachtende om de Knoche wederom te nemen en waren in benauwheid zeere, want om dezelve weder te winnen waren enige personen van gervelen (=oordeel) dat Frankryk zonde moeten employeren een formeel lager wel van omtrent twintig duist mannen. Hadde dat moeten gebeuren zou zouden al de omliggende parochien geruynerd geweest hebben, onde zoo de Knoche niet geworzen en waere zoo zouden onze landen onder water geleveren hebben, zoo en zagen wij geen gat om de ruyne of groote intresten t' onvluchten.

Maer den gebenedijden God, die dikwijls het geur in 't zoet veranderd, zoo is 't gebeurd dat in April 1713 den stilstand van wapens is gedecedeerd tuschen Frankryk en Holland, waermeda wij zijn verlost van een beleag, en in May 1713 is den dam der Knoche uitgedaan en onze wateren opgelost van de broeken en in 't eerste van Juny 1713 zoo sijn de Hollanderen in Yper en Veurne gekomen en de Franschen daeruit gegaen, een teeken van vrede tuschen malckander en ons een grote blijdschap veroorzaakende.

Den gouverneur en Mayoor van de Knoche voornemdt zoo sij krijgsgevangenen binnes de stad Yper waren, hebben malckander verweten hunne grote onvoorzichtigheid zoodat den gouverneur den mayoor heeft doodgestoken en heeft gerlucht uit de stad naer den vijand. Den eenen was dood en den ander in nood?

Wat kan Pieter Pieters sappig vertellen! We leren er gruwelyke feiten uit, de benauwenis van onze manen om wat hun dorp kan overkomen en de blijdschap om de eindelyke bereikte vrede.

H dacht dat het de moeite loonde om Pieter Pieters aan het woord te laten; hij geeft - op een onnavolgbare manier - de sfeer weer van dien tijd. En dat betracht ik juist...

Door het Verdrag van Utrecht (1713), later door 't Baraeltreataat (15 November 1715) kwam o.a. Veurne-Ambacht en de Generalschap van d'Acht Provincien (waaronder Tuidschote) - na 25 jaar Franse Overheersing in handen van de Oostenrijcke Habsburgers. Doch Frans-Naanderen, ^{ons} reeds in 1668 leed 't verdrag van Aken 'nt-stokers bleef Frans grondgebied.

Om nu terug te keren op een religieus aspect van het toenmalig leven.

Hier te lande had ^{het} Jansenisme wel nooit zóch een diepe invloed uitgeoefend op de massa van de gelovigen als in Frankrijk.

Doch tijdens de jarenlange overheersing van de Franzen, met hun gallicanistische ideeën, had de leer ^{van} de Ieperse bisschop en van Saint cyran ook bij ons fanaticke aanhangers gevonden, zowel bij sommige priesters als bij voorstaande leken. Het werd een verscheurende strijd, "kinderen van vuur, maar onbuigzaam en onstuitig van karakter - a guiver als engelen maar hoogmoedig als duivels" (zoals een tijdgenoot hen beschreef) bleven edelmoedig trouw aan een ideal, dat zonder twijfel verkeerd was. En vanaf het einde der XVII^e eeuw, zullen de haders in de arteralen van 'letterij' opnieuw gevormd zijn.

In die jaren zal het Jansenisme o.m. in het Kortrijksche veel beroving te weeg brengen. De schotschriften en publicaties van de naar Holland gevluchte Oratoriaan Fabriquer Quesnel hadden het Jansenistisch disput spinozist in volle levigheid dan plaatsen. Het werd nog erger toen de Paus in zijn bul 'Urgentius' (1713) kondend en een door Quesnel en zijn aanhang verdedigde stellingen veroordeelde. De controverse, die lange tijd beperkt bleef tot de kringen van theologen, groeide allengs hand uit tot een ware religieuze twist, die zich uitlekte op het gebied van de moraal en van de godsdienstige praktijken.

De overdreven morele strengheid, door de Jansenisten voorgesteld, ontstondende en scherpe reactie bij de grote massa van de bevolking. Opgeschikt door de talloze polemische geschriften en door de volkmissies kunnen de gelovigen in verschillende streken - voornamelijk in de voor-dien door Franse gebieders - openlijk in verzet tegen de van Jansenisme verdachte prelaten en geestelijken. Op sommige plaatsen, vooral in het Bisdom Doornik, kwam het tot ernstige rellen en wanordelijkheden.

In voornoemd bisdom had de jansenistische strekking, die steun vond rond bij overigens zeer verdienstelijke bisschoppers als Gilbert de Choiseul († 1689) en François Caillebot de la Salle (die resigneert in 1705) veel aanhangers gewonnen in de rangen van de geestelijkheden.

Enige tijd na de publicatie van de bul 'Urgentius' stuurden o.m. de pastoors van Moer en Wervelgem een protestbrief naar Mgr. de Löwenstein, bisschop van Doornik, waarin ze weigerden deze bul als bindend te erkennen. Op 31 augustus 1717 tekenden zij, samen met 27 andere priesters uit het bisdom, beroep aan tegen de bul, bij het eerderhenden ecumenisch concilie.

Ondertussen was Lodewijk XIV gestorven. Hij had zijn doel, heer van Europa te worden, niet bereikt.

Het halstarrig verzet van een aantal geestelijken en leken noopte Paus Clement XI tot op 28 augustus 1748 de strenge bul "Pastoralis officiæ" uit te voeren, waarin deel welke al degenen die de bul "Unigenitus" metterdaad hadden verworpen en bleven verworpen uit de gemeenschap van de Kerk werden gesloten.

Toen de pauselijke bul, enige maanden nadien, in onze streken werd uitschrijf gemaakt, laalde het verzet tegen de jansenistische geestelijken met verdubbeld dracht op.

Tegen Wervelgem en elders kwam het tot ernstige onlusten.
Petrus - Franciscus Van Biesbrouck was er toen pastoor. Over hem welken we een en ander vertellen, omdat wij uit zijn belevenissen heel wat kunnen leren over wat er toenertijde in en om een parochie zoal kon gebeuren.

Erst iets over de verhouding tussen plaatselijke pastoor en de "dominus loci" (= dorpsher).

In die jaren was de "heer graaf van Annapes, heere der selve prochie" (Tussen haakjes: de pastoor van Annappes had samen met deze van Lezennes, Moer en Wervelgem, de protestbrief tegen de bul "Unigenitus" naar de Doornikse bisschop gestuurd).

Mij bezitten een copie van een handschrift, opgesteld door E.H. Jozef Ghery, pastoor te Reningelst (1713-1732), dat de titel draagt: "Zum Ecclesiae de Reningelst" (Kerkarchief aldaar nr. I).

Pastoor Ghery schrijft in verband met een proces "in de saecke van d'heer & meestere petrus van biesbrouck, pastoor der prochie van wervelghem, Heeschere (= eisende partij) by requeste, contra den heer grafe van anapes, heere der selve prochie, etc.", bovenaan: "Copie van het volghenda, t'welck somtijt can dienen."

De persoon die mij de tekst ter hand stelde schrijft er onder:

"Ik meen dat pastoor Ghery deze copie gemaakt heeft omdat hier ook nog al eens wijzigingen waren tussen de pastories en den heere van Reningelst", die - benerens zijn veel-zeggenschap ter plekke ook de besoeming daed van de kapelaar en de koster, die door de "prochie" (= gemeente) bezoldigd werden en van haer ook kosteloze woongelegenheid kregen.

We elteren nu Pastoor Ghery:

1- T Hof, al ghesien, ordonneert partien hun te reguleren naer het reglement by den selven hove in de saecke Redent gheconspieert, waer van hun respectivelych copie authentich gheconsenteert wert te lichten, ten huyse van den raetscheere d'haene (d'haens), rapporteur van de saecke, ende condamneert den Heeschere in een derde van de costen van den processe, compenserende de twee resterende derden wyt cauven.

actum den 10en maerte 1713.

ondertekent

Helias

de pastoor van Reningelst citeert dan de volledige tekst van het arrest van het Hoger Gerichtshof ("t welck somtyt can dienen!..."):

- "Resolutie by den hove ghenomen nopende het project van reglement (= ontwerp tot overeenkomst) overghegheren by d'heere g'meestere a petrus franciscus biesbrouck, pastor der prochie van wervelghem, hees-
schere, by requeste (= ekecht, verzoekschrift) van den 4en februarij 1712
jeghens
- " den Grave van Annapes, heere van zelve wervelghem, etc., verweerdere,
" volghens de veranderijnghe & modificatie daer 'inne ghedaen in der
" manieren naervolghende:

1

" Alvooren dat den dagh tot het doen vande karche & disch rebe-
" ringhe ghestelt sal worden door den heere, ende in syne absentie
" door des selvens Baillieu, ofte anderen synen ghecomitteerden, daer van
" de publicatie sal ghebeuren door den officier der kerckenichele" (!):
" den pastor onverlet van den bestemden dagh te veranderinghe te doe-
" ne op den predikstaal."

Het komt dus wel aan de dorpsheer en (of) zijn wethouders toe de dag te bepalen "tot het doen" van de kerk- en disrekeningen. Die datum moet openbaar door de gemeentelijke politieofficier aangekondigd vanop "de roepsteen", die bij 't kerkportaal stond. De pastoor moet "den dagh", "onverlet", vanop de predikstaal bekend maken.

De abdis van Meers en haar balyw en schepenen, oefende, als "dorpsvrouwe" van Luidschote, hier hetzelfde recht uit, ook wat de datum van de uffbaarlyke verpachting van het kerkland betrof.

2

" Dat de selve rekeningen, in de absentie van den eerwverderen heer bischop, sullen worden ghescrevent eerst (!) aan den heere, t'sy dat hy present ofte absent is, onde naer (= na) hem aan den heer pastor; de welcke in de voorzyde ordre de rekeningen sullen onderteeken, ende in d'absentie van den heere, den Baillieu ofte anderen ghecomiteerden naer (= na) den selvens pastor, behoudens dat de zelve rekeningen, in de absentie van den heere ghehoort synde, ongaboeckent. Ca staat in da copie: "onderteekent", wat zekerlijkh een schrijffout is, zoals uit het vervolg van de tekst blijkt...), sullen blijven den tyt van drie weken omme by den voornoomen heere eerst (!) eerst ghetecfert te worden, inghevalle (hem) (er staat: hun) oulx goet duncet."

de graaf van Annapes hield bijzonder sterke aan zijn recht van voorrang ("préséance"). In de "verpachtinghen" van Luidschote is de volgorde steeds: Pastor, Balyw, Schepener, Griffier. De Abdis was blijbaer mocht aanwezig op de "zitdag", zo niet zou ze wel het eerst de pachtafers ondertekend hebben.

3

"dat by aldien dat het soo vorren isel dat den eerw(eerdigh)-
ster heer bisschop van doornick in de voorverde rekenijnghen quaeme
in persone ende ooch den heere, sal de presentatie gheschieden eerst
aen den zelven bisschop, ende daer naer aen den haer, welcke reke-
nijnghen op den zelven voet sullen worden ondertoeckent."

Het moet in dien tijd af ons toe wel eens gebeurd zijn dat
de diocesane Bisschop in de dorpsheer tegelykertijd op zo'n dag
aanwezig is. In elk geval wordt de mogelijkheid voorzien en dan
heeft de bisschop voorrang!

4

"dat de kerck & dieschmeesters sullen worden gecooren (= gekozen)
door den haere alleene, naer prealable (=voorafgaende) commu-
nicatie van den pastor, noende hun comportement & geloove."

Je ziet on je leest het: de pastor mocht toch van te voren een
getuigschrift 'van goed gedrag en zeden' indienen bij de dorpsheer,
met misschien de namen van enkele kandidaten, maar het was
ten slotte de 'dominus loci', die ze koos en aantelde.

Onze 'domina loci', Mevrouw de Abdis, zal wel hetzelfde gedaan
hebben. De pastor van Tuidschote mocht 'van advies' dienen.

5

Voorts wordt in de gerechterlyke uitspraak bepaald:

"dat de zelue kerck & dieschmeesters, aenghestelt synde, sullen
doen den et daer toe, staende ter eerster hoven verschare." (dus
bij de eerste bijnroeping van de vierschaar (waaronder de dorpsheer
alle gezag had)).

Zie je onze kerkmasters al 'den et' afleggen voor 't College van
Burgemeester en Schepenen te Ieper?

6 wordt 'ten gebeden' beslist.

"dat sal worden ghemaecht eenen som ofte firste, onne daer in
consonctelyck (=tesamen) ofte separatellyck te legghen & bewaeren
de rekenijnghen & andere bewijzen de kercke & diesch raekende,
die ghastelt ofte ghemaecht sal worden; ghesloten met twee diffe-
rente sloten, daer van den eenen slégtal sal rusten onder den
haere, des selfs baillié, ofter anderen ghecommiteerden, & den
anderen onder den pastor."

Zulk een first met twee verschillende sloten - waarvan de ene
sloten bij de burgerlyke overheid berustte en de andere bij de ker-
kelyke - bestond toen niet te Wervelgem. En hier? Je zult daar
later nog meer over lezen.

Zevende punt:

7

"dat gheene alienatie (= verreemding) van kerck & dischgoede-
ren, ... verpachtinghen, opnemen of aflegghen van renten, modificati-
en ofte grytschelden aan de pachters, en sal moghen ghebeuren, ten ty-
met preable fennesse & interpellatie van den pastor."

De pastoor had dus wel toezicht in het beheer van de kerck-
en dischgoederen.

8

ghemafsejct

"dat met eersten (= zo spoedig mogelijc) sal worden een regula-
tie (= register?) ofte rolle door den Bailli en wethouders, met communi-
catie van den pastor, daer inne sullen worden ghestelt (= genoteerd)
de gaerelycksche distributien ofte uytdeelijghen & het bedragh (?)
er staat: 'ghesagh'?) van de voorvalende extraordinaire saccken;
dat sullen worden verleent schriftelycke ordonnantien door den voor-
seyden bailli en wethouders, met communicatie als vooren, naer
de welcke de kerck en dischmeesters hun sullen hebben te reguleren."
(= zich te roegen zullen hebben).

De pastoor (en de dorpsher) wilffen een ernstige boekhouding.
Waren er misbruiken geweest?

Een negende punt bepaalt:

9

a dat het bedragh (er staat weer 'ghesagh') van de blocken (= offerblok-
ken, schaelen, offeranden (op de autaeren - b.v. bij een doop) & ande-
re encommen regaderende de broederschappen, binne de voor-
seyde kercke gheerigert (= opgericht) den pastor daer vanne de
administratie sal hebben, conjunctelyck (= 'conjointement' = ge-
lightydig, samen) met den hoofdman ofte andere ghecommiteerde
Evolmacht drager) van de selve broederschappen, de welcke de
penninghen sullen imployeren (= benuttigen) tot het ornament
onde oordtzaechelyckheit van de autaeren & broederchappen,
alwaer die syn gheeuigeert, volghens de intentie van de gonne de
selve gifte ofte offerande doende."

Voorlaatste bepaling:

10

"dat alle gaergheten en andere fundatien precibalyck sullen wor-
den volbracht, & de penninghen daer toe ghedestineert, volghens
de intentie van de fondateur sullen gheimploert werden."

Laatste punt: 11

"dat in de selve gaergheten gheene, nachtē de minste verande-
rynghe en sal gheschieden sonder concurrē van syne doogheweeli-
cheyt den bisscho[ep] van doornick."

Aldus by den selven hore gheresolueert den 13en maerck 1713.

onderstont: fiat

onderteekenct A.J. Helias"

De tekst uit het handschrift van de pastoor van Reningelst, die wij in de voorgaande bladgijders geciteerd hebben, bevat menige informatie over de 'materiële' toestand van een parochie ten jare 1713.

De uitspraak van de Raad van Vlaanderen in het geschil van de pastoor van Wervelgem en de dorpsheer, moet voor vele collega's, die 'mutatis mutandis' in gelijkaardige mogelijkheden verkeerden, wel als een soort leidraad gegolden hebben en van hand tot hand doorgegeven zijn geworden, want hoe verbaas je anders dat pastoor Ghery van Reningelst zo zorgvuldig copieerde in zijn handschrift, en er bij aanmerkte: "t'welck somtyt can dienen?" t'Zou me helemaal niet verwonderen moest de pastoor van Luidchote er ook afschrift van genomen heeft, want de Abdis van Molen was ook een 'dorpsraam', die erg op haar prerogaties gesteld was. Ook hier zal er - zoals je later zult lezen - menig garen-aanslepend geschil ontstaan.

Dit neemt niet weg dat het geuiteerde arrest ons weinig leert over de religieuze beleving van het volk en zijn herders. Materiële gaken kunnen zich uiteraard gemakkelijker voor een exacte weergave, maar een overvloed van dergelijke gegevens verraadt toch wel het belang dat men toen aan deze gaken hechtte...

Doch we beschikken gelukkig - o.m. in het geval van Pastoor Petrus Franciscus Van Biesbrouck, van Wervelgem - over een ander soort informatie, die ons een licht geeft op de werkelijke godsdienst-beleving op een gewone parochie in die jaren.

Pastoor Van Biesbrouck was - we herhalen het hier - een overtuigd Lambertist. Hij had herhaaldelijk "door indiscreties iever onvoorsichtelijck" tegen de pauselijke bul 'Urgentius' "gesprekend ende aensynne parochianers, in particuliere vergaderynghen voorgehouden materiën, wensende boven hun begryp, ende geenszint noodigh tot de saligheydt, soo aengaende het lesen van het Nieuw Testament in de vlaamsche taale, als nogende de macht ende autoriteit van den paus; welchdanige sermoenen ende discoursen, in plaatse van profytiche te wesen, hun meer en eerder dienen tot verergenische ende schandael; gelijk een groot deel daer in oock gescandalisert schijnt geweest te sijn." Pastoor Van Biesbrouck was zelfs nog verder gegaan en had eenige van zyne parochianers, sijn presenteerende om by een anderen biechtvader te biechte te gaen, publicueyck in de kercke ende sonder rooht gecorrigiert, gestooten ende uit de selve kercke... daer gaen."

Dit streng en driest optreden van de pastoor verwelkte bij het merendeel van de parochianers een levig misnoogen. Hij vonden steun bij sommige leden van de bedelorden (Capucijnen en Franciscanen vooral) en andere geestelijken, die op geregelde tijdstippen te Wervelgem kwamen prediken en biecht horen (1). Deze priesters verboden "aer alle parochianers die by hem (lieden) te roede quamen, op syne moortoonda (!), den voorschreven pastoor sermoenen te horen", en beweerden "dat de misse van den pastoor niet en dochte (=deugde'), gelijch ook niet d'administratie van d'andere H.H. sacramenten ende de parochianen, oversulex (=om die reden), die van hem niet en mochten ontfanghen."

Aergelyke beweringen verreemdden de parochianers nog meer van hun pastoor. Een volksmissie, die tijdens de eerste helft van de maand maart 1719 te Wervelgem gepredikt werd, bracht de gemoeiden volstrekt niet tot rust. Integendeel! Na afloop van de 'geestelijke leiding' gesloten sommige inwoners van de gemeente een brachtadige actie te ondernemen, om de terugroeping van de Jansenistische pastoor te bekomen. Onder leiding van een der voorname heethoofden, brouwer Jan Tanghe, trok een groep met stokken gewapende mannen naar de dorpsplaats. Brouwer Tanghe stapte vooraan. Als kapman en "hooghbailli van de goede berde" droeg hij spottenderwijs een "perce" in de hand, die "de roede van justicie" - onderscheidingstekens der gemeentebalgungs - moest verbeelden. Midden de dorpsplaats aangekomen, eiste hij overluid van de plaatselijke wetheren, dat zij, binnens de vijfien dager, een rooms-katholiek priesters zouden bezorgen aan de parochie. Moest het gebeuren dat de gemeenteoverheid

(1) Misschien kan een gemeenteraadsvergadering van Wervelgem uit die jaren - deze van Luidschots zijn verdwenen - ons helpen om iets meer te leren over het parochiaal leven van toen. Wij citeren: "betaelt aan heer Joannes Cornillie de somme van vier en twintich ponden pausis omme te tracteren de geestelycke, die op de vier hoogtyder des jaers ende alle eersten sondagh van de maent, alsmede op ommegangh ende kermissaaghen binnens dese prochies commen predichen ende biecht horen, tot meerder devotie ende liberteydt der conscientie van de prochianen." Zo zal het te Luidschots ook wel een vaste gewoonte geweest zijn, tensij wanneer de 'dorpsraaue', de Abdis van Leuven, om een of andere reden, een stok in de wielen zwam stekers... En dit is toon inderdaad gebeurd!

geen gevolg gaf aan deze sommatische, dan zouden hij en zijn aanhang daar-
in zelf voorzien. Nadat de vijftien dagen verstreken waren zonder dat
er een nieuwe pastoor was aangesteld, trok brouwer Tanghe, op 29
maart, met zijn bende oprijsun plaatsbewaarts, ditmaal voorafgegaan
door een trommelaar (!). Hij droeg nederom een "partie" en ging deze,
eens op het dorpsplein aangekomen, tegen de gevel van de herberg "de
Swaen" (ze bestaat nog altijd!) plaatzen. Vervolgens trok hij met
zijn aanhangers de kerk binnen, waar hij wist dat pastoor Van Bies-
brouck aanwezig was. Deze had zich echter tijdig in de sacristie weten
te verschuilen en de deur zo goed gesloten dat de woestelingen,
ondanks al hun duwen, stoten en stampen, er niet in gelukt te open te
krijgen. Tanghe beval toen Balke en handboeren bij te halen, waar-
mede de bende er ten slotte in slaagde de deur in te buiken.

Na volgde het ergste: pastoor Van Biesbrouck, die destijds
woestelingen uit zijn kerk had gedreven, werd er om zelf buiten
gezet en smadelijk het dorp uitgejaagd, de Lelebrug over.

Enige tijd na deze gebeurtenissen diende het gemeentebestuur,
de baljuw aan het hoofd, een klacht in bij de officiaal van het Bisdom
Doornik, waarin pastoor Van Biesbrouck openlijk voor Jansenistische
gezindheid werd beschuldigd. Deze laatste kreeg op 5 juni 1719 een
ernstige waarschuwing vanwege de geestelijke overheid en werd op
22 december, nadat hij uitdrukkelijk geweigerd had zijn houding
te wijzigen, uit zijn pastoraal ambt ontzet en in zijn priesterlijke
bediening geschorst.

Van haar kant greep de burgerlijke overheid, die begaan was
met de openbare orde en terecht vreesde dat de te Wervelgem voor-
gevallen onlusten zich elders zouden herhalen, zeer brachtdadig in.

Brouwer Tanghe werd samen met vier van zijn voorraamste
handlangers, t.w. Jan Masselis, Jan Rogiers, Pieter en Joos Bartoens,
aangehouden en in de gevangenis aangehouden en in de gevangenis
te Gent opgesloten, in afwachting dat de Raad van Vlaanderen hun
zaak zou behandelen. Ook pastoor Van Biesbrouck, die ziek na zijn
uitdrijving - samen met enkele hem verblaafda "devotarissen" in zijn
geboortestad, Moers - een waar kraïnest van Jansenisten - had
buiggetrokken, moest zich voor dezelfde rechtbank verantwoorden.

Men stalle niet voor dat de gevangenzetting van brouwer Tan-
ghe en enige van zijn oredelijkeren de gemoeiden te Wervelgem
tot rust bracht. Verre van daar! Enkele maanden later ontstond
er wederom bergering. Ma legen immers in een handschrift uit
de stadsbibliotheek te Kortrijk: "1719, 10 juli is te Wervelghem overle-
den Marie Anna de Mete; alzo de zelve fanseista was Reeft de

onderpastoor (de deservitor Louis-Ferdinand Vandaghinst) haer niet wille(n) (kerkelijk) begraven, niet tegenstaende het vicariaat van Doornik dit bevolen had, t'groe nogtans 7 dagen daer naer geschied(d)e, het volk brak alles in't huyz van den verluchten pastoor M. (Van) Biessbrueck en sluytende de kerk, die zij als gesophaneert aengingen en liet zelfs zondags aldaer geen misse doen."

Men moet lang wachten op een uitspraak van het Gentse gerechtshof. Het vonnis werd slechts anderhalf jaar na de feiten, nl. op 20 september 1721, geveld. De rechtbank legde pastoor Van Biessbrueck verbod op "in 't toekomende" nog "tegen de constitutie 'Unigenitus' te predicken, op pena (= sous peine, op straffe) van voor iedere eayce (= telkenmale) te verboeren eenen boete van ses hondert ponden pareys ten proffytte van de Majesteyt ende... voordere correctie" (1). Hij werd echter "rechterlijkh" in zijn pastorale bediening gehandhaafd, ofschoon hij door de kerkebijouke overheid geschorst was en te Wervelgem door een deservitor (= dienstdoend pastoor) vervangen...

Brouwer Tanghe kwam er niet zo goedkoop van af. Hij werd veroordeeld om "... in het consistorie (= vergadering) van den ... hove, blootshoofds, in (zijn) lynwaet, onghegurt (= zonder gordel), met een torso (= toorts) van vier pond wasch (= was), niet brandende, in de hand, godt ende 't hof in den raem van Justicie, op beide knien, vergiffenis te bidders; ende van daer, gebonden op eenen waeghen, ghetransportert te worden tot voor de ... Kerberghe (= 'de Swaen'), binnes de prochie van Wervelghem; ende voorts, in den staet ende cleedijnghe als voorren, geleet te worden tuschen twee deurnaerders van den hove, ront de plaatse tot de kercke der voorbreyers prochie, draeghende deseble kerisse al brandende in (zyne) handt, om die by (Rems) in deseble (kercke) te worden geoffert ten goddeleychen dienste."

(1) De officiaal van Doornik liet niet na brachtdadig te protesteren bij de regering tegen deze "onwettige" inmenging in een kerkebijouke-aangelegenheid. Pastoor Van Biessbrueck werd voor de kerkebijouke rechtbank gevoerd, doch weigerde hardnekkig aan deze dagvaarding gevolg te geven en maakte zijn zaak aanhangig bij de Raad van Staanderen (1).

Hierop werd hij door het "geestelijkh gerecht" bij verstek veroordeeld. De pastoor mocht Wervelgem kwam ook ditmaal niet tot inkres. Hij bleef doppig aan zijn gezindheid vasthouden en ging zelfs in beroep bij de Raad van State. Ofschoon zeer invloedrijke personen te zijnens gunste bij de officiaal van Doornik trachtten te bemiddelen bleven de kerkebijouke rechters onverzettelijk en spraken op 27 november de "grote ex-communicatie" tegen hem uit. Daarop vluchtte pastoor Van Biessbrueck, samen met negen van zijn "devotarissen" naar Holland, waar hem door de Janbaptistische kerkgemeenheid een nieuwe parochie werd toevertrouwd.

Deze openbare boetedoening, hoe vernederend ook, was echter niet de enige noch de ergste strafmaatregel, die tegen Jan Tanghe getroffen werd. Hij werd "vor thien jaeren uyt den lande onder de gehorsaemheit van syne Keyserlycke ende Conincklyke Majesteyt" verbannen, met uitdrukkelijk verbood voor afloop van deze periode "daer binnens te commen op pene van lyfstraffe." Hij moest "den selven lande ... ruymen binnens de derden daeghe naer slaeckynghue uyt de vangherisse" (Tanghe en zijn mannen waren dus al $1\frac{1}{2}$ jaar in voorarrest!) inde betael ynghe van dry hondert ponden pareys ten profyte van de Majesteyt "ter tauxacie van den hove."

Tanghe's voornaamste medeplichtigen werden eveneens tot verbanning veroordeeld. Gelukkig bleef het verzoek om genade, dat de veroordeelden enige tijd later tot keizer Karel III richtten, niet zonder resultaat. Bij besluit van 11 augustus 1722 maakte de vorst het vonnis tot uitbanning ongedaan.

Men kan zich de vraag stellen of de beroving, die het Jansemme in het Maastrichtse verwelkte, geen weerslag had in onze streek.

We bezitten in elk geval geen enkel gegeven dat zou toelaten dit te bevestigen. Als het onwaarschijnlijk dat de dwaallae, die elders zulke rampzalige gevolgen had, het Ieperse volledig onberoerd zou hebben gelaten.

Daarmede hebben wij de XVII de eeuw achter de rug.

De vervalkingen die de talrijke oorlogen met zich meebrechten, en ook de godsdienstige conflicten zijn voorbij. De huide-lyke Nederlanders zullen onder de Oostenrijkske Vorsten, Karel III, keizer van 1740 tot 1745, dochter Maria Theresia, keizerin van 1740 tot 1780, na de Spaanse Successie-oorlog een lange periode van vrede ingaan. Onze streek economisch en financieel verzwakt zal tot herstel komen en voorspoed kunnen. Een voorbeeld uit het alledaagse leven: in 1720-1721 gold de tarwe maar 8 pond parisis de rabiare!

Maar... met dit al, is deze aflevering van ons ZANTINCEN overmatig lang geworden. En we hebben nog niets kunnen zeggen over de pastoors van Luischote, waarover we - voor twee althans enkele schaarse inlichtingen bezitten. We verwijzen daarvoor naar het volgende deel. We hopen alvast toch heel wat informatie gegeven te hebben, ook op het vlak van de religieuze levensomstandigheden, of althans de sfeer, het klimaat te hebben geschat, waarin de mensen van te lande toen dienden te leven. Bijwijlen was het een ware beschrijving.

PASTOORS VAN ZUIDSCHOTE

Tijdens mijn opzoeken in het Kerkarchief van Zuidschote, heb ik vele namen ontmoet van vroegere pastoors. De lijst is zelfs compleet vanaf de Franse Revolutie (1789), maar ook uit oudere tijden begitten wij enkele - zij het vrij schaars - gevallen.

De vroegste pastoor waarvan wij althans de familienaam terug gevonden hebben, heet:

- PASTOOR JANSSENE (2de Helft XVIII^e Eeuw).

We vonden hem vermeld in het "Maandschrift voor de geschiedenis van Steden en dorpen in Vlaanderen": FRAGMENTA (2e jaargang, Mei 1888; N° 7; pp. 154 - 155).

Er staat daar een kort artikel in afgedrukt over "De pastoelen van Vincennes, Zuydschote en Merchem" (blz. 153-158). De schrijver ervan heeft gebruik gemaakt van "een oud papierke", toen nog "bewaardende in de pastorie te Zuydschote".

Er moet hier, ergens rond het jaar 1730 (1), een geschil geregeerd zijn tussen de pastoor en wellicht "de weirsche thienedheffers" derer prochie, betreffende sommige herstel- lingswerken, uit te voeren aan bepaalde gebouwen van de pastoerij.

Het verzoekschrift, dat de pastoor toen indiende, is onder menig opzicht zeer leerrijk. We laten het hier volgen:

"Den pastor vraegt by syn requeste reparatie van syn huiccken, van syn sale, Brugge ende helder."

"De reden van contradictie syn dese boven de gonne dat de prochie niet en soude raecken, maer wel de thienedheffers."

De tekst laat vermoeden dat de toenmalige pastoor niet wil, dat de reparatiekosten ten laste vallen van "de prochie", terwijl "de thienedheffers" deze wel (gedeel of gedeltelijc) op de rug willen schuiven van de parochie. Wie dan "actuelen heer pastor" is, kan ik niet zeggen, maar aan zijn rekwist hebben wij het toch te danken, dat wij een en ander weten over "de verschillige gebouwen", waarmit de pastoerij van Zuidschote toen bestond.

Het "oud papierke" zegt namelijk:

"In den eersten, dat t' huyt daer den pastor woont es van

(1) We denken dat de datum in het verder verloop van ons onderzoek wel nader zullen preciseren. We onthouden alvast een gegeven uit deel VI van onze ZANTINGEN (p. 20). Op 20 augustus 1747 hadden de bedelorden geen vaste statio meer te Zuidschote, en dit sinds 14 jaar. De reden? De abdis van Mespel weigerde hun de gebruikelijke aalmoezen.

commoditeit (= "gerief-lijkhed") als volgt:

Eerst een ganck oft saelken ter slincke hant oft op 't oosteyde,
twee camerhens ter westeyde, een buchken ende wett den buchken
een vautecamer, met een cleen camerhenn daeran om te studeren;
al wel in daecke ende reflectie;
twelcke han gejugiert syn souffisant tot de woonste van een pastor
van soo een cleene prochie"!

Zuidschote was bij de Volksstelling van 1697 inderdaad
het kleinste van "d'Acht Prochien van Veurn-Ambacht." Het telde
toen 311 zielen. Woesten had er: 324, Noordschote: 500 en Elverdin-
ge: 800. We lezen verder "op" het "oud papierke":

"Eenen steperhaucken, noortwest van den huysse, met een stal
daeraan, twelcke versocht wort in reflectie gestelt t'hebben,
es in t'leven by den pastor Janssone gedaen maechter, ... ende
hem diende daerof tot swynstallen, paststellen, etc., ende ge-
presumeert wort by hem (h) syn gedaen maechter(s) gelijk hy
ock eenne groote schure heeft gestelt aldaer t'synen coste."

"Voorts den inganck naer 's pastors huys van t'kerchof, was door
een poortken ende dam, twelck door den heer (pastor) Comyn
es geweest den dam uitgedolven ende eenne brugge gedaen
leggen, commenda in t'voornemde stal, daerof hy alsdan eenne
voorsale heeft gemaect, sonder dat iemand van de prochie
daerof mede gemort es gewest, t'welcke den heeschere (= de
eiser; de persoon die het geding heeft ingepannen) niet on kan
ignoreren oft anders de contrarie niet betoonen en han."

De pastor is - naar de tekst te oordelen - "de verweerdere" (hij
stelt zich tegenover de partij die het 'proces' begon).

Hij schrijft verder:

"ende in t'regard van den kelder, (de reflectie) maer on han consiste-
ren in sene cleene reparatie van bezetten" (de kelder was blyk-
baar niet waterdicht!) , t'welcke genouch es tot laste van den
usufructuaire" (= de vruchtgebruiker).

De pastor had het vruchtgebruik van de pastorij en alles wat
er bijhoerde. Alleen de kleine herstellingen - zo oordeelde hij -
waren ten zynen laste. De zwaardere onkosten waren door "de

(1) Presumeren wil zeggen: vermoeden, veronderstellen. Op het ogenblik
dat de toomvalige pastor zijn rekest opmaakt presumeert men dat pastor
Janssone die stallen heeft doen maken. Het moet dus al een hele tijd gele-
den zijn, omdat men niet te best meer weet wie ze eigenlijk heeft doen
bouwen. Men vermoedt dat het pastor Janssone is.

thiendeheffers" te dragen. Dat deze - hier en elders - soms onwillig waren, blijkt overduidelijk uit de tekst.

Wie de pastoor is, die dit rekwest liet indienen, weten we niet. Hij spreekt over twee van zijn voorgangers: E.H. Janssone en E.H. Comyn; en onderstrept telkens dat beiden veel werken hebben laten uitvoeren op eigen kosten.

Pastoor Janssone moet toen al een hele tijd overleden zijn. De "stepperhaucken ... met een stal daeran" worden "gepresumeert" (= verondersteld) "by hem t'syn gedaen maechen" ("moet dus al een tijd geleden zijn..."). De "grootte schure" werd gebouwd "t'synen costa".

Wat Pastoor Comyn betreft: deze heeft een gracht doen uitdelen en een brug erover doen leggen, "sonder dat iemand van de prochie daarin te moeten tussenkomen".

PASTOOR AEGIDIUS COMYN (-1693/1696).

Volgens FRAGMENTA, p. 80, was deze "pastor te Zuydschote" in 1693 - 1695 (1). Over E.H. Comyn zal je later meer vernemen.

De "Verpachtynghe" van 1688 vermeldt, jammer genoeg, de naam niet van "den heer pastor", doch zegt wel (p. 3) dat hij "sustineert ende protesteert dat de verpacht(ynghe) moet geschiaden bij pastor, bailliue ende schepen(en), maar niet als by texta gebeit".

De tekst van 1688 zegt namelijk dat de verpachting geschiedt "by myn heeren bailliue ende schepen(en) van noort ende zuydschoten, ter preventie ende interventie vanden heer pastor van tselve zuydschoten, mitgaeders den burcht(eestere)" (= Jacobus Godtschalck, de molenaar van Ligerne).

Het bestaan of oprichten van schuren en stallen bij de pastorijen mag reden "aardig" schijnen: "in verledene eeuwen was dit, in 't meeste deal der dorpen van Vlaanderen, een woonzakelijk gerief om de oplangsten van schoof- en bloedtienden te bergen."

Die "schoof- en bloedtienden" vergen wel een woord uitleg.

Vergeten we niet dat we volop in het "leerroerig" systeem zijn.

Bij elke "pastorie" te lande behoorde allereerst een perceel land, waarop de gebouwen stonden ("den grondt daer t'pastorie-huys op staet") en dat ook een "hovenierhof ende boomgaard" bevatte, "ge-

(1) In het Rijksarchief te Brugge zijn er drie kerkgisters van Zuydschote uit de jaren 1694-1695 (een doopregister, een huwelijksregister en een overlijdensregister). Ze werden door Pastoor Comyn geschreven. Deze laatste kan hier slechts zeer korte tijd pastoor geweest zijn, aangezien hij - zoals je verder zult lezen - op 20 september 1736 reeds 40 jaar pastoor was te Boezinge (1736-40 = 1696!).

gebruikt door den heer pastor? (1).

Een "staet van goederen toebehorende de pastorie" van Vinkem, opgemaakt ter jare 1787 dooz E.H. Albertus Wenis², pastor dier parochie³, spreekt van "Twee gemeten, een byne, vyftig roeden (doende een byne: honderd roeden, en drie honderd roeden: een gemet), gelegen in de parochie van Vynchem, bestaende in den grondt daer t'pastorie-huys op staet, met hovenierhof en boomgaard, gebruikt door den heer pastor, ter reserve nos t'gras nos den boomgaard, t'welcke verpacht is s'gaets acht en veertig ponden parisis, doende in guldens vlaamsch courant gijver: 24 gul(den)s".

Eén guldens "vlaamsch" gold in 1787 twee ponden parisis, en het land, medegaande met de pastorie van Vinkem, besloeg $2\frac{1}{2}$ gemet, d.i.: 1 ha. 10 a. 57 ca.

Het land had niet "de nature van heerlyke ofte heerlyke gerechtigheydt".

Hoe uitgestrekt "tpresbiterielant van Tuytschoten" toenertijd was, weet ik niet.

Nel weet ik - uit het Pachtboek - dat "den heere pastor", in 1688, "heeft gheheurt een gemet xxxvij roeden garslant, liggende suyt vande Lereke, strecken(de) met t'zijtende tlant van(de) Roffste(de) byden selfven (Laurens) Lauage gebruyc, - competende Desquier - , de westsyde tpresbiterielant van Tuytschoten, de nootsyde bleen van Jolneke(r) van Wervicke, loosteide de weststrate, ende tlant daer eertyds het costershuijs te staene placht." De pachtprijs bedroeg in 1688: 13 ponden parisis.

Het huis van de pastor stond toen dichter bij de pastorie. En bewijze volgende beschrijving van perceel 1, uit de verpachting nos het kerkland in 1688:

"Laurens Lauage heeft gheheurt een vierendeel lants (= $\frac{1}{4}$ gemet), synde de helft van een half gemet lants, daerop kostershuijs op teene vierendeel staet, ende t'ander vierendeel legh't bewest daeraan, in den bilck ghebruyct by Laurens Lauage, strekende suyt ende noot, t'zijtende de presbiterie, oostsyde troon(omde) vierendeel ende

(1) De toenmalige bisschop van Ieper, Mgr de Ratabon, kwam in 1695 te Luidschote op visitatie. Uit zijn verblag weten wij dat onze kerk toen uit twee bouken bestond: een hoofdbouk en een zijbouk op de zuidkant. Toch vermeldt de bisschop dat er drie altaren waren: het hoogaltaar toegewijd aan Sint Lenaart, en twee zijaltaren, die onder de aanroeping stonden van D.L. Kruis en van Sint Nicolaas.

den kerkegracht, t'noortzinde ende wests(y)de den voornfonden bilck,
streckende) noortwaert tot de kerkebrugge."

Dezelfde Laurents Lauge pachtte in 1688 ook het perceel 2 :
"een lyn xxxij roeden lants, liggende noortwest van troogaer(s)de
ende west thierhof... ..., strekende met twesteinde op den kerkegracht,
twesteinde den Kemmel, de synts(y)de tot Raldfijck jegens ende in
tgars vanden voornfonden Lauge, alsoock van noorden twelv
gars."

"Voor beide partien" betaalde Laurents Lauge in 1688 : 6 ponden
parisis.

Vmerkt het : in de "Verpachtynghe" van 1688 is er steeds weer
sprake van een "kerkegracht" en van een "kerkebrugge", en ook dat
"oud papierke" van rond die tijd zegt dat pastoor Comyns "den dam
uitgedolven" heeft "ende eenne brugge gedaen leggen, commende"
in de stal, "daerof hy alsdan eenne voorsale heeft gemaect".

Warennde kerk en het kerkhof van Luidchote hoortertijd geheel (of
gedeeltelijc) "omwald", of juister gezegd : "met een gracht omgeven". Dat zal wel.

Een pastoor had in vroegere eeuwen nog andere inkomsten, dan
wat het land van de "presbiterie" kon opleveren.

Nemen wij als voorbeeld de "staat van goederen, toebehorende
de pastorie van Vynchem..... ten jare 1787." We begin er:

"Item competeert over de portie congreue een derde mode schoof-
thiende der parochie van Vynchem, de welcke in 't geheele verdeelt is in
drie cantons of houckes, wanaf t'elckers jaere een canton alterna-
tivelyc met de andere heeren thiende heffend door den heer pastor
verpacht wort, rendeerende boven alle oncosters, volgens een gemeen
jaar van thiers : 703 guldfens) 5 stuys(ers)."

"Item competeert eene bloedthiende, bestaende in 't geniet van
t' elfste jong swyn en gelyck lam, permanentelyc genotens en ge-
licht worden van t'canton van den middelhouck der parochie van
Vynchem, als niet circulaerende gelyck de voorseyde schoofthiende,
waarover gedeurende de vier teste jaerres (synde de gonne der bedie-
ninge van den actuelen heer pastor, de anterieure onbekent synde),
ontfangen is jaerlychs sinver : 3 guldfens) 10 stuys(ers)."

Wat het "onderhoud en reparatiën der gebouwen" betrof, was de volgende regeling te Vinkem van kracht in 1787:

"Het huys met appendentien tuschen de twee eyndgevels, met de poorte, wordt onderhouden en is (ten) laste van de weirelycke tiendeheffers deser parochie.

"Nemaer den keucken bryter ende tegens den westgevel, benevens een scheure en coestal, wordt onderhouden door den heer pastoor, welkerts onderhoud en reparatiën gerekent worden jaerlycks op 12 gulden(s)."

Ze merkt het ook hier: een pastoery te lande was in die tijd een heel bedrijf. In Vinkem stonden er een "scheure en coestal"; te Luidschote: "swijntallen, pertallen" en "ock een grote schure".

De pastoery zelf met "appendentien" was ten laste van de weireldlyke tiendeheffers, en sommige andere gebouwen ten laste van de pastoor.

Dat het onderscheid hiertussen al eens aanleiding kon geven tot betwisting, blijkt o.m. uit het "oud papierke" van Luidschote, dat waarschijnlijk dateert uit het einde der jaren 1600 of uit 't begin der volgende eeuw.

Om nog even terug te keren op de "bloedtiende" ("'t elfste jong swijn en gelijk lam").

Soms wist de pastoor toch een anderen middel te vinden om zijn zwijngongspens van 7 weken oud niet (zelf) te moeten ophuwen:

Alzoo gaf (E.H.) J.D. Reyphins, pastoor van Merckem, in 1749 het volgende "advies" aan zijn nazaten:

"Ich hebbe dijkwils het tiende swin gelacten voor vier courante schellinghen, op conditie dat sii mii moesten brengen een oore ende eenen poot van hun swin, als sii het sloeghen, ende ich profiteerde hier mede, want sii en deurden dit niet alleene brenghen, maer voeghdan de rest daer bin, ofte wel een Balghstuckken ofte enighe sotsissen."

Voorwaar geen zeer stichtelijke raad voor een pastoor! Maar misschien is "alzoo... het gebruik opgekomen... zekere geschenken te doen aan den pastoor" ("de zende").

Helaat de verantwoordelijkheid voor deze veronderstelling liefst over aan de schrijver van het reeds vernoemd artikel in FRAMENTA. Wat er ook van zij: zijn opstal schetst een kleurrijk beeld van toen inderdaad bestaande - en nu ongeloofwaardig schijnende - toestanden.

In het Rijksarchief te Brugge³⁷⁷ de Kerkregisters (RBA, RMA en RMD) van Luidchote van de jaren 1694-1695 bewaard. Ze werden opgesteld door Pastoor Comijn. Indien wij lever en welzijn hebben, zullen we de inhoud ervan nog wel eens in onze gantingen publiceren, samen met andere losse berichten die daar berusten.

— JEAN BAPTE. DE WITTE (— okt./nov. 1697 —).

Pastoor Comijn is naar alle waarschijnlijkheid hier niet lang gebleven. In het "Dénombrement", dat van midden oktober tot halverwege november 1697 in "d'Acht Proches" werd gehouden, wordt immers een andere pastoor vermeld, nl.: "Maitre Jean Baptiste de Witte, curé." De tellingscijfers staan zijn: 1-0/0-0/0-0/0-1/-2. Pastoor de Witte had dus alleen een inwonende maid bij zich. Bij de Pastoor van Elverdinge (152 huizen, 172 families en 800 inwoners) waren ze met zijn vieren op de pastoory "Gheur" et "Maitre Albert vander Moere, curé" had een inwonende knecht ("valet") en twee meiden ("servantes"). Doch het merendeel van de pastoors en de kapelaans ("chaplains") hadden toen maar één huishoudster.

Méér weten we niet over Pastoor Jan-Baptist de Witte.

Het kan zeer goed zijn dat hij hier nog pastoor was en in 1717 drie nieuwe blokken werden gewijd te Luidchote. Het lijkt waarschijnlijk dat de vorige blokken - tijdens een of andere razia of oorlogsoperatie - uit de toren waren weggehaald geworden en meegenomen. Nu er eindelijk weer vrede was en enige voorpoed kon men er aan denken zich een nieuw stal blokken aan te schaffen. Het was Ignace de Cocq, de beroemde blokken-gieter uit Haestert, die ze goot en leverde (zie Biekhof, 1904, p. 196 en Baron J. Béthune, A propos des cloches du Courtraiis, in Bull. G.O.H.K., II, 1906-1907, p. 248). Het was dezelfde blokken-gieter - we schreven het reeds in deel VI, p. 35 - die in 1703 twee blokken had hergoten voor de abdij van Mespel en er de belaard Rad vervolledigd. In 1716 werd te Luidchote de noordelijke zijdeuk opgeruimd, die verbouwing is wellicht een gelegenheid geweest voor een verandering in de schikking der altaren. Dat men te Luidchote in 1717 drie nieuwe blokken kon bekostigen laat veronderstellen, dat er toen nog een goede verstandhouding bestond tussen de parochie, de bisschop (= de bisschop van Ieper) en de "dorpsraad" (= de abdis van Mespel), die welk voor een deel zullen bijgedragen hebben in de kosten. Maar het kan verkeren.

Heeft hij - in de alleraantste jaren van zijn verblijf te Luidchote nog al die verwikkelingen moeten meemaken, waarover wij later zullen schrijven?

De pastoors bleven toen eerder lang op eenzelfde parochie. E.H. Comijn, zijn voorganger zal 44 jaar lang pastoor zijn te Boezinge.

Het kan echter ook E.H. Jacobus Fonteyne, hier vanaf 1732, die veel van die geschillen heeft moeten beleven, doch daarover verder. Persoonlijk denk ik dat beide pastoors hun "deel" gehad hebben...

CAERTE FIGURATIVE

van

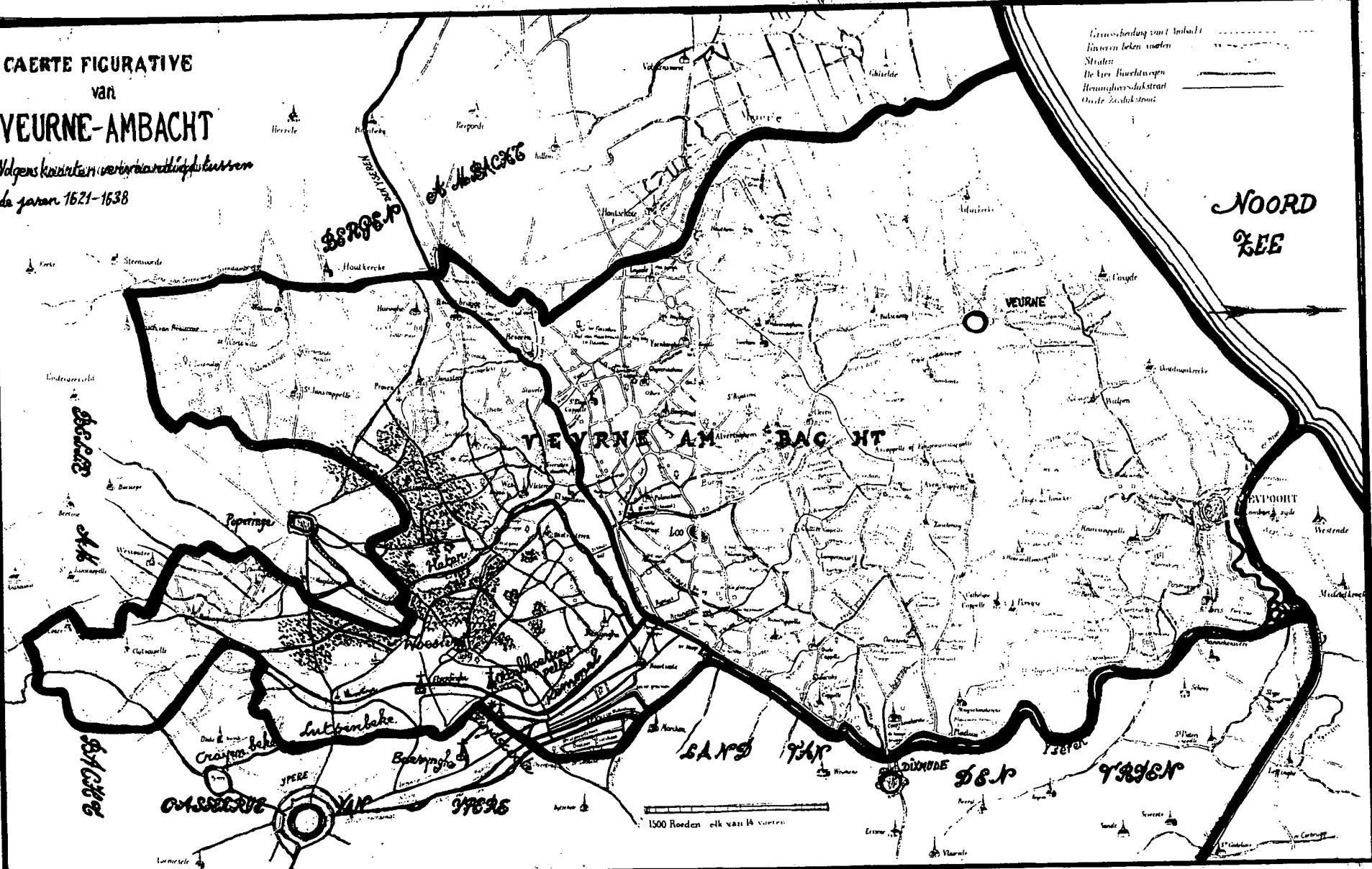
VEURNE-AMBACHT

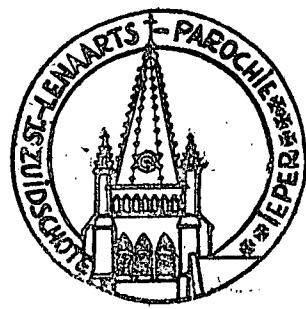
Volgens kaarten verfonden uit de jaren 1621-1638

ob. HISTORIC
S. 1708, P.

Grensverandering van Ambacht
Binnenvelden worden
Steden
De Aart-Biechtweg
Reunghoersdijkstraat
Oude Zuidlaakstraat

NOORD
ZEE





Moïs Favre
f° parochus
in
Kuidschote

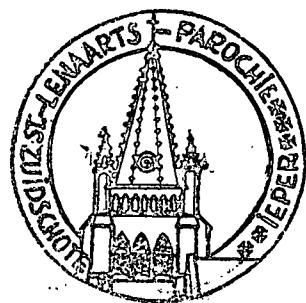
NOËL FAVOREL

'ZANTINGEN'

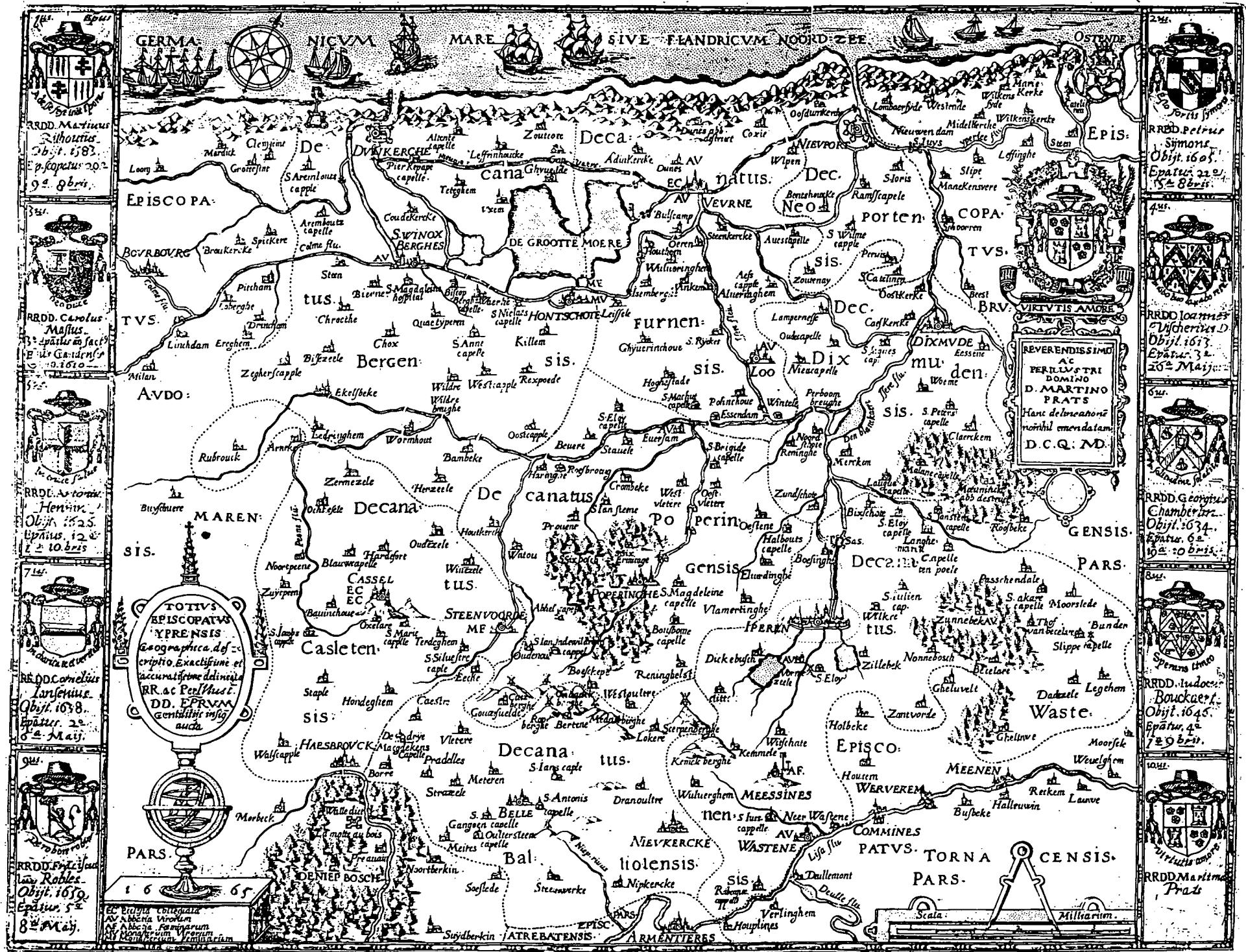
AFL.8

DE PAROCHIE ZUIDSCHOTE (C)
EN HAAR PASTOORS (1732-1788-)

- HUN TJD
- HUN BELEVENSSEN



"PRO MANUSCRIPTO"
VASTEN
1984



**ASPECTEN VAN HET KERKELIJK LEVEN IN HET BISDOM IEPER
IN DE JAREN ± 1732 - 1762**

E.H. André Vanclooster, thans beraar aan het Kleinboninaria te Roeselare, wab
zo inschikkelijk mij inzage te verlenen in de onuitgegeven verhandeling, die hij
opstelde tot het behalen van de graad van licentiaat in de Morele en Religieuze
Wetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Deze licentiaatsthesis
werd ingediend in 1971 en beslaat niet minder dan 564 bladzijden + 98 pagina's
in Bijlagen. Hij draagt als titel: "Aspecten van het kerkelijk leven in het Bisdom
Ieper tydens het episcopaat van Willem Delvaux (1732 - 1761).

E. Heer Vanclooster schonk ons terens een 'overdruk' uit de "Handelingen van het
genootschap Société d'Emulation te Brugge", deel CXI (1974) pp. 201-238.

Diese overdruk uit het tijdschrift is gedateerd 1975 en draagt dezelfde titel als
zijn licentiaatverhandeling. Het artikel is daar ^{een} korte samenvatting van.

De werkelijk opmerkelijke studie is voornamelijk gebaseerd op een register, dat
bewaard is in het Bischoppelijk Archief en een lange reeks visitatieverslagen berent
van de Ieperse bisschop, Mgr. W. Delvaux. Dit register is getiteld: "Visitaciones
parochiarum dioecesis Iepensis factae per dilectissimum Delvaux Episco-
pum ab anno 1733 ad annum 174...". De verslagen van de parochieverslagen,
verocht door deze bisschop werden in één register samengebracht (Bischoppelijk
Archief te Brugge, Fonds Bisdom Ieper, nr. I 66).

Met zijn, in vele opzichten markwaardige studie, volgde E.H. Vanclooster het
voorbeeld van Dr. M. Cloot die een werk wijdde aan "Het kerkelijk leven in
een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVII^e eeuw. Telt van 1609
tot 1700." Laten we noemde studie blijft niet beperkt tot de dekenij Tielt,
doch suggerert de kerkelijke toestanden (landelijke) parochies van Vlaanderen
in de XVIII^e eeuw.

De twee boven aangehaalde werken brengen talloze gegevens over het
religieus van ons volk. Ook voor de kerk liggen in het verleden vele lessen
voor de toekomst voor.

Naast de bischoppelijke visitatieverslagen benutte E.H. Vanclooster de twee
enige decanale visitatieverslagen, die uit die tijd zijn bewaard gebleven.

1) Voorerst het verslag L. E. H. Johannes Franciscus de Vos, decanus van de
dekenijen Kwaremont en Nevelepoort, in 1732. daarin worden de verschillende
parochies alfabetisch gerangschikt. Elk visitatieverslag bedraagt minimaal
2 folio's, de inhoud ervan gelijkt grotendeels op deze van de bischoppelijke visi-
tatieverslagen (ibidem, nr. I 146).

Dit document is in minder goede staat bewaard gebleven. De onderkant heeft heel wat schade opgelopen. Dank zij het uitzonderlijk mooi geschrift en het herhaaldelijk terugkeren van dezelfde vragen met de stereotiepe antwoorden was het toch mogelijk de tekst integraal te lezen.

Het document bevat 92 genummerde folio-bladen. 82 folio's werden volgeschreven, de rest is blancs gebleven.

De verslagen werd niet door deken Devos zelf geschreven. Vooraan het document is er een alfabetische lijst, waar de verschillende parochies van de dekenijen Kurne en Nieuwpoort in volgorde zijn gerangschikt.

De eerste parochie die deken Devos een bezoek brengt is Deren. Dit bezoek vond plaats op 12 mei 1732. Het laatste aangegeven bezoek is dit aan Kurne St. Walburga op 1 oktober 1732.

In die enkele maanden bracht H.E.H. Johannes Franciscus De Vos een bezoek aan alle 30 parochies van de dekenijen Kurne en Nieuwpoort.

De inhoud en de vorm van de verslagen gelijken sprekerend op die van de bisschoppelijke visitatieverslagen.

In bijlage XI, pp. (96-98) geeft E.H. Vanclooster, als voorbeeld, het volledig verslag van de 'Visitatie' van de parochie Pollinkhove, op 8 mei 1732.

Om aan te tonen hoe een decanaal bezoek verliep willen we deze tekst hier orig uit het Latijn vertalen.

"Visitatie van de parochie Pollinkhove, verricht door mij, die onderste hen, Joannes Franciscus De Vos, deken van de christenheid der districten Kurne en Nieuwpoort, op 28 mei 1732.

Ja visiteerde (eerst) de kerk, toegewijd aan St. Bartholomeus, waar na gebeden te hebben en de zegen met het Allerheiligste Sacrament gegraven te hebben, ik

- het tabernakel en de altaren inspecteerde. Ze waren in goede en waardige staat;
- (vervolgens) zag ik de HH. Oliën en het H. Crisma na. Ik vond deze bewaard in propere, zilveren ampullen;
- toen begaf ik me naar de doopkapel en de doopvont. Het water voelde zacht aan ('dulcis') en was helder;
- ik inspecteerde daarna de rest van het kerksgebouw, zowel binnen als buiten. Alles is maar in een middelmatige toestand;
- ik ging dan naar de sacristie en keek de liturgische gewaden na, en de gewijde vaten. Ze hebben slechts een geringe waarde en er dient een nieuw zwart ornament gemaakt te worden.
- We verzochten toen de pastoor de registers van de doopsels, huwelijken en sterfgevallen ('registra baptisatorum, conjugatorum et defunctorum') voor te leggen. We bevonden ze in orde, zoals 't betaamt.

- Toen gelastten de pastoor ons de kerkrakingen ter inzage te geven. De (laatste) rekening van de kerkfabriek werd ingediend door Jan Dedies, op 7 mei 1732 (in de tekst staat er 24 maïi, maar dat kan toch niet!).

Er rest uit de vorige rekeningen een batig saldo van 240 (pond)-16 (schellingen) - 11 (penningsgers).

De rekening van de armendis ('mensa pauperum') werd afgesloten door Joannes Bauwijn, op dezelfde datum. Er is een batig saldo van 1505 - 5 - 7.

Diezelfde Joannes Bauwijn sloot op dezelfde datum ook de rekening van (de opbrengsten van) het O.-L.-Vrouwaltaar. Ook daar is er een voordeilig overschat, ten belope van 1671 - 5 - 4.

De kapel vertoont eveneens een batig saldo, en wel: 107 - 6 - 1.

Vervolgens komt deken De Vos diegenoeg op welke het ius presentationis te Rollinkhove bezitten. De kandidaten voor een kerkelijk beneficie mogen het eerst door de magistratuur van Veurne ter beraadpleging aan de ordinarius voorgedragen worden. De E.H. Pastoor komt als 'commisarius' van de bisschop op de tweede plaats.

De tiendheffers zijn voor 2/3 ('pro diuibus manipulis') de Prelaat van Everscam en voor de derde schoof: het Kapittel van Boulogne.

Het is de bisschop van Ieper die het recht heeft de pastoor te benoemen.

Het magistraat van Veurne is te Rollinkhove 'dominus temporalis' (= dorpsheer).

De bezoldiging van de pastoor bedraagt 54 ponden Haams + (het gebruik van) 1 gemet laards.

De parochie beslaat 3.000 gemeten.

Het aantal 'communicanten' bedraagt rond de 600 personen.

De medepastoor heet Carolus Bertinus Van Renijnghe. Het is een broer van de pastoor (= L.E.H. Petrus Ignatius Van Reninghe, die - blijkens de bisschoppelijke visitatie van 28 juli 1737 reeds sinds 1715 pastoor is te Rollinkhove). De tiendheffers geven hem jaarlijks 10 ponden Haams en de parochianen 26 p., met last van iedere week twee H. Missen te celebreren.

De koster heet Petrus Larroote en hij wordt door de parochianen aangesteld.

We vroegen de pastoor - zo vervolgt de deken - of de parochianers blachters hebben, voornamelijk oopen hun kosters, onderwijzers en vroedvrouwen. Het antwoord was negatief. We vroegen hem ook of er schandalen waren op de parochie- of dochterlijke vaders ('mortales inimicitiae'). Ook om wat het antwoord: neen.

We deden ook vraag naar de pastorale rechten (= het cabueal) bij de begravenissers. De pastoor antwoordde dat er voor uitvaarten

'eerste klasse' ('pro maximi exequiis') 18 p. betaald werd; voor 'tweede klasse' ('modiis'): 12 p., en voor derde klasse ('minimiis'): 8 p.. De onderpastoor ontving de helft.

Voor de huwelijksbannen en de plechtigheid vraagde de pastoor 38 'abs-
ses'.

Toen de deken de vraag stelde aan de pastoor of hij de zondagen de H. Mis opdroeg ter intantie van zijn parochianen ('pro populo') en zich beweet van de aangevraagde missen, antwoordde deze dat hij om de veertien dagen 'pro populo' celebreerde in alle gevraagde mits
ten honoreerde.

De deken informeerde ook naar de eventueel te Gollinkhove bestaan-
de herbelijke beneficioria of kapellen. De pastoor zei hem dat er alleen
een kapel bestond toegewijd aan Sint Machutius.

De volgende vraag luidde: bezocht ge de scholen regelmatig en
houdt er er toezicht op? - Ja, ik doe het allebei.

- Zijn sommige goederen van de Kerkfabriek en van de Armandis ver-
vreemd geraakt - en, zo ja, brachten wiens gezag? - Neen, er is niets
in andere handen overgegaan.

- Zijn er bomen (op kerkgrond) geveld geworden en - zo dit het geval is
geweest - is de opbrengst ervan besteed geworden zoals het hoort? -

- Er werden geen bomen omgehaakt.

- Waar worden de rekeningen van de Kerkfabriek en van de Armandis
en de andere documenten bewaard? - In de sakristij, onder drie-
voudig slot (= de sleutels bewaart bij drie verschillende personen:
de dorpsher of zijn gevormachte, de pastoor en de 'schrijver').

- We vroegen ook de parochianen of ze enige klacht te formuleren hadden
over ons pastoor en zijn broer? Men antwoordde ons: we hebben geen
klachten en Meneer Pastoor vervult zijn plichten op lafwaardige wijze.

- Wordt er op zon- en feestdagen gepredikt of catechismus gegeven? -
Ja! Er is tenminste of grote christelijke lering ('magnus catechismus')
door L. E. H. Pastoor of Onderpastoor. Daarom is Meneer Pastoor die het
doet.

- Hebben de Bedelorden een vaste 'statio' te Gollinkhove? - Ze komen zeven
keer's jaars.

- Wordt er enig misbruik gemaakt van exorcismen ('bezwering van
boze geesten')? - Volstrekt niet.

De Heer Dekens vermeldt vervolgens dat hij het Berkhof heeft ge-
inspecteerd. Het is in goede staat, zegt hij.

Hij 'bezoedelde' ten slotte ook de pastorie. Ook deze is in goede staat,
en de herstelling (en onderhoud) ervan valt ten laste van de tiend-
heffers.

Tot zover dit laerrijke verslag van een dacanale visitatie te Gollink-
hove ten jare 1732.

In totaal komen in de decanale verslagen meer dan dertig verschillende onderwerpen aan bod.

We leren er heel wat uit.

Zo moeten er herstellingen aan de kerk uitgevoerd worden in Bulskamp, Hoogstade, St.-Willemskapelle, St.-Joris, Ramskapelle, Nieuwpoort en Koksijde.

De magistraat van Yerseke (en dus uiteindelijk de koning) is in alle parochies van de dekenij de 'dominus temporalis loci'.

We leren ook minder 'fractie' dingen kennen.

In Alveringem bestaat er grote onenigheid tussen de pastoor en één van zijn onderpastoors: E.H. Savalee. Het geestelijkhof en de bisschop van Ieper, Mgr. Willems Delvaux, werden er reeds moeder van op de hoogte gebracht. De pastoor zegt dat E.H. Savalee niet assisteert in de goddelijke diensten, dat hij geen catechismusles geeft, dat hij de parochie verlaat zonder te verwittigen of wanneer de pastoor juist zelf weg moet. Hij dient de sacramenten niet toe en gaat de zondag ook aan zijn biechtstoel niet zitten. E.H. Savalee repliqueert dat zijn pastoor zich ten onrechte over hem beklagt en dat hij probeert zich zo stipt mogelijk van al zijn verplichtingen te wreken...

De pastoor van St.-Katharinakapelle legt klachten neer over zijn kosterschoolmeester. Deze beloofde het na een berusping beter te doen.

In Yerseke St.-Niklaas is er een zekere Arnoldus De Diek, die samenleefde met Anna Jugelema (ook: Jungelma). Ze wilden een (verbale) huwelijksaangaan, tegen het verbod in van Mgr. J.B. de Smet, bisschop van Ieper (3 febr. 1721 tot zijn benoeming te Gent op 6 aug. 1731).

Deze Anna Jugelema heeft dan toch een 'burgerlijk' huwelijks gesloten voor een niet-katholieke bedienaar ('civilius coram ministro non catholico').

In Bulskamp is er een weduwnaar die veel ergernis geeft ('valde scandalosus'). Hij heeft reeds drie dienstmeisjes zwanger gemaakt en nu zit hij gevangen ('propter debita').

Een parochiaan van Adinkerke, een zekere Scherack, die overigens heeft gepleegd met een meisje dat een kind heeft gekregen, weigert haar te verlaten, alhoewel hij ertoe werd aangemaand. De pastoor belooft ervoor te zorgen dat hij haar toch verlaat...

In Wulpen wil een weduwe, Anna Van de Vever, huwen met een zekere Peter Par. Maar ze is diens doopmoeder ('quem e sacro fonte suscepit'). 'Geestelijk moagchap' vormde toen een huwelijksbeletsel...

Er werd reeds dispensatie gevraagd aan de bisschop en zelfs aan de paus, maar zonder gevolg (Misschien was het verschil in ouderdom tussen de trouwlaatige weduwe en haar 'doophond' toch wat al te fors...). Maar de dame blijft volharden.

De vroegere mogelijkheden tussen de pastoor van Houtem en zijn onderpastoor zijn ordertusschen bijgelegd. Tussen de pastoor van St.-Joris en de Losster, die ook voorzitter is van de kerkfabrick waren er geen nieuwe mogelijkheden ontstaan over de vergoeding van de missiegn. De pastoor ontring jaarlijks 3 f.p. gr. hierwoor. Nu vraagt de deken dat hij zou genoegen nemen met 2 p. gr., daar de kerkfabrick er niet zo goed voor staat. De pastoor belooft het te doen. De deken vraagt de pastoor ook dat hij moet de parochie's nachts alleen zou lateren zonder een verwanger aangeduid te hebben.

De deken maant de pastoor van St.-Willemskapelke aan om toch de predik en het catechismusonderricht te verzorgen, zelfs als het aantal communicanten niet zo groot is (Volgens het visitatierverslag van Mgr. W. Delvaux uit 1737 waren er toen slechts 40 communicantes; Lontmaaié, dat 'meeging' met Eggewaartschapelle (230 c.) had er slechts 12; St.-Joris : 90; Oudekapelke : 109 en Oostkerke : 125. Vgl.: Huidschote (in 1747) : 280).

Op verkleidene parochies komen de paters af en toe preken en catechismusonderricht geven. De pastoor van Kurne St.-Dionysius zegt dat dat voor hem onmogelijk is te preken. Want als hij geprekt heeft is hij voor 8 dagen ziek! Hij heeft pijn aan borst en keel (Hij heeft een onderpastoor en de EE. PP. Capucijnen komen om de 14 dagen prediken).

Deze enkele gegevens, die we hier overnemen van E.H. Vanclooster, smogen ons echter niet onbleiden.

Eigenlijk zijn er maar weinig mogelijkheden aangegeven op de dertig parochies van beide districten (Kurne en Nieuwpoort).

Anderzijds spreekt men op meerdere plaatsen met veel lof over de pastoor.

Tot slot moet nog gezegd worden dat deken De Vos in zijn uitgebreid verslag heel wat informatie geeft, die we ook in de bisschoppelijke visitatiaverslagen van Mgr. W. Delvaux (1732-1761) aantreffen.

Herhalen we nog eens dat de deken de verslagen zelf niet heeft neergeschreven. Dit kan men opmaken uit het slot waar hij - na een kleine slotformule zijn handtekening plaatste. Af en toe schreef hij in de rand enkele nota's bij.

Alles samen genomen bewatten de decanale verslagen van H.E.H. Joannes Franciscus De Vos toch veel lezenswaardige inlichtingen over de materiële toestand van de kerken en hun bedienaar, veel minder echter over het godsdienstig leven van de gelovigen en hun herders.

Dit geldt ook voor het tweede decanaal verslag, dat we nu gullen behandelen.

2) Eens tweede decanaal visitatieverslag is dat van Aegidius Commyn, deken van Waasten, in 1732. Dit document, getiteld : "Status districtus Wasterensis", bestaat slechts uit een zestal bladzijden; dat van Kurne-Wemepoort 92 genummerde folio-bladen, waarvan er 82 werden volgeschreven. De Status van de dekenij Waasten is vrij kort. Hij bevat uiteraard niet zoveel gegevens als eerstgenoemd verslag. Toch is hij belangrijk omwille van de inlichtingen die hij verstrekt over de pastoors en de moeilijkheden, die zich soms voordoen op de parochies. De tekst van dit korte verslag werd in zijn geheel gepubliceerd door E.H. Vanclooster (Bydrage IX, de pagina's (87) tot en met (94). Ook in dit verslag zijn de parochies alfabetisch gerangschikt (*ibidem*, I, nr. 144).

De dekenij Waasten - die toen tot het bisdom Tienen behoorde - bestond in 1732 uit de volgende twintig parochies: -1) Beselare -2) Bokschote -3) Boezinge -4) Dadizele -5) Dikkebus -6) Geluwe -7) Kemmel -8) Langemark -9) Ledegem -10) Melsen
-11) Moorslede -12) Neerwaasten -13) Passendale -14) Voormezale -15) Waasten -16) Wielsbeke -17) Wulvergem -18) Zillebeke -19) Landvoorde en -20) Tonnebeke.

Het decanaal visitatieverslag van Z.E.H. Aegidius Commyn, pastoor van Boezinge en tegelykertijd deken van Waasten is in het latijn opgesteld en bijzonder bontend. We kunnen hier niet alle inlichtingen overbrengen, die de deken geeft over elke van deze parochies, en volgen ^{daar} het overzicht dat E.H. Vanclooster geeft op pp. 943-948 van zijn verhandeling.

1) De pastoor van Beselare is een groot gager ("magnus renator") en de deken hoopt dat hij ook een zielengager is ("spars animarum").

2) In Bokschote sticht de pastoor door zijn godsvrucht de parochianen hopen dat ze met de voorname feesten van het jaar een biechtrader ("confessarium") en een predikant ("concionatorem") zullen krijgen, zoals overeengekomen was.

3) We blijven even stilstaan bij Boezinge. De deken, die zelf pastoor is van deze parochie, kan moeilijk over zichzelf spreken: "Opdat men mij niet zou zeggen: "je geeft een beoordeling over uzelf" - zo schrijft hij - "onderwerp ik mij "justo illustrissimo dominationis vestrae" (bij beseelt zijn bisschop) "iudicio et correctioni."

De heer onderpastoor ("sacellarius") geeft iedere donderdag catechismuslessen. Tijdens de Vasten is hij bovendien zeer ijverig en stipt ("assiduus") geweest. De hofster die ook schoolmeester is ("ludicmagister") is niet getrouwde, van goede levenswandel en "vigilans" (= waakzaam, voorzichtig). De berkenroeping van het jaars 1729 sluit met een tehort van 214

pond parisii; de dijfth(rekening ('computus disci), daarentegen, vertoonde een batig saldo van 219 'libras' 4 'minutas parisienses.'

Om even op deken Agidius Comyn over te komen. Zou dit de persoon niet zijn, die pastoor was te Huidschote in de jaren 1693 / 1695? Ik denk het.

4) De pastoor en de onderpastoor van Dadizele zijn voorbeeldig ('exemplares sunt'). De leden heeft ook een woord van lof voor de kerk van Dadizele, die uitblinkt door haar moeie kostbaarheden ('ornamentis') en een centrum is van godsvrucht en grote toeloop kent van bedevaarders. Ook de koster leidt een voorbeeldig leven.

5) De pastoor van Dikkebus en de lelie van Geluwe zijn beiden bonvers ('vir aedificatus'). Deken Comyn merkt op dat hij de nieuwe kapelaan en de nieuwe koster van Geluwe nog niet heeft ontmoet. Hij zegt verder dat de parochiekerk, ten tijde van pastoor Leonardus Coutersoone, grotendeels heropgebouwd werd en schittert door haar versiering.

7) Over Kemmel durft deken Comyn nauwelijks schrijven. Zodra Mgr. het wenst, zal hij hem 'onder nér ogen' daarover spreken. Hij zegt dat zowel de onderpastoor als de koste ~~alloo~~ eerbaar leven leiden. Hij noteert ook dat men er weigert de rekeningen voor te leggen en dat de pastoor hem een brief met zes punten heeft overhandigd. Daarin spreekt de pastoor over de mogelijkheden met de toparch (niet die van de parochie maar van de kerk). Deze laatste wil de rubrieken van het Romeins Missaal niet volgen in verband met de uitseling van de gewijde kaarsen op O.-L.-Vrouws-Lichtmis. Hij wil dat de pastoor ze tot bij hem brengt 'ad sedem' en hij eist hetzelfde recht op bij de palmwijding op Palmzondag. De toparch wil ook dat de onderpastoor hem, in plechtige missen, de vredesbus brengt 'ad sedem', alsomede de wierook ('incensum')! Verder verbiedt hij dat er in de kerk nog omhalingen gehouden worden door de leden van de broederschap van het H. Sacrament. Hij heeft bovendien de parochianen laten weten dat ze niet aan de pastoor maar alleenlijk aan hem een begraafplaats in de kerk moeten vragen.

Pastoor Vanden Berghe bedlaagt er zich ook over dat de heer toparch eist dat men hem wijnter presenteert voor de onderpastoor. Om alle twisten te vermijden gaat de kapelaan, "ante aspersionem aquae benedictae", (wijselijk) naar de sacristie!!!

en 't is met het geld van de kerk - zo besluit de pastoor zijn klacht - dat de toparch, zijn balyus en schepenen een proces inspannen voor de Raad van Haanderen te Gent. "Plura alia minoris momenti praeterea" ('t ga stijgjigend voorbij aan verscheidene andere twistpunten van minder belang) vergucht Pastoor Vandenbergh op 't einde van zijn brief! Wat een situatie! Wat een wespennest!...

- 8) De pastoor van Langemark, een bloosterling uit de abdij van de Augustijnerorde te Voormezele, is een man van gevorderde leeftijd met vele verdiensten. De onderpastoor, die er onlangs benoemd werd, geeft alle hoop tot een hogere benaming.

Bij Langemark behoren er drie kapellen: af Poelkapelle en af Sint-Juliaan, waar telken zon- en feestdag de H. Mis wordt opgedragen, en af de kapel van Sint-Elooï, waar de pastoor van Langemark tweemaal 's jaars celebreert.

Tussen de tiendheffers en de parochianen bestaan er verscheidene meningverschillen ("diversas lites").

- 9) De pastoor en de onderpastoor van Ledeberg hebben talenten om te bouwen. Een groot deel van de kerk werd vernieuwd.

- 10) Deken Comyn heeft de parochiekerk van Merem niet "gevisiteerd", daar de pastoor, (die tevens deken is van het kapittel der kanunniken), hem geschreven had dat het dekanaal bezoch toch nutteloos zou zijn ("inutis"). De pastoor zou immers de rekeningen van de kerk en van de armendit niet voorleggen en evenmin enige vergoeding betalen aan de deken voor zijn werk. Deze laatste had het dan ook wijtelijker geacht, "pacis gratia", de zaak voor te leggen aan de bisschop!...

- 11) De pastoor van Noorslede heeft moeilijkheden met de toparch en met de parochianen, er zijn twee processen hangende: één bij de officiaal voor het bisdom en één "in senatu Flandriæ". Ze gaan allebei over het recht om een onderpastoor te benoemen. Volgens de "dorpsheer" moet het E.H. Codde zijn, kapelaan te Dadizele, terwijl de pastoor de voorkeur geeft aan E.H. Verdonck. Beide "kandidaten" zijn trouwens van goede levenswandel.

- 12) In Neercaster vervult de pastoor trouw zijn ambtsplichten. Nochtans moet opgemerkt worden dat de gewaden en het kerklinnen verbleven zijn, alhoewel bisschop de Smet daar reeds moeder op gewezen had.

De abt van Saint Omer, die tiendheffer is van deze parochies, werd door de Raad van Vlaanderen veroordeeld tot het bekostigen van de herstellingswerken aan de kerk. Thans hebben de parochianen hem een proces aangedaan voor de kerkgewaden. Deken Comyns hoopt dat de beide partijen alsnog tot een minnelijke schikking zullen komen.

Het kerkhof van Merwaaisten - een parochie van 700 'zielen' - is absoluut onbetrouwbaar ('omnis indecent'). De (enige) ciborie kan slechts 80 kleine hosties bevatten!

- 13) De pastoor en de onderpastoor van Passendale zijn plichtgetrouwe priesters. In deze kerk is er een grote toelop voor de verering van de reliek van de H. Cornelius. Het hoofdaltaar staat niet in het oosten van de kerk maar in het westen. Er is geen jaarlijks kerkwijdingsfeest.
 - 14) In Koormezel is het een bloosterling van de abdij, die pastoor is: een waardig man. Aller, die de deken daarover hoorde, gaven toe dat de plaatlyke kosters zich berecht beschuldigt over het feit, dat hij veel te weinig vergoed wordt voor zijn werk door de tiendheffers, t.w.: de kanunniken van St. Donaas te Brugge en de abt van Koormezel.
 - 15) De pastoor en de onderpastoor van Waasten zijn zeer ijverige geestelijken. De parochiekerk is goed versierd.
 - 16) Ook te Wijtschate zijn pastoor en onderpastoor plichtgetrouwe mannen.
 - 17) De pastoor van Wulvergem heeft eveneens een voorbeeldige levenswandel. De gewaden in zijn kerk zijn echter versleten.
 - 18) In Dillebeke is de pastoor een voorbeeldige en ijverige priester, doch de kosters doen zijn beklag, "juste an injustice". Deken Comyns verzoekt Mgr. daarover zelf te oordelen bij zijn (eerstvolgende) visitatie.
 - 19) De pastoor van Zandvoorde is een goed en godvruchtig man. Ook daar wordt de H. Cornelius aangeroepen.
 - 20) De pastoor en onderpastoor van Zonnebeke zijn religieuzen ons de plaatlyke abdij, die de voetzolen volgde van de voorgaande pastoor, die thans abt is.
- Deken Aegidius Comyn besluit zijn verslag, gedateerd van 15 november 1732, met te zeggen dat vele moedrinnen in zijn decanaat het decreet van Karel Keizerlijke Majestéit betreffende de verloskundigen niet gehoorzaam. Vandaar dat er ter zake moedrinnen zijn ("fiunt subinde abus").

E.H. Vanlooster benutte voor zijn studie over het kerkelijk leven in het Bisdom Ieper, niet alleen de "Status Parochiae" van Mgr. Delvaux en de twee decanale visitatieverslagen - die wij al vernoemd hebben - maar ook nog een dagboek ("diurnale") uit de dekenij Waesten (1740/44 - 1776).

Dit register werd geschreven door drie elkaar opvolgende dekenen:
t.w.: 1) Petrus Franciscus Malo (pastoor van St.-Niklaas te Ieper en deken van Waesten vanaf 8 oktober 1740 - † 18/1/1855) 2) zijn opvolger: Johannes Franciscus Costenoble (pastoor te Geluvve - † 27 mei 1770), en 3) E.H. F. G. Ronsere, eveneens pastoor te Geluvve.

Over de toestand op de parochies verstrekt deze bron niet veel informatie.

Deken Malo begint zijn nota's met een korte voorstelling van zijn twee onmiddellijke voorgangers: deken Joannes Baptista Mattheuwe († 1715) en deken Aegidius Comyn, die gestorven is op 23 september 1740.

Z. E.H. Comyn, waarvan we reeds weten dat hij in de jaren 1693/1695 pastoor was van Luidschote en later van Boezinge, moet dus het ambt van deken "districtus Westerensis" vijfentwintig jaar lang uitgeoefend hebben (vanaf 1715 tot aan zijn dood, op 23/9/1740).

Deken Malo handelt ook over verscheidene oorlogen, die een groot deel van Europa hebben geteisterd. Hij geeft bijna een lange beschrijving (meer dan 5 folio's!) van de oorlog tussen Lodewijk XV en Maria-Theresia van Oostenrijk.

Hij noteert tevens zorgvuldig het overlijden van pastoors, alsook de aanstelling van nieuwe parochieherders.

Op hun beurt zetten de dekenen Costenoble en Ronsere het werk van deken Malo verder. Zij handelen o.a. over de vergaderingen van de pastoors van de dekenij Waesten. Deze notities over de pastoorvergaderingen - die natuurlijk ook in het decanaat Poperinge (waartoe Luidschote behoorde) bestonden - brengen ons op directe wijze in contact met de problemen van de pastoors uit die tijd. Het loont de moeite er iets meer over te zeggen. De pastoors bespraken er immers de meest concrete moeilijkheden in verband met de zielzorg. We kunnen er dus heel wat uit lezen betreffende de religieuze toestanden in "landelijke" dekenijen als deze van Poperinge in het derde kwart van de XVIII^e eeuw, meer bepaaldelijk in de jaren 1768/1771, toen E.H. Petrus Beseyne pastoor was te Luidschote en E.H. Petrus Andreas Ghedben Kapelaan.

De pastoors komen jaarlijks tweemaal samen. De voorjaarsvergaderingen worden steeds in april gehouden (bij die gelegenheid worden ook de H. Oliën uitgedeeld). De najaarsvergaderingen hebben plaats op het einde van september of begin oktober.

Die "pastoorconferenties" worden niet zelden gehouden in de parochie waar de deken pastoor was, b.v. op Sint-Bertus te Doperinge. Maar het gebeurde regelmatig dat de pastoors van de dekenij in een van de andere parochies samenkwamen. Of dit ooit te Zuidschote gebeurd is, kan ik niet zeggen. Als dit wel het geval is geweest, dan is die gebeurtenis hier niet opgemerkt gebleven en het voorwerp geweest van veel "bekijks" en het onderwerp van vele gesprekken. Maar de pastorie van Zuidschote niet goed voor een zo talrijke groep aanwezigen. Daarvoor te klein. Stel je dat eens voor: twintig, dertig pastoors die op een vastgestelde dag in april, van ver en dichtbij, hierheen komen: te voet, "te paarde" of met de auto!

Op de vergadering in het voorjaar komen de pastoors ^{en} samen in de kerk. Daarna gaan ze in wit roket (= superplie) en de stoel om naar het huis van de deken of de plaatselijke pastoor om er de H. Oliën "af te halen" en dan "staatsgewijze" te begeleiden naar de kerk, terwijl het "Veni Creator" gezongen wordt. De deken is in albe en pluviale (= koorkap). De H. Oliën worden vooraan in de kerk op een versierde tafel gezet en de deken of de pastoor (van de "gast-parochie") draagt een plechtige gezongen Mis op waaronder een homilia gehouden wordt voor het volk, dat dien dag naar de kerk gekomen is. Na de H. Mis heeft de uitreiking van de H. Oliën plaats, die door de pastoors van elke parochie in ontvangst genomen wordt.

Na de plechtigheid leren de pastoors terug naar het huis van de deken of de plaatselijke pastoor, waar de vergadering dan plaats vindt, gevolgd door een maaltijd.

Ook in het najaar wordt het overleg voorafgegaan door een solennele Mis.

De onderwerpen die op dergelijke pastoorsvergaderingen besproken werden, kunnen ons de "godsdienstige toestand" van onze parochies beter leren kennen. We sommen er hier enkela op:

1) problemen in verband met het voorwaardelijk doopsel ("baptismus sub conditione") in geval van twijfel omtrent de geldigheid

- van de 'nooddoopt', die bij de geboorte was toegediend door de moedervrouw ('obstetrix'), een familielid, een buurvrouw of de bijgevoegde dokter. Meér dan één vroedvrouw op het platteland was toen weinig 'onderlegd' en niet beëdigd. Vandaar de grote twijfel bij veel pastoors, die een praktische oplossing wensken voor dergelijke gevallen.
- 2) Men bespreekt ook de datum van de voorjaarsvergadering. Vele pastoors vragen die op de dinsdag of woensdag na Geloeden Pasen te stellen, omdat de drukke Paastijd dan voorbij is.
- Vor de 'eerste communie' gaan de algemene voorkeur naar (de zondag van) Geloeden Pasen.
- 3) Het gebeurde ook dat men mochtlykheden maar voor bracht in verband met de goederen van overleden pastoors.
- 4) We vernehmen ook dat het bij ons een vaste gewoonte is de heiligdomsdieningen ('bannen') verschillende opeenvolgende zondagen of feestdagen af te roepen.
- 5) In een schrijven gedateerd van 2 oktober 1769 vraagt de bisschop van Ieper, Mgr. de Warram (vanaf 1762), aan zijn pastoors wat er kan gedaan worden opdat de zondagen en de feestdagen beter zouden onderhouden worden.
- 6) Negens het schrijven van de bisschop moet de maaltijd, die steeds na latere pastoorsconferenties soek zijn en mogen niet meér dan zeven schotels aangeboden worden.
- 7) We vernehmen voorts dat het toen algemeen de gewoonte is bij ons het H. Sacrament, etc. openbare aanbidding, uit te stellen op levens grote feestdagen, op het feest van de voorraamste patroon (hier: St. Leonardus), op het feest van het H. Sacrament, tydens het lop. en ter gelegenheid der processies.
- De pastoors zijn ook van mening dat een een 'Altijddurende Aanbidding' van het H. Sacrament des Altaars de godvrucht kan bevorderen; wel bewijfelen ze of een voortdurende aanbidding wel mogelijk is op de kleine buitenparochies (zoals Zuidschote). De pastoors zullen er bij hun parochianers nogmaals op aandringen om de zon- en feestdagen godvruchtig en eerzaam door te brengen. Ze zullen pogingen op die dagen geestelijke oefeningen te houden.
- 8) Op zulke vergaderingen spreken de pastoors ook de inrichting van de kerken (tijmraad, tabernakel, de godslamp, enz.). Het H. Sacrament werd in die tijd op alle parochies bewaard en er bestond bijna over een 'Confrerie' (= Broederschap) voor het H. Sacrament.
- 9) op alle kerkhoven is er een kruisbeeld opgericht. In Bevelare staat er een beeld van de gegeselde Christus.

- 10) In de meeste parochies bestaan er al zondagsscholen. Er zijn geen onderwijzers die de eed niet hebben afgelegd.
- 11) Wat betreft de vrouwenvrouwen blijven er nog altijd mogelijkheden bestaan. De pastoors kunnen hen ook niet dwingen een examen af te leggen. Bijna alle parochies weigeren zelfs een minimale vergoeding ('recusatur et minima pensio'), te voorzien, wat de vrouwenvrouwen natuurlijk niet aanzet tot onderlinge wedijver ('accumulatio'). De pastoors zijn daarom van oordeel dat er aan die betrouwenswaardige situatie ('illud malum') door de burgerlijke overheid ('Brachis saeculari') en inde dient gesteld te worden. Deze moet de 'kwaal' uitroeiën ('eradicandus').
- 12) In verband met de geestelijke oefeningen, die (af en toe) in het bischoppelijk seminariaal doorgaan, hebben vele pastoors bezwaren. Sommigen een afstand te groot, anderen hebben te veel parochianers (ondus) te werk te voeren in hun eigen parochie, dan nog anderem moeten op die dagen aanwezig op officiële plechtigheden in hun parochie.
- 13) We leren uit het dagboek van de dekenij Waasteren ook dat een pastoor niet meer dan vijf dagen mocht afwezig zijn zonder toelating. Er worden voorts maar weinig 'lieffabbers' gevonden om, zowel in het Nederlands als in het Latijn, te prediken op de pastoorsvergaderingen. Dit is vooral het geval voor de conferenties in het voorjaar (april). We hebben dan juist meer dan genoeg werk - zo gezegd de pastoors - met het biechtthoren (bijdens de Paastijd) en de voorbereiding van de Eerste Communie.
- 14) Hoe kan het anders?: De domen pastoors te laat en anderen komen helemaal niet. De deken noteert telkens wie er afwezig was en om welke reden. Op 8 'conferenties' is er slechts één waar alle pastoors aanwezig zijn. De pastoor is meestal afwezig; hij is op hoge leeftijd en heeft geen sterke gezondheid meer. Het gebeurt eens paar keer dat er 3 afwezigen zijn, maar doorgaans voor meer dan één.
- 15) In het voorjaar wordt er tijdens de Solemnale Mis, met drie priesters, altijd geprekt in het Nederlands, omdat er dan ook (heel wat) andere gelovigers aanwezig zijn. In het najaar gebeurt dat steeds in het Latijn.
- Uit deze decanale verslagen komt het concrete lever meer naar voor dan in de bischoppelijke visitatieverslagen, alhoewel ook deze menige inlichting verschaffen over het godsdienstig leven taenbruiders in onze streek. We komen daar later op terug.

Maar eerst willen wij een en ander zeggen over het Bisdom Ieper.

Het werd op 12 mei 1559 opgericht en kreeg als kathedraal de proosdijkerk van St.-Maarten te Ieper. De bisschopstad was niet zo centraal gelegen.

Hollebeke en Geluveld behoorden toen tot Bisdom Doornik, dat aldus tot op 'een paar muren' van Ieper kwam. De oostgrens van het bisdom liep verder noordwaarts door het 'bos van Houthulst' naar Diksmuide, en volgde dan de Ijzer (met uitzondering van Struikkerksterke) tot aan Nieuwpoort. 'Bergambacht', 'Kasselambacht' en 'Belleambacht' hoorden onder Ieper, zodat de ruime helft van ons bisdom over de huidige landsgrenzen lag. Bijna heel die streek behoorde thans tot Frans-Vlaanderen.

De Bisdom Ieper bestrekte dus de dekenijen Baillaul (= Belle), Cassel, Poperinge, Bergues (= St. Wenceslageren), Diksmuide, Nieuwpoort, Kurne en Waasten, die bekamen 151 parochies telde. Naast deze 8 dekenijen bevatte het bisdom nog één 'aartspriesterschap': nl. Ieper, dat 6 parochies telde, waarvan er 4 binnens de stad gelegen waren en 2 op buiten (d.i.: 'extra muros'). Zo kregen wij in totaal 157 parochies.

We herinneren er terloops aan dat de bisdommers Antwerpen, Brugge en Ieper, bij het concordeat dat op 15 juli 1801 tussen Paus Pius VII en Napoleon gesloten werd, vervielen. Het Brugse bisdom werd in 1834 heropgericht en verkreeg o.a. het Belgisch gedeelte van het voormalige Bisdom Ieper.

Ten tijde van Mgr. W. Delvaux, 16de bisschop van Ieper (1730-1761) behoorde Zuidschote nog altijd bij de dekenij Diksmuide en niet bij het decanaat Poperinge. De dekenij Diksmuide telde toen 15 parochies (Kaaskerke, Klervel, Diksmuide zelf, Eben, St.-Jacobs-Kapelle, Lampernisse, Merkem, Noordschote, Nieuwkapelle, Oudekapelle, Oostkerke, Ronrijke, Reninge, Wijnen en Zuidschote). Wat de andere grensgemeenten van Zuidschote betreft: Bikschote en Boezinge behoorden toen tot de dekenij Waasten, terwijl Elverdinge en Woesten onder de dekenij Poperinge vielen.

In wonderbaarlijke gronden van de respectievelijke dekenijen praktisch ongewijzigd zijn gebleven vanaf de oprichting van het Bisdom Ieper (1559) tot aan de opheffing ervan (1802). Zuidschote behoorde maar alle waarschijnlijkheid gedurende heel die periode (253 jaar!) bij de dekenij Diksmuide.

Het vroegste bewijs dat onze parochie nadien bij het decanaat Poperinge gehoren is, dateert van 27 juni 1833. Op die datum verrichtte L.E.H. J. B. (?) Van Maris, districtus Poperingani (decanus), hier een visitatie (RMA I, p.37). Het kan dus zijn dat Zuidschote, toen het onder het Bisdom kwam, bij de dekenij Poperinge gevougd werd. Sindsdien maakt onze parochie nog altijd deel uit van laatstgenoemde dekenij.

Nu iets over de 'politieke' gebeurtenissen uit de XVIII^e-eeuw.

In 1713, met het Verdrag van Utrecht, was er een einde gekomen aan het Spaans bestuur over onze gewesten. De Nederlanden gingen over de Oostenrijkse tak van de Habsburgers.

Op het 'Barrièr-Tractaat' (15 november 1715) verdragen de Hollanders het recht bepaalde grondplaatsen van ons land niet garnizoenen te bezetten, om zo een barrière (een barreel of slagboom) te vormen tegen mogelijke invallen van Franse zijde. Daarbij van vestingen omtrent: Namen, Doornik, Menen, Waasten, Ieper, Kurne, Knokke en Dendermonde.

Er waren dus Hollandse bezettingstroepen in onze streek, o.b.: te Ieper en te Knokke (aan de samenvloed van de Vaart en de Yser).

De Hollandse garnizoenen hadden alle vrijheid om het protestantisme te blijven, op voorwaarde nochtans dat ze geen ongepaste propaganda maakten. Voor het overige bleef het Katholicisme de enige in België toegelaten religie.

De Spaanse Nederlanden waren nu de Oostenrijkse Nederlanden geworden. Vanaf 1714 werd België vanuit Wenen bestuurd door keizer Karel III. Zijn dochter Maria Theresia werd in 1740 keizerin van Oostenrijk. De dood van keizer Karel III (20/10/1740) werd de aanleiding tot de zgn. Oostenrijkse Successieoorlog, dieacht jaren zou duren (1740-1748) en Frankrijk tegens Engeland, Oostenrijk en de Nederlanden in het handab joeg. Ook onze streek had het hard te verduren. In juni 1744 trokken de Franse troepen, onder het bevel van maarschalk Maurits van Saksen, veldheer van Lodewijk XV, de grens van Vlaanderen. De Hollandse vestingen: Namen, Knokke, Kurne, Ieper, vielen de één na de andere. Onze streek werden andermaal het toneel van vernietigende bivongsoperaties en hadden ontzettend te lijden. We geven een voorbeeld, ontleend aan het 'Registre général' van de Guldenbergabdij te Wervelgem. Wij citeren enkele zinnen uit dit markwaardig document: "la guerre suivint en 1744 et commença par le siège de Menin, dont l'investissement se fit par l'armée commandée par le roy en personne, le général comte de Lowendal occupait le quartier abbatial... toutes les terres furent fouragées par l'armée du... comte de Laxce, les arbres abattus, emportés..., à quoi se joignit le fléau de la mortalité, pour ainsi dire universelle, des bêtes à cornes, qui emporta par deux fois celles de la basse-cour..." (fol 278 v°).

De Oostenrijkse Successie-oorlog was gelukkig van korte duur.

Niet alleen de verbondenen, maar zelfs Frankrijk, hoewel aan de winnende hand, haakten naar vrede. Op 18 oktober 1748 ondertekenden de betrokken mogendheden te Aken een definitief medebondverdrag, waarbij de Zuidelijke Nederlanden aan Maria Theresia werden teruggeschonken.

Met uitzondering van de jaren 1744-1748 , hadden onze streken tijdens de regering van Karel VI (1711-1740) en van Maria-Theresia (1740-1780) een (be-
rekkelijk) rustige tijd, met geestelijke en materiële bloei.

We geven nu de namen van de Ieperse bisschoppen, die in deze periode de leiding hadden van ons bisdom.

- 1.- Mgr. Martinus de Ratabon (12/10/1693 - 5/1/1713)
- 2.- Mgr. Carolus Franciscus de Laval-Montmorency (13/2/1713 - + 26/8/1713)
- 3.- Mgr. Johannes Baptista de Smet (3/2/1721 - 6/8/1731)
- 4.- Mgr. Guilelmus Delvaux (31/3/1732 - + 12/10/1761)
- 5.- Mgr. Felix Josephus Hubertus de Warans (14/6/1762 - + 27/10/1784).

Door een gelukkig 'toeval' zijn verscheidene belangrijke documenten, daterend uit de oorlogsperiode van de twee laatstgenoemde bisschoppen bewaard gebleven. Zo beschikken we over heel wat informatie in verband met het bisdom Ieper, zoals het 'reilde en geilde' in de XVIII^e-eeuw.

We beginnen met Bisschop WILLEM DELVAUX (1732-1761)

Geboren op 22 juli 1685 te Bladel, een klein dorp in het oude prinsbisdom Luik, werd hij de 1^{ste} december 1706 tot priester gewijd. Op 25 mei 1732 wordt hij te Mechelen tot bisschop gewijd en op 13 juli doet hij zijn plechtige intrede te Ieper. Van meet af aan bekommert met de godsdienstige toestand van zijn bisdom, bezocht de nieuwe bisschop reeds in augustus en september 1732 verschillende steden van zijn bisdom.

Op 6 juni 1744 staat de Franse koning, Lodewijk XV met zijn leger voor Ieper. De bisschop breekt bemiddelend op om de stad te sparen en op 29 juni doet de Franse koning zijn plechtige intrede.

De bekommernis van Mgr. Delvaux voor de opleiding van de clerus komt tot uiting in de wederopbouw en uitbreiding van het seminarie. De eerste steenlegging vindt plaats op 17 september 1755, de voltooiing in oktober 1757.

Hij's laatste vormreis dateert van augustus 1759. Na een lange ('per fire 15 monses') en pijnlijke ziekte ('acerbis calculi doloribus') sterft Mgr. Delvaux op 12 oktober 1761. Van de 18 bisschoppen die Ieper gehad heeft, heeft Willem Delvaux het langst het episcopaat uitgeoefend (26 1/2 jaar!). In een sprekeren van het bisschoppelijk seminarie te Brugge hangen o.m. de portretten van de bisschoppen van Ieper, waaronder ook dat van Mgr. Delvaux.

Het concilie van Trente (begonnen in 1545) schreef voor dat de bisschop - of zijn plaatsvervanger - ten minste om de twee jaar alle parochies van zijn bisdom zou bezochten. Tot gelegenheid van dit bezoek diende de bisschop gewoonlijk ook het H. Vormsel toe.

Wanneer de bisschop een parochie bezocht, stelde hij aan de hand van een vragenlijst een aantal vragen, die handelen over de kerk en haar toebehorens (het kerksgebouw, de altaren, de sacristie, de gewaden, het baptisterium en de doopvont, de reliekwiezen, enz.). Hij won ook inlichtingen in over de personen, wiens functie enig verband houdt met de eredienst of het godsdienstige levens (o.m.: de pastoor, de onderpastoor, de koster, de onderwijzer(s) en de moedervrouw(en)). Hij stelde ook vragen omtrent de godsdienstige praktijk van de parochianen.

De verslagen van de parochievisitatie, die Mgr. Delvaux van 1733 tot 1754 uitrichtte, werden (naadien) in één register samengebracht, dat thans nog bewaard is in het Bisdomspelijks Archief te Brugge (Fonds Bisdom Ieper, nr. I 66). Van enkele parochies zijn gegevens van twee bisdomspelijke bezoeken vorhanden. Dit is o.m. het geval voor Elseedinge (6 juni 1734 en 5 mei 1749) en voor Reninge (21 juli 1737 en 18 augustus 1749).

Sommige visitaties duurden maar kort. Zo bezocht Mgr. Delvaux de 24ste september 1735 drie parochies in Frans-Vlaanderen: om 8 uur: "Vlaams-Cappel"; om 10 uur: "Terneuzela" en om 16 uur: "Hardifort".

Het lijkt moeilijk aan te nemen dat hij diezelfde dag in elk van deze parochies het Vormsel toediende. Het is best mogelijk dat de bisschop slechts op bepaalde parochies "voerde", waar de woningplaatsen van de omringende dorpen dan naar toe kwamen, zoals dit nu soms nog gebeurt.

Als men het "Registrum" van de visitatieverslagen doorloopt, dan stelt men vast dat de bisschop van Ieper zijn parochies meestal in de maanden mei, juni, juli, augustus en september bezocht. We vonden slechts enkele uitzonderingen: namelijk in 1749 (waarin hij op 28 april de visitatie hield te Hamertinge, de dag daarop te Haringe en de 30ste april op St.-Bertas te Poperinge) en in 1736 waar hij op 1 oktober nog "Oudezela" en "Winneghele" bezocht.

Naar 't ene jaer was 't andere niet. In 1734 bracht hij een bezoek aan niet minder dan 35 parochies. In 1736 waren er het twintig; in 1737 zelfs 43!

Naar 8 dekken met tezamen 157 parochies om de twee jaar bezochten, met de verplaatsingsmogelijkheden van toen, dat veronder-

stelt een 'ijzerens' gestel om zo zelfs dan niet om uit te houden.

Mgr. Delvaulx was in 1742 niet meer "van de jongste" en zijn gezondheid was niet te best. Volgens het register hield hij in datzelfde jaar slechts één echte "visitatie", nl.: te Baillieu (12 juli). Voor de jaren 1743 en 1744 is er geen enkel verslag. Op 30 september 1745 komt hij Noordschote en de 20ste augustus 1747 naar Tuidschoote. In 1749 gaat het hem blijbaar wat beter: hij bezoekt 15 parochies (t.w.: Hamertinge, Haringe, St.-Bertens - St.-Jan en O.-L.-Vr. te Soperinge, Elverdinge, Reninge, Izenberge, Vinkens, Gijserinkhove, Lc, Tollinkhove, Brombeke, Westvleteren (op 27 augustus) en Oostvleteren (de dag nadien)).

In 1750 is de bisschop ernstig ziek; op 5 mei ontvangt hij zelfs de laatste "Gerechten". Doch hij komt de ziekte te boven. In 1752 verricht hij nog de visitatie te Belle, Nederen, Steenwerck, Niappe en Nieuwkerke, en in 1754 te Wormhout (23 juli) en te Bikkelse (19 augustus).

Het gebeurde echter wel meer dat Mgr. Delvaulx naar sommige parochies ging, niet om er de visitatie te houden, maar alleenlijk om er het H. Vormsel toe te dienen. Zo was er van 1 tot 5 juli 1747 vorming te Brielen, Waasten ("Warosten"), Neercastel, Wulvergem, Wijtschate, Voormezele, Dikkebus, Klemmehoeve en Tillekeke.

De laatste bekende vormreis dateert van 20 augustus tot 1 september 1759 en had plaats in het district Bergues. In de zomer van 1760 valt de bisschop een tweede keer ernstig ziek. Vijfien maanden later overlijdt hij (12 oktober 1761), in zijn 81ste levensjaar.

Bij elke "Visitatie" maakte de bisschop van Ieper gebruik van een gedrukte beker, die twee folio-bladen beslaat en niet minder dan veertig vragen bevat. Het is mogelijk dat de pastoors een deel van de vragen zelf vooraf beantwoordden en de gedeeltelijk ingevulde vraaglijst dan aan de bezoekende bisschop overhandigden, die de juistheid van de antwoorden dan persoonlijk kon nagaan. In elk geval werden de antwoorden op sommige vragen tijdens het bezoek van de bisschop ter plaatse genoteerd.

In een eerste paragraaf van elke "status parochiae" wordt aangegeven wie de patroonheilige is van de parochiale kerk (voor Tuidschoote is dit de H. Leonardus). Vervolgens wordt er aangeduid aan welke persoon of instelling het presentatierecht² toekomt, m.a.w. wie patron³ ("patronus") is van de betrokken parochie. Deze "patronus" had het recht voor een bepaald "beneficium" (t.w. het pastoors-

ambt) een kandidaat aan de bisschop ter benoeming voor te dragen.

De dominus temporalis (d.i. de eigenaar van het domein waarop de parochiekerk gelegen was) had zich vanouds dit presentatierecht toegezegd. Aangezien de 'villa de Scottis' sinds 'onherugbare tijden' tot het 'Dominium' van de Vlaamse graven behoorde, mogen wij veronderstellen dat zij er ook lange tijd het 'ius patronatus' lieten gelden.

Dit presentatierecht werd door de leken, vanaf de 'Gregoriaanse' hervorming (go gecoeurd naar paus Gregorius XI - 1373-1385) en wel vooral in de 12^e en 13^e eeuw, heel dikwijls aan de kerkelijke instellingen overgedragen.

Om kort te zijn: het patronaatsrecht van Tuidschote was bij de oprichting van het Bisdom Lier (1559) toegezegd aan de plattelijke bisschop.

Nu een woord over de tiendheffing.

Reeds in de vroege Middeleeuwen bestond het gebruik dat tienden ('decimae') de herten van de parochiale zielzorg en van wat er mee verband hield te dekkens.

Deze tienden omvatten theoretisch het tiende deel van de oplengst van de gewassen en van dierlijke producten op de hoeve. Fijnwakkelyk was één derde van de tiendoplenget betoerd voor het onderhoud van de pastoor, een tweede derde voor de "hoffabriek" en het overige derde voor de armenzorg. In de loop van de eeuwen werden de tienden van hun oorspronkelijke bestemming afgevend: Ze kwamen in handen van leken en later van bloksters die een groot deel van de oplengst voor zich hielden. Vandaar die oindelyke rij geschilder en processen tussen de parochianen in de tiendheffers, tussen de hoffabrieken en tiendheffers, die b.v. naletten de onderhoudsverdelen aan het kerkgebouw regelmatig te doen uitvoeren en te bekostigen. Alleen de pastoor kon meestal zijn derde 'part' behouden.

Het onderscheidde grote of grove tienden ('decimae majores) en kleine of smalle tienden ('decimae minores').

Grote tienden werden gehouden op de 'grote' gewassen (zoals tarwe, rogge, haver, spelt en olat) maar ook op 'mindere' gewassen (zoals erwten, bonen, peperen, knollen).

Tot de kleine tienden behoorden de zgn. bloed- of vleestinten (soms ook bijtende (!) tienden genoemd). Ze werden gehouden op biggen, lammeren en eventueel andere dieren die op een hofstede ter wereld komen.

17
We hebben over deze bloedtienten al een woordje gezegd, toen wij het niet zo onbaatzuchtig advies van de 'stille' pastoor van Markem aanhaalden, waarin deze in "goede" raad gaf aan zijn eventuele opvolgers. Je moet dit echt eens herlezen. Met de context die we zoëvers hebben gegeven, zal je dit 'grappig' advies am beter verstaan.

Op welke vruchten en dienen de tienden in feite werden geheven, hangt in zekere mate af van de plaatselijke gebruikten. De lokale gewoonte regelde eveneens welk procent van de oplening als 'tiende' moest afgestaan worden. Nam het tiende deel van de oplening toe aan de tiendheffer dan sprak men van volle tiende (b.v. van 'de tiende schoof'). Daarbij had de tiendheffer slechts recht op het driehonderdstigste deel; dat waren de zgn. 'lichte' tienden.

Vele eeuwen lang werden de tienden in natura geheven. Vandaar dat er bij de pastorie ook één of meerdere schuren hadden om stallen.

Het tiendysteem was eigenlijk de algemeen verspreide vorm van belastingbetaaling.

Hoe ging men, in de praktijk, dan te werk?

De boer moest de 'tiendheffer' verwittigen wanneer de vruchten in schoven stonden (de arbeiders werden er toe aangezet de schoven zo gelijk mogelijk te maken om alle bewijstingen te vermijden!). De tiendheffer zelf of de pachter van de tienden (dat gebruik bestond ook!), liet dan bij een wagen aanzijden op de akker en de boer deed hetzelfde. Men 'vorkte' wegen schoven op de wagen van de landbouwer, de tiende ging daar op de wagen van de tiendheffer.

Tegenwoordig was de Bisshop van Ieper de enige tiendheffer. Als gezien al dat hij in dien tijd ook de 'patronus loci' van onze parochie was. Aangenomen hij het presentatierecht bezat, mocht hij bij een vacature, we bedelen hier: bij het openvallen van het pastoorambt (door sterfgeval of anderszins) of van de plaats van kapelaan, zelf een kandidaat uitzoeken, en, vermits hij de plaatselijke bisschop was, deze dan benoemen. Het was hier dus gemakkelijk.

Leggen we nog een woord over de manier waarop de 'tiende' gehaven werd te Zuidschote. Als enige tiendheffer was de bisschop van Ieper er, theoretisch toe gehouden een merkbaar deel van de oplening te bestemmen voor het onderhoud van de pastoor, het kerkgebouw, de pastorijs, het kerkhof en voor de armenzorg. Het is niet onmogelijk dat de pastoor van Zuidschote in zijn naam de nodige schikkingen mocht treffen wanneer

de oogst moet binnen gehaald worden, of bericht kreeg dat een geug had 'ge-
songd' of een schaap gelammerd. Het echter wel zijn dat en andere tussenper-
soon daarmee was belast of een brandpachter. Laten wij veronderstellen dat de
pastoor een deel van de binnenvruchten, naar zijn schuur mocht
laten overbrengen. Ze werden daar dan door anderen gedorst. De dorpsbrouwers
somt (een deel) van het stro als vergoeding of als 'toemaat'.

We hebben reeds herhaalde malen gezegd dat de Abdis van Me-
ten van overouds 'dorpstraat van Tuydt- en Noortschote' was. Hij was
als "domina temporalis" belast met de 'wereldlijke', de burgerlijke
administratie van deze gemeerten. Hij was natuurlijk ondergeschikt
aan de hoogheuvel van Keurraambeek, die aan het hoofd stond van
de hebbelinij en op zijn beurt verantwoordelijkheid verschuldigd was aan
het hoofd van het graafschap Vlaanderen. In de periode die we hier
bespreken waren dit de Oostenrijksche Vorsten, die o.a. ook de titel van
graaf (Karel VI) of gravin (Maria Theresia) van Vlaanderen voerden.

In de dagelijksche praktijk liet 'Mervauwe d'abdesse van Meesene'
het bestuur van haar dorpen over aan de schepenen ('scabini'), waar-
van één als burgemeester ('burgimagister') was aangewezen. Deze heette,
droeg bij ons de titel van balyw ('ballivus'). Hij was de plaatselijke ver-
tegenwoordiger (en de vertrouwensman) van de Abdis. Hij was, - op bur-
gerlijke stuk, de centrale figuur van het dorp. Het college van bal-
yw en schepenen voorzag tot aan de Franse overveldiging van
onze streek, later we zeggen, tot 1794/1795), de magistratuur van de
'tweelings-dorpen': Tuid- en Noortschote.

Ten aanzien van de 'burgerlijke' administratie van de beide dor-
pen, kwam de taak van het college van balyw en schepenen hoofd-
zaakelijk meer op het invoeren en beheer van de rechtstreeks bel-
lastingers ('pointingers' of 'settingen'), die de overheid verschuldigd
waren, het treffen van schikkingen in verband met de openbare orde
en veiligheid ('het recht van justicie' - de 'vierschaar'), het regelen van
eventuele inkwartiering, of leveringen aan de troepen, de publicatie van
ordonnanties en plakkaten van het centraal bestuur, die door het hebbel-
rijbestuur werden toegeonden.

In vroegere tijden wer-
den de balyw en de schepenen meestal jaarlijks vervangen of om de twee
jaar. Na hun diensttermijn konden ze later (na een bepaalde tijdstijd)
werelid worden van de schepenbank. We hebben in een vorige aflevering van
onze ZANTINGEN reeds de namen van de schepenen van noot ende zyngt-
vermald

schoten", die de vijfaartijksche "Verpachtingen" van de "kerche onde onse lieue vrouwe Landen van Luidschoten", in 1768, 1778, 1783, 1788 en 1793 ondertekenden. En wat stellen vast?

Degelde namen komen, b.v. in '78 en '83 of in '83 en '88, steeds weer. Joannes Franciscus Feris en J.L. de pygdt ondertekenen zelfs drie van die vijfaartijksche verpachtingen (nr.: '78/'83 en '88).

De baljuw is bij alle verpachtingen die uit de jaren 1768 tot en met 1793 bewaard bleven ~~van~~ ⁱⁿ periode van 25, steeds degelde: J. N. Vanden Berghe. Na de pastoor plaatst hij steeds als eerste zijn handtekening. De griffier ondertekent altijd als laatste man de pachtakten. Ook voor deze functie troffen we slechts twee namen aan: Franciscus Emmanuel Vanderhaeghe en vanaf 1783 zijn zoon en opvolger: Carolus Ludovicus Vanderhaeghe.

Er kan dus geen de minste twijfel bestaan omtrent het feit dat een man - in dien tijd - vele opeenvolgende jaren lid kon blijven van het college van baljuw en schepenen.

We stellen ook vast dat zij het waren die de "kerchelanden" om de vijf jaar verpachtten, zij het dan toch "ter presentie en te interventie vanden heer pastoor... mitgaders den kerchmeestere." Zij waren het ook die de op handen zijnde verpachting openbaar lieten afkondigen. Hun kwam ook het recht toe de kerk- en dienrekeningen te horen en te sluiten.

Ook de griffier had een vaste functie en was een belangrijke ambtenaar.

Blijven we bij Luidschoten.

De parochiekerk was (en is er) toegewijd aan de H. Leonardus, een unicum in het toenmalige bisdom Ieper dat voor zijn 157 parochies 48 verschillende patroonheiligen telde. Met minder dan 21 parochiekerken stonden (en staan) onder aanroeping van de H. Martinus (St. Maarten) en 48 van de H. Audomarus (St. Omer).

We zeiden hoger al dat de bisschop van Ieper het recht had te Luidschote een pastoor te benoemen naar zijn keuze. Het zal misschien meen blinken: hij bezat dit patronaatsrecht slechts in 29 parochies, dit is amper 1/5 van het totale aantal. In bijna de helft van de parochies kwam het presentatierecht toe aan abdijen (de abt van St.-Niklaas te Veurne mocht in 11 parochies zijn kandidaat voorstellen, de abt van St.-Bertin & St. Omer - en van Voormezele: elk in 10 parochies, onz.).

Uit de visitatieverslagen van Mgr. Willem Delvaux (1732-1761) weten we dat de pastoors nergens over de volledige opbrengst van de tienden mochten beschikken. Er wordt slechts voor 38 parochies uitdrukkelijk vermeld dat de pastoor een deel van de opbrengst krijgt. In 9 daarvan heeft hij $\frac{1}{3}$ van de tienden. In Klerken krijgt hij slechts $\frac{1}{8}$, doch in Gijverinkhove $\frac{5}{9}$. We vonden geen enkel bewijs dat de pastoor van Zuidschote enig aandeel had in de opbrengst van de tienden.

De bisschop van Ieper was hier en in Perrize de enige tiendheffer maar hij had boven dien nog recht op de gedeelde opbrengst in 14 parochies.

We kunnen, dank zij het Register van Mgr. Delvaux (1732-1761) het inkomen van ieder pastoor van het bisdom Ieper.

De pastoor ontvangt gewoonlijk het grootste deel van zijn inkomen (in natura of in specie) van de tiendheffers. dit bedrag wordt "portio" genaamd. De munt is meestal het pond groot, ter waarde van 12 pond parisis of 6 florijnen.

Te Zuidschote ontving de pastoor in dien tijd als "portio" 30 pond groot 's jaars. Daarenboven mocht hij de pacht innen van 11 gemeten en 2 lynen land. Hij kreeg jaarlijks ook nog 2 pond groot van de kerkfabriek. Naast deze inkomen komt dan nog het casueel of de "accidentia". Dit zijn de vergoedingen naar aanleiding van de goddelijke diensten. Van tienden is er, wat de pastoor van Zuidschote betreft, geen sprake.

We vergelijken even zijn inkomen met dat van de pastoors uit enkele omliggende gemeenten; voor RENINGE vinden we volgende gegevens: 25 p. gr. en 4 flor. (als "portio"), aan tienden: 8 of 10 p. gr., de pacht van 13 gemeten land brengt jaarlijks 8 p. gr. op. De Reningse pastoor heeft daarenboven recht op de bloedtienden en de novale tienden, ("novales"), dit is de tienden van vruchten, geteeld op nieuw ontgonnen grond — EZVERDINGE: 340 florijn (= $56 \frac{2}{3}$ p. gr.) + het casueel.

— MERKEM: kleine tiende + 48 p. gr. + pacht van 16 gemeten (= 7 p. gr.) + bloedtienden, novales en casueel — NOORDSCHOTEN: 19 p. gr. + 5 p. gr. + 50 flor. + $\frac{1}{9}$ van de tienden + 5 p. gr. van het kerckland + $\frac{1}{3}$ van de bloedtienden + het casueel — BOEZINGE: 40 p. gr. + aan "priester tienden": 3 p. gr. + aan bloedtienden = 5 p. gr. + (casueel)

— de Pastoor van BIKSEHOTE had recht op $\frac{1}{3}$ van de tienden + 10 p. gr.

Bij enkele parochies wordt in Registrum het volledig inkomen genoemd, met aanduiding van de oppervlakte en het aantal communicanten van deze parochies. We vermelden hier alleen — BOTZINGE (4000 gemeten; ca. 800 communicanten = totaal inkomen 48 p.gr., wsch. zonder het casueel) — GELOWE moet een 'rijke' parochie geweest zijn. Daar hier de gegevens: 4.500 gem., 1.700 comm. en ca. 101 p.gr. + ? het casueel. Vergelijk met b.v. ZILLEBEME (5.000 gem., 400 comm. en 50 p.gr.) en met het 'schamele' PERVIZE (waar de bisschop van Ieper - zoals te Luidschote — de enige trendheffer was): 2.300 gem., maar slechts 180 comm. en voor de pastoor: rond de 18. p.gr. 's jaars! We weten niet of het casueel erin begrepen is.

We stellen vast dat het inkomen van de pastoor op sommige parochies veel groter is dan op andere. Het overschrijdt zelden de 100 p.gr., meestal — zoals te Luidschote — ligt het heel wat lager.

Het casueel is natuurlijk in verhouding met het aantal inwoners van de parochies. Veel inwoners: veel doopels, huwelijken, begravingen, d. Missen, enz. En andersom.

Te Luidschote — zo gezegd we — wordt er niets gevraagd voor de doop. Men kan spontaan iets geven, zo men wil. Bij de kerkgang van de jonge moeders krijgt de pastoor — wij citeren —: "Het was en dit wat men op het altaar legt."

De pastorale rechten bij een begrafenis en ook deze van de onderpastoor en de kostar verschillen byna in iedere parochie(!)

Er zijn, wat de begrafenisdiensten drie hoofdcategorieën, die wij ook in het oudste overlijdenregister van Luidschote (CRM D I, begonnen in 1819) nog terugvinden. De uitvaarten worden 'verdeeld'

- 1- "in (exequiis) maximis" of "majoribus"
- 2- "in mediis" en
- 3- "in paucis"

Soms wordt in de eerste categorie nog een onderscheid gemaakt:

a- "in exequiis majoribus cum conductu" (= hiermede wordt wsch. het 'opleiden' bedoeld). Het is lang een gewoonte gebleven, dat geestelijken de naaste mannelijke familieleden in de uitvaart(staat) begeleiden en kloosterzusters: de vrouwelijke familieleden).

b- "in exequiis majoribus sine (= zonder) conductu" —
ofwel: a) "in exequiis majoribus cum conductu solemnis"
b) "in exequiis majoribus cum parvo conductu"
of "in exequiis majoribus sine conductu".

Ook in de tweede categorie wordt soms nog een onderscheid gemaakt; a- "in exequiis medie primis" of "majoribus".

b- "in exequiis medie secundis" of "minoribus".

En zo kom men soms komen tot 5 of 6 categorieën; We zouden zeggen; eerste, tweede, derde klasse ... en daarin nog onderverdelingen. We zouden ook kunnen spreken van 1^e rang, 2^e, 3^e, 4^e, 5^e ...

To Steenvoordens bestondens er toen zes verschillende tarieven, gaande van 3 flor. voor de dls' tot 24 flor. "in exequiis majoribus".

Byna elke parochie had haar eigen tarief voor begrafenisstenden kleine kinderen en "arme mensen". Voor een kinderbegraafing "Met mits" moeg men te Leisele 14 flor.; "zonder mits" 12 assels (= "sous"). In Reninge bedraagt het tarief voor de uitvaart van een "arm mens" 5 schellingen (sol.)

Ook voor de huwelijken lopen de tarieven sterk uiteen. De meest voorkomende bedraagt 8 sol.

Dit grote verschil van parochie tot parochie in de tarieven voor kerkelijke diensten moet vanzelfsprekend vaak aanleiding gegeven hebben tot bewijzingen en blachters. Mgr. Delvaulx heeft geprobeerd een einde te stellen aan die droevige toestand, want in 1760 verschijnt een "Reglement gemaakt bij zijn Hoogwaerdigheyt den Bisshop van Ipre oponde de salarissen van de heeren pastoors in uitvaartten, begravingen ende over het administreren van de h.h. sacramenten". Mgr. sterft in 1761, zodat we

Het resultaat van zijn lofwaardige beslissing feitelijk niet kennen, omdat er geen latere visitatieverslagen meer zijn.

Het register van de "Visitationes parochiarum diocesis Iperensis", verricht door Monseigneur Delvaulx leert ons nog zoveel andere dingen, die ons - voor wat Luidschote betreft - uit geen enkele andere bron bekend zijn.

We vinden er o.a. naast de naam van de parochie het jaal aangeduid van het bisschoppelijk bezoek; verder den naam van de toenmalige pastoor en het aantal jaren of maanden dat deze reeds op genoemde parochie is. Ook de oppervlakte van de parochie wordt aangegeven in gemeters en ook het aantal communicanten.

E.H. André Vanclooster heeft in zijn uitermate boeiende thesis al deze gegevens, voor heel het bisdom Ieper, samengebracht in een zeer overzichtelijke tabel (^{Bijlage II} tip. 75-81), waarvan wij eerst de informatie over Luidschote overnemen; dat alfabetisch het laatst van al gerangschikt is. We beginnen het volgende:

ZUIDSCHOTIE. Visitatie in 1747. De pastoor heet Jacobus Fonteyne en is er reeds 15 jaar. De parochie beslaat '1.200 gemeten' en telt 280 'communicantes'.

Zo maken we kennis met een pastoor die ons tot op reden totaal onbekend was, nl.:

E.H. JACOBUS FONTEYNE (1732-20/8/1747)

Het bisschoppelijk bezoek vond plaats - we schreven het reeds - op 20 augustus 1747, zodat we mogen aannemen dat E.H. Fonteyne in 1732 te Zuidschote benoemd werd.

Welke bisschop van Ieper hem hier benoemde is niet zo duidelijk. Waarom? Op 3 februari was Mgr. Philippe Van der Noot, bisschop van Gent, overleden. Daarop wordt Mgr. Joannes Baptista de Smet, bisschop van Tienen, sinds 3 februari 1721, op 6 augustus 1731 benoemd tot bisschop van Gent. De vijfjarige Willem Delvaux wordt in juli 1730 benoemd tot bisschop van Ieper. J. Thonon, die een biografische schets schreef over deze bisschop, zegt: "Het waren zijn vele bewezen diensten (= als professor van theologie aan de universiteit te Leuven, enz.) en de moed die hij opbracht om het Janbenis-me te bestrijden, die hem de weg openden naar het episcopaat."

Toch bleef Mgr. J.B. de Smet, die dus bisschop was geworden van Gent, tot 2 maart aan het hoofd van het Ieperse bisdom. J. Thonon schrijft daarnaast: "...pour des raisons qui ne touchent pas à l'histoire de notre Evêque (= Mgr. Delvaux), J.B. de Smet demeura encore à la tête du diocèse d'Ieper jusqu'au 2 mars 1732; et la date des bulles de Guillaume Delvaux fut retardée jusqu'au 1er avril de cette année."

Toen Mgr. Delvaux in 1732 hier de herderstaf ophaalde was de strijd rond het Janbenisme zijn hoogtepunt voorbij. De oneenheid onder de Zuidnederlandse geestelijken had - herinner je de onverkwickelijker zaak te Wervelgem - soms erge vormen aangenomen, met alle nadelen ervan voor de Kerk. Van deze verwarring kwam ten slotte een einde door de tussenkomst van de burgerlijke overheid. Er werd een hevige onderdrukking ingezet en er werden strenge kerkelijke straffen uitgesproken, men denkt aan Pastoor Van Beerbrouck en ... Brouwer Tanghe en consoorten...). Op die wijze werd het Zuidnederlandse Janbenisme een guldense genadeblag toegebracht, dat het rond niet meer als macht, hoogstens nog als gezindheid bestond.

Sinds 1 april 1732 had Ieper dus een nieuwe bisschop. Als zodanig was een patronus (> pro patronatus = benoemingsrecht) en enige (belangrijke) tiendheffer te Zuidschote. Mgr. Delvaux was ongetwijfeld

een bekwaime, hooggeleerde en ijverige bisschop. Bij zijn aankomst hende hij het Ieperse in gedenk deele. Hij was geboren van Blehen, een dorpsje in het oude prinsbisdom Luik. Zijn vader oefende, voor hij trouwde, het bezoep van Emiel uit en baatte nadien een hoeve uit te Blehen.

Mgr. Delvaux was dus van vrij eenvoudige afkomst en was slechts zeer korte tijd pastoor geweest in de parochiekerk van St.-Gertrudis te Leuven, waar hij aldaar professor werd - zoals we schreven - aan de 'Alma Mater'. In 1720 werd hij benoemd tot aartspriorstar van het district Leuven en tot president van het College Viglius aldaar. Hij werd ook voorzitter van de grote theologische disputen, de 'Sabbatines' genaamd, waar hij optrad als een sterk tegenstander van het Jansenisme. Hij oefende zijn functies van kanunnik van Koksijde, van deken van het district Leuven en van professor aan de Hogeschool uit tot aan zijn benoeming.

Ieper kreeg dus in 1732 een nieuwe bisschop, een 'waal'. Een Ieperse bisschop moest 'de taal van Molière' wel perfect beheersen, vermits de helft van zijn bisdom in Frankrijk gelegen was (de dekenijen Bergen, Kassel en Belle). Naams zal hij wel te Leuven geleerd hebben.

Het toeval wil nu dat ook de abdij van Meezen begin 1732 een nieuwe abdis kreeg. Ze was vijf jaar ouder dan Mgr. Delvaux en van adellijke afstamming. Haar naam zegt genoeg: Charlotte-Gertrudis de la Tour de Saint-Quentin. Gepromoot in 1693 (ze was toen 16 jaar oud!), was ze gedurende twaalf jaar kapelaanessen (chapelaines) van de overige abdis († 23 oktober 1731) en als zodanig had ze deze laatste bijgestaan in de administratie van de kloostergoederen. Op 6 januari 1732 werd ze door de bisschop van Ieper geïnstalleerd (dat moet dus nog Mgr. de Smet geweest zijn). Ze was zo uitgesproken francogezind ('francophile') dat de Oostenrijksche Overheid er aanztoot aan nam.

Toen Mgr. Delvaux - de nieuwe bisschop - er op 15 juni 1733 de canonieke missie wilde verrichten protesteerde ze daartegen met klem, doch liet hem dan maar begaan.

1732! Luidschoté kreegt een nieuwe bisschop (patronus loci én bijzonderste knechtfeffer!), een nieuwe domina temporalis ('dorpsvrouw') en een nieuwe pastoor (E.H. Fonteyne).

Tevol veranderingen in eens(?) voor het klein dorp, dat waarschijnlijk nog de tijd eer de middelen niet gevonden had om alle schade, door oorlogsvervielheden en dgl. aangericht te herstellen.

Nieuwe meesters, nieuwe wetten.
En voordien: een bejaarde pastoor (E.H. Jan Baptist de Witte? - op één stap van het graf of reeds gestorven?) - een bisschop, die waarschijnlijk vanaf 6/8/1731 meer denkt aan zijn nieuw diocees, Gent, dan aan zijn ouder bisdom, Ieper; en te Meezen een abdis van 76 jaar

die wellicht in hele tijd ziek en zuchtig geweest^{is}; vooraleer ze ten slotte op 23 oktober 1731. Bij haar dood beklaagt de communiteit van Maser zich, in een brief aan de Private Raad, over het feit dat overleden abdis de 'tijdelijke zaken' van haar blooster in een (hoogst) bedenkelijke staat heeft achtergelaten.

Toch wel een geer eigenaardige samenloop van omstandigheden voor Zuidschote in die jaren 1731-1732.

In normale omstandigheden is een gezonde verstandhouding en samenwerken tussen de patronus loci, de tiendheffer, de bisschop en de dorpsheer zekerlijk geen algemene regel, vooral als het er om gaat elk voor zijn deel herstellingen aan een herbegouw of een pastorie te bekostigen.

Op menige bladzijde van de 'visitatieverslagen' van Mgr. Delvaux staan er gijmers als: "Non bene scitur quis tenentur ad reparationem"; "disputatur ad cuius onus sit"; "non scitur ad cuius onus sit. !!!"

Soms is de toestand van de pastorieën effenaf erbarmelijker. De pastorie van Reningelst, b.v., is in de allerslechte staat ("in pessimo statu"); te Zuidschote heeft ze de grootste herstellingen van doen ("videlicet maximis reparationibus"). Te Reningelst is het de bisschop van Toper (die er samen met de pastoor en twee leden tiendheffer is), die de kosten zou moeten dragen. Bikschoote, Woester en Westvleteren hadden een nieuwe pastorie gekregen. In meer dan 100 parochies is de pastoij in goede, in betrekende of eerbare staat. Doch te Sinte-Hatharinakapelle en Zuidschote zijn zeer grote herstellingen dringend nodig.

In 1/3 van de gevallen zorgen de tiendheffers voor de herstelwerkzaamheden aan de pastorie. Zuidschote was weer eens een uitzondering op de algemene regel. De bisschoppelijke visitatie dateert er van 20 augustus 1747. Te Zuidschote - zo merkt Mgr. Delvaux op - is men hierover al meer dan 16 jaar onens ('a sedecim et amplius annis') - dus eigenlijk al van voor het effectieve begin van zijn episcopaat. En het geschil is nog altijd niet bijgelegd. De betwisting moet geresan zijn ten Mgr. de Smet reeds te Gent benoemd, maar nog dient deel te Toper; Waarschijnlijk in 1731 of korte tijd voorbij.

Drie vacatures in 1731 in enkele maanden (abdis, pastoor en bisschop) was natuurlijk iets volkomen abnormaals. En dat er in zulke omstandigheden meningsverschillen ontstaan - vooral als het er op aan komt grote herstellingen aan de pastorie te bekostigen - is wel begrijpelijk. Maar dat zulk een geschil zo lange jaren kan aanslepen, is toch moeilijker verstaanbaar. Pastoor Jacobus Fonteyne zal de eerste 15 jaren van zijn pastoraat te Zuidschote in een 'verkrotte' pastorie hebben moeten doorbrengen, en misschien nog langere tijd (vanaf 1732 tot ?)(?) hij zal nog andere moeilijkheden meegemaakt hebben. Op het ogenblik van de bisschoppelijke visitatie (10/8/1747) hadden de bedelorden er geen vaste statie meer, en dit reeds sedert 14 jaar ('ab hisc 14 annis'). Men zal

(1) Pastoor Fonteyne heeft in 1740 "een harde en langdurige winter, gevolgd van dienr tijd en hooi gerbaasd" meegemaakt. Dit jaar vrees het in alle twaalf de maanden. En in 1744 de eerste "de doelplaag - zo hevig gedurende vijf jaar door geheel Nederlands, dat er weinig locien gespaard bleven (C. Tamborijn, o.c., pp. 164-165).

zich herinneren dat de nieuwe abdis aan de paters, die met hoogdagen, enz., te Zuidschote kwamen helpers, da 'ordinariae elemosynae' niet wilde geven. Misschien liet ze liever zelf collecten houdens in de dorpen waarbij de 'domina loci' was, om zo de belabberde financiële toestand van haar eigen abdij sneller te kunnen saneren. 't Zou me niet veroonderstaan. Maar ondertussen moet pastoor Fonteyne dit en de rest maar geduldig verdragen. Hij zal wel voor een moeilijke opvolging gestaan hebben...

Hoe lang pastoor Fonteyne te Zuidschote het herdersambt heeft uitgeoefend, weet ik niet. We moeten wachten tot de 'Verpachtinge' van 30 september 1788 om aan andere pastoors van Zuidschote, nl. E.H. Petrus Ghebryne, vermeld te vinden. Het zou best kunnen dat laatstgenoemde pastoor Jacobus Fonteyne (die in 1732 benoemd en op 20/8/1747 nog altijd in functie)

Vit het visitatieverslag van Mgr. Delvaux - 20 augustus 1747 - weten we dat Zuidschote, toch maar een parochie van ca. 200 communicanten - tenens een ONDERPASTOOR of KAPELDAAN had. Ook die hebben we teruggevonden in een tabel, waarin E.H. Vanclooster alle onderpastoors uit dien tijd heeft opgenomen, met vermelding van de duur van hun verblijf in een bepaalde parochie, van hun inkomen, van de perfoon of de gemeenschap, die voor dit inkomen moest instaan, en tens slotte van de perfoon, die de onderpastoor aanstalt (Bijlage III, pp. 30-48).

Helaas aan het eind van deze lange lijst liggen we:

ZUIDSCHOTE : PETRUS ANDREAS GHEBBEN

(onderpastoor vanaf 1744).

Blijkens het visitatie van bisschop Delvaux, gedateerd - wij herhalen - van 20 augustus 1747, is onderpastoor Petrus Ghebryne toen al drie jaar te Zuidschote, zodat we zijn benoeming tot 'kapelaar' gerust in 1744 mogen stellen.

Zijn inkomen bedraagt 22 pond groot. De parochianen staan daar voor in. Hij zijn het ook die hem gekozen hebben en zijn kandidatuur hebben voorgedragen aan de bisschop. Sinds het Concilie van Trente moesten de kandidaten voor een herdelijk ambt ondervraagd worden door de bisschop, of indien deze verhindert was, door de 'vicaris-generaal', en ten minste drie examinatoren.

E.H. Ghebryne was onseeds uit het Pachtboek van Zuidschote bekend en we zullen wat verder meer over hem schrijven. Hij moet hier uitzonderlijk lang verblijven hebben, want hij ondertekent nog de 'Verpachtinge' van 15^e april 1788! Hij plaatst zijn handtekening (P. And. Ghebryne) en schrijft er naast 'Deservitor (= dienstdoend pastoor) in Zuidschote'. De pastorie was op die datum dus vakant. 1788-1744, dat maakt al 44 jaar. "Met te geloven en toch waar!"

Het toeval wil dat ik in Bijlage III van de thesis van E.H. Vanclooster (p. 43) nog een andere Ghebryne vond; met name :

JOHANNES BAPTISTA GHEBBEN. Bisshop Willem Delvaux verrichtte op 11 september 1736 een visitatie te Langemark, de enige aldaar waarvan we hennit hebben. Welnu in het verslag van dit bisschoppelijk bezoek wordt J.B. Ghebben vermeld als onderpastoor te Langemark (dat toen ± 2.000 communicantes telde!). Johannes Baptista Ghebben. Hij was/die 11 de september 1736 reeds vier jaar, had een inkomen van 34 p. gr. (tegenover 22 p. gr. voor onze Kapelaan...) ; dat voortkwam van de 'tiendheffers' en de 'missen', die hij celebreerde. Het waren de tiendheffers die zijn benoeming hadden voorgedragen. De abt van Voormezel bezat er het presentatierecht en was er tiendheffer. Het zou dus kunnen dat Johannes Baptista Ghebben een blootsterling is van de abdij van Voormezel, die tot de Orde van de Reguliere Planunnenken van Sint Augustinus behoorde (zoals de abdijen van Eversans te Slavels, van Zonnebeke, van Sint-Pieter te L., onz., en de proosdijen van St.-Maartens te Leper en die van Hertsberge ; om maar niet te gewagen van de twee vrouwenabdijen en de vijf priorijen voor vrouwelijke religieuzen van dezelfde Orde in Westvlaanderen).

Jan Baptist Ghebben kan natuurlijk een 'seculier' priester zijn.

Was het een broer, een familielid of alleen maar een neemgenoot van Petrus Andreas Ghebbens, die zo lange tijd onderpastoor was te Luidschote. Wie zal het ooit weten?

En wat pastoor Jacobs Foncayne betreft, waarvan we, tot voor kort, niets over het bestaan hadden, zou die een onmiddellijke voorganger kunnen geweest zijn van pastoor Petrus J.

Bereyne, die - zoals wij uit de 'Verpachtinghe' van oktober 1778 kunnen opmaken - hier op laatstgenoemde datum vast en zeker reeds pastoor was. Deze laatste wordt zelfs reeds in de 'Verpachtinge' van 30 september 1768 (p. 3) vernoemd als pastoor van Luidschote. Pastoor Foncayne was hier - we schreren het reeds benoemd in 1732 en alleszins nog pastoor toen Mgr. Delvaux de 20ste augustus 1747 op visitatie kwam te Luidschote.

Het is dus goed mogelijk, maar daarom nog niet zeker, dat E.H. Petrus Bereyne hem hier in het herdersambt is opgevolgd.

Nog iets : onge veronderstelling dat Aegidius Comyn, pastoor van Boezinge in 1732 en toen terzelfderijd leken van Waasten, misschien te vereenzelvigen zou zijn met E.H. Comyn, die hier in de jaren 1693/1695 pastoor was, is o.i. zeker juist. E.H. Aegidius Comyn Cop. 79 van de verhandeling van E.H. Vancluoster staat er: Comyn - maar dat zal ^{wel} een leesfout of een schrijffout zijn) was ten tijde van de visitatie te Boezinge (10/9/1736) - als we de tekst mogen geloven - en ik zie geen enkele zinvolle reden om daaraan te twijfelen -

reeds 40 j. zielherder te Boezinge, de parochianen zeggen aan de bisschop dat hij veel ziek is. Pastoor-deken Aegidius Comyn zal op 23 september 1740 sterven. Hij was dus meer dan 44 jaar lang pastoor van Boezinge.

Hij moet er dus ergens in (het begin van september van) 1696 benoemd of aangesteld zijn. In de jaren 1693/1695 wordt een E.H. Comijn vermeld als pastoor te Luidschote. Het ligt voor de hand dat het om één en dezelfde persoon gaat. Aegidius Comyn kan niet lang het herderambt te Luidschote uitgeoefend hebben. Reeds op 46-jarige leeftijd verliet hij ons klein dorp (met zijn 280 communicantes²) om het pastoraat waar te nemen in het aangpalend, doch met zijn ca. 800 communicanten veel groter Boezinge. In de ogen van velen moet dit een mooie bevordering geweest zijn en er zou in 1715 nog een hogere promitie volgen, toen hij (in 1715?) ook nog deken werd van Haasten, het decanaat waarvan Boezinge toen nog behoorde.

Tussen haakjes:

De mensen van hier en elders, die onze ZONTINEN legen, zullen al meér dan eens vastgesteld hebben, dat dit geen systematische geschiedschrijving is. We zullen gewoon de halmen, die wij bijnaarmate ons opzoeken voorzien — op het veld van het verleden vinden. We vergaamelen de "fragmenta, ne pereant! ?". We schrijven — dag na dag — wat wij opvolgend bij onze opgravingen ontdekken. Wij trachten daarbij de gebeurtenissen zo waarachtig en nauwkeurig mogelijk weer te geven. Maar zoek in deze ZONTINEN geen strikt chronologische volgorde. Nogmaals: we laten het aan een beslagen historicus over om een strikt systematische geschiedenis van Luidschote op te stellen, volgens alle normen, waaraan de historiografie onderworpen is.

Ons is het er vooral om te doen daartoe enig materiaal te leveren. Wat we boren dien betrachten is dit: een beeld te geven van de tijd waarin de gebeurtenissen zich voordoen, de sfeer van die perioden te schetsen en zo een gedacht te geven van de "lucht" die de mensen van toen inademden, van het wel en wee dat ze toen meemaakten. Vandaar de vele uitweidingen, die sommige bevoegde kennis van de plaatselijke historie, brecht, overbodig zullen achtan. We pleiten 'verzachtende' omstandigheden, want ons opzet is helemaal anders.

En aangezien er ook van uit de 'omtrek' en zelfs van verder af, belangstelling blijkt te zijn voor onze ZONTINEN, willen we — nu we toch aan het schrijven zijn over de parochiepriesters tijdens de XVIII^e eeuw — ten genoegen van die lezers vooral — hier nog enke-

le inlichtingen mededelen, die betrekking op de parochies van 'het Omliggende'. We doen dit aan de hand van de tabellen welke E.H. Vanclooster voor zijn verhandeling over 'het kerkelijk leven in het Bisdom Ieper, tijdens het episcopaat van Willem Delvaux (1732-1761)' heeft opgesteld.

We betrekken hierbij 7 'grensparochies' van Tuidschoote en vermelden tussen haakjes het jaal van het bisschoppelijk bezoek:

P.P. PAROCHIE	PASTOOR	sedert	OPP. IN GEM.	COMMUNIC.
11. BIRSCHOIE (1754)	Eug. Philip. Vanden Berghe (53.)	1.300	± 325	
22. BOEZINGE (1736)	Aegidius Cornyn (1)	(40j.)	4.000	± 800
33. ELVERDINGE (1734)	Emm. Jac. Bosterman (12j.)	3.100	614	
44. MERKEM (1739)	Joh. Dom. Reijshuis (10j.)	6.000	± 1.000	
55. NOORDSCHOOTE (1754)	Petrus Corn. Lantweart (15m.)	2.250	350	
66. RENINGE (1737)	Joh. Jac. Hamilton (2)	(7j.)	6.000	800
77. WOESTIEN (1734)	Joh. Bapt. Van Daele (10j.)	1.400	± 300	

Een tweede tabel voor diezelfde 7 parochies, genummerd in volgorde:

PATROONHEILIGE	PRESENTATIERECHT	TIENDHOFPER	DORPSHEIERS
1. H. ANDREAS	Bisshop v. Ieper	Plagittel St. Petrus Rijsel 1/3 Pastoor 1/3	Baronage des Vicgrafs des Pattijn
2. H. Michaël	Kanunn. r. St. Maarten Ieper	idem + Bisb. v. Ieper	Dhr. Thibault
3. H.H. Petrus en Paulus	Abt v. Voormezele	idem	Koning
4. H. Barto	Abt v. St. Berten	idem + Abt v. Marchien + pastoor	Markgraaf v. Westerlo
5. H. Barnabas	Abt v. St. Johannes Ieper	idem 1/3 + Abt v. Zonnebeke	Abdis v. Mezen
6. H. Rictrudis	Abt v. Voormezele	idem 1/3 + Abt v. Marchienne	Principe de Issegem
7. H. Rictrudis	Abt v. Voormezele	Abt v. Marchienne + top- arch v. Voormezele	Honing

DE ONDERPASTOORS

Het de naaste medewerker van de lokale pastoor, behoort in der allereerste plaats: de onderpastoor (= 'scapastor'; 'vicarius').

Het kan heden ten dage wel verwondering, maar ten tyde van Mgr. Delvaux (1732-1761) hadden niet minder dan 106 parochies van het Bisdom Ieper, een onderpastoor. Het moesten niet noodzakelijk zeer bevolkte parochies zijn. We kennen zelfs drie parochies van minder

- (1) In de tekst staat er CAMYN. Het moet ~~CAMYN~~, zoals o.m. duidelijk blijkt uit de status van de dekenij Waasten, opgemaakt door pastoor-deken Aegidius Cornyn (1732).
- (2) In de tekst staat de naam verkeerd aangegeven: het/HAMILTON zijn i.p. v. HAMILTON. We vinden reeds een Sjeur Hamelton in het Oude Guchtboek van Tuidschoote (1688, p. 18, onder nr. 33).

dan 200 communicanten, w.o. Pervijze, en die toch elk hun eigen onderpastoor hebben. In de 23 parochies, die tussen de 1000 en de 1999 communicanten tellen zijn overal twee priesters werkzaam. De 5 parochies, die tussen de 2000 en de 3000 communicanten tellen, hebben 5 onderpastoors!

Het is wel eigenaardig dat b.v. Kuurne St.-Walburga (\pm 500 comm.), Lede (\pm 700 comm.), Mesen (\pm 600 comm.), Neerwaasten (\pm 600 comm.) en Vormezele (\pm 500 comm.). Maar in gencemde steden bestonden er overal monnikenabdijen of -kloosters, waaruit men hulp kon krijgen.

Deiksmuide, met zijn ca. 1400 comm. had evenmin een onderpastoor, doch de Norbertijnen (= Remonstrantzen) hielden er het Sinte-Cecilia-College open, zodat enkele religieuzen de plaatselijke pastoor wel konden bijstaan.

Wat de ambtsduur van de onderpastoors betreft, deze loopt sterk uit-een. Uit de visitatieverslagen van Bisshop Delvaux blijkt dat 18 onderpastoors reeds en 20 en meer op dezelfde verbleven. De 'vicedpastor' van Kermel was Dr. Mr. 1736 al 22 j., die van Groen (1734) : 24 j., die van Granouter (in 1736) reeds 30 j. De onderpastoor van Westvleteren sprak de broos, met liefst 33 j.! (1734).

Maar of vele 'vicarii' zijn, die de ambtsduur voor de kapelaan van Tuidphotie, Getrus Andreas Ghebben, ooit hebben overtroffen, durf ik toch sterk betwijfelen. Deze was hier namelijk al in 1744 en treedt nog op - zg het dan als 'descrivitor', bij een vacature - de 15^e april 1788.

We nemen de onderpastoors van de aanpalende gemeenten wederom in kleine tabel en vermelden na het nummer van hun parochie, zo hun naam en de duur van hun verblijf bij de visitatie (althans in dien de ambtsduur aangegeven wordt);

zo het inkomen van de 'vicedpastor';
zo de persoon of de gemeenchap, die voor dit inkomen instaat; en ten slotte:
zo de persoon die de onderpastoor 'voorstelt':

PAROCHIE.	VISIT.	NAAM & DUUR V. VERBLIJF	2	3	4
1. BIJSCHOTE (1754)		Joh. Donatianus Van Provijn	25 p. gr.	paroch.	pas.
2. BOEZINGE (1736)		Ign. Franc. Du Val	36 p. gr.	tiendheff.	pas.
3. ELVERDINGE (1734)		Th. Bap. Metten (heeft:	benedicium	bisschop par.	abt v. Vooromez
4. MERKEM (1739)		Eug. Vandenberghe, s. 8 j.	42 p. gr.	tiendheff.	toparch
5. NOORDSCHOTE (1754)		Petr. Jos. Thierens, s. bijna 2 j.	26 p. gr.	g. geest. goed.	magistrat
6. RENINGE (1737)		Petr. Jac. Six, s. 21 j.	45 p. gr.	paroch.	past. & mag.
7. WOESTEN (1734)		Bgregoriis Fanvarqueb	22 p. gr.	paroch.	paroch.

Doch vooral verder te gaan, willen wij eerst nog een ander gezeggen over de pastoors, de onderpastoors en de kosters tot tijde van Mgr. Delvaux (1732-1761).

Tot de DAGELIJKE BEZIGHEDEN VAN DE PASTOOR behoort o.a.:

a - Het bijhouden van DOOP-, HUWELIJKS- en OVERLIJDENSREGISTERS.

Volgens het Visitatieverslag van Mgr. W. Delvaux (1732-1761) zijn de kerkregister meestal in goede staat 'et ad longum descripta' (voluit, breedvoerig geschreven). Op sommige parochies zijn de drie registers afzonderlijk bijgehouden; te so wordt alles in één boek geschreven.

Zo leren we toch iets over het concrete leven van de parochiegeestelijken.

b - Het toezicht op de HERKREKENINGEN.

Bij het bisschoppelijk bezoek moeten de rekeningen van de kerkgemeente en van den armen-abt voorgelegd worden.

De aangegeven munt is in dien tijd doorgaant het pond parisis (= 20 schellingen — 1 schelling = 12 grooten of deniers).

Op sommige plaatsen worden de rekeningen opgesteld door een 'scriba' (= schrijver). Waarschijnlijk was dit wel de algemene regel.

Gamen met de pastoor en de schepenen heeft ook de abdis van Nieuwkoop toegucht op de rekeningen in Noordschote en Zuidschote.

De bisschop dringt er op aan de rekeningen en de andere documenten van de kerk zorgvuldig bewaard worden. In vele gevallen zijn die opgeborgen bij de schrijver (*apud scribam*) ofwel in de sacristie, waar er een kist staat met drie sloten. Soms is de sacristie (en de koffer) te rochtig en worden de documenten om die reden bij de pastoor of bij de schrijver bewaard.

c - Het regelmatig opdragen van het H. MISOFFER.

Vanzelfsprekend een zeer belangrijke taak voor de plaatelijke clerus.

De verplichting bevat twee elementen:

- Nooitert het celebreren "pro populo" op/zondagen en vervolgens
 - Het opdragen van Missen, om aan fondaties (= stichtingen) te voldoen.
- In de meerderheid van de parochies kwamen de priesters zich naar behoren van deze dubbele taak.

d - ONDERRIJS, CATECHISMUS ONDERRICHT EN PREDIKATIE.

Het behoorde tot de taak van de pastoor na te gaan of er een christelijke opvoeding werd gegeven in de scholen. Hij diende de scholen te bezoezen. Uit de verslagen komt naar voren dat er op bijna alle parochies een school bestond (Oerle, b.v., had er geen...) en dat deze door de parochiale geestelijkerheid regelmatig bezocht werd.

In het geheel van de godsdienstige opvoeding hadden één catechismusonderricht en prediking — toen ook — een belangrijke betekenis. Men dient immers te bedenken dat het onderwijs niet verplicht was en dat bovendien weinig lektuur voor handen was; te meer

dat vele mensen toen ófwel volstrekt ongeletterd waren, óf slechts met moeite konden lezen óf schrijven óf men raadplege, b.v. wat wij in deel I van onze ZANTINGEN, pp. 21-23, reeds gezien over het alfabetisme in onze streek, twee, drie eeuwen geleden).

In vele parochies wordt om de beurt gepreest en catechese gegeven door pastoor en onderpastoor.

Te Reninge wordt er slechts om de 14 dagen een sermon gehouden doch er is elke zondag catechismusondervicht.

Te Boezinge, waar de pastoor veel ziek was, preukt deze (althans in 1736) niet en geeft hij zelden catechese.

C — de bisschop doet bij zijn visitatie ook najaag naar de TOTSTAND VAN DE PASTORIE en hij wil weten wie de herstellingen moet bekostigen.

In meer dan 200 parochies is het huis van de pastoor in soms, in debito of in honesto (= behoorlijk) staat.

Men is een nieuwe pastorie aan het bouwen te Bisschote, Woesten en Westvleteren. In 25 parochies moeten er herstellingen aangebracht worden aan de pastorie. Voor Zuidschote is er zelfs sprake van dringende en zeer grote herstellingen ("...indiget maximis reparationibus").!!!

De herstellingen en het onderhoud van de pastorie zijn in 65 parochies uitsluitend ten laste van de tiendheffers (abdijen, bisschop, wereldlijken, enz.). In 40 andere dient de parochie zelf er voor in te staan.

In Woesten is het de abt van Marchiennes en in Reningelst de bisschop van Ieper, die de kosten moeten dragen. In sommige gevallen is het niet duidelijk welke instanties voor de herstellingen moeten instaan.

Vandaar dat er soms betwistingen kunnen ontstaan. Zo zijn er, o.a., moeilijkheden te Dadizele, Klemmel, Ledegem, Lillebeke, Watou, Vlaardinghe en Merkem!

In Zuidschote is men het hierover al meer dan 16 jaar oneens (C. Litigantium a sedacion et amplius annis ?!!!). Terwijl de gedingen hangende waren, verviel de pastorie steeds meer en meer. Wat dgt. er niet de tiendheffer en Mgr. de Abdis of de dorpsraad we??"

Nu nog een woord over de ONDERPASTOORS.

Aangezien het ⁱⁿ vele gevallen - zo b.v. ook te Zuidschote - de parochie of de parochianen zijn, die voor het inkomen van hun onderpastoor, dat het maar redelijk dat zij - op zijn minst - inspraak hebben bij de benoeming van hun onderpastoor. Voor 39 parochies

wordt uitdrukkelijk vermeld dat de parochie, de parochianen of(en) het magistraat de onderpastoor benoemen. In 87 andere parochies heeft de pastoor ook inspraak.

Van Noordschote wordt gezegd, dat het magistraat (dus 'de balyw ende scopenen van Meeraune d'Abdesse van Meessene') de benoeming doet.

Dat valt dus te Zuidschote ook wel het geval geweest zijn.

Oprallend is dat de Bisschop van Ieper slechts in 4 parochies zelf de onderpastoor benoemt

De bisschop doet ook navraag naar de staat waarin het huis van de onderpastoor zich bevindt ^{onderhoeft en wile} de herstellingen en het onderhoud moet bekostigen.

In 58 parochies vindt hij de woonst in goede staat, nl.: daar waar de parochie of de kerkfabriek er voor instaan.

In Vlaardinge is het huis een ruïne en niemand wil het herstellen. Hoe zou het te Zuidschote - ten tijde van de bisschoppelijke visitatie (20/8/1747) - met de woning van kapelaan Ghabben gesteld geweest zijn? Beter dan met de pastorie, waarvoor men al meer dan 16 jaar in proces lag en die niet garen verkomenerde? Hij is allersins verhuisd tussen de jaren 1768 en 1778 (zie de Verpachtingen van genoemde jaren, telkens p. 17).

Hoeft men te Zuidschote na al die 'strubbelingen' de pastorie behoorlijk hersteld of vernieuwd en heeft men misschien ook een andere woning gebouwd voor de kapelaan?

Of heeft zoals zijn collega's in 34 parochies zelf een huis moeten huren?

Alleen in Boezinge zegt de bejaarde pastoor-deken dat hij blachters heeft over zijn kapelaan ('sacellarius'), ook de parochianen klagen er over ('de capellans conquesti sunt'); maar ook over de pastoor zelf doen ze hun beklag: "hij is veel ziek".

Nu een woord over de KLOSTERS

Deze bekleedden toen een belangrijke functie in de gemeenschap. Een goede gang van zaken was alleen maar mogelijk, wan- neer hij nauwgezet met de pastoor meewerkte om de Friedensst goed te verzorgen. Volgens de visitatierverslagen hebben noch de pastoor, noch de parochianen zich over hun koster te beklagen.

Op vele plaatsen wordt de koster door de pastoor en zijn parochianen samen benoemd. Maar te Zuidschote (en dus natuurlijk

Heeft de abdis van Mesen ook te Noordschote? / het voor het zeggen (zoals bij de benoeming van de onderpastoor), alhoewel ze geen tiendheffer of patroon!!!

De bezoldiging van de koster verschilt nogal van parochie tot parochie. De vergoeding bij begrafenissen en huwelijksdiensten bedroeg toenertijd gewoonlijk de helft of het derde van die van de pastoor. Het vast inkomen bekoort rond de 20 p.gr. In 54 parochies heeft de koster ook een huis ("habet domum in parochia"). Dit is ook te Luidschote zo. In veel gevallen waar de koster (die doorgaans ook orgelist is) een huis ter beschikking krijgt, is ook onderwijzer.

Luidschote ? blinkt ? hier weer al eens uit: de plaatselijke koster wordt reeds 1^e jaar onderhouden door de parochianen; hij heeft geen vaste wedde en krijgt erkel de "accidentia" (= het casuacel), doch hij is tenen onderwijzer ("est etiam ludimagister") (1).

man
Hier
By de visitatie van 20 augustus 1747, was Joh. Bapt. Mich. Mille hier koster en onderwijzer en het was de abdis van Mesen die hem benoemd had. De reden dat natuurlijk ook te Mesen zelf; Te Noordschote gelastte ze haar "wethouders" daarmee, maar de pastoor mocht er tussen komen ("Constitutur": hij wordt aangesteld "per legem" (door de "weth"), interventiente pastore").

Om onze lezers van elders te nutte te zijn, maken we hier weer een tabel voor de zeven "grondorpen" van Luidschote, waarin we 1^e de naam vermelden van de plaatselijke koster, op het ogenblik van het bisschoppelijk bezoek - 2^e zijn inkomen, en 3^e aanduiden door wie hij benoemd wordt. Voor de nummering: zie voorgaande tabellen.

NR.	NAAM	INKOMEN	BENOEMD
1 (1754)	Petrus Jos. Peene	Parochianen + Tiendheffes	?
2. (1736)	Petrus Jac. De Haene	28 p.gr. + Ond. + Huis : Kerbfab.	Paroch.
3 (1734)	Petrus De Haene	96 fl. Paroch. + Abt	Paroch.
4 (1739)	Vincent De Moor	12 p.gr. + Onderwi. + Huis : Par. + Theff.	Toparch
5. (1754)	Jac. De Backer	15 p.gr. + Onderwi. : Par. + Tiendheff.	Abdis + P.
6 (1737)	Hubertus Broet	22 p.gr. + Onderwi. + Huis : Kerbf.	P + Magt.
7 (1734)	Joh. Baptist Vanameele	18 p.gr. + Par. + Tiendheffer	Toparch

(1) De toermalige abdis van Mesen: Charlotte-Rétronille de la Tous de Saint-Quentin was te Kortrijk geboren in 1676. Ze werd nog geïnstalleerd door Mgr. de Smet (15de bisschop van Ieper) op Nieuwjaar 1732. Ze duldde - slechts na veel protest - de visitatie, op 15 juni 1733 - van de nieuwe bisschop: Mgr. W. Delvaux. Ze was internate "frans-gereind". De regeringcommissarissen hadden die houding, in 1750, "schandalig". Toen ze, de 9^e oktober 1750, overleed, waren op de 16 leden die de abdij toen nog telde, slechts 3 "inheemse". Al de andere religieuzen waren van "Franzen bloede".

We zullen te gelegenem tijd aantonen hoe ernstig de burgerlijke en kerchelijke overheden de benaming van een dokter (die normaler wijze ook schoolmeester was) opratten. Ze moesten allemaal beëdigd zijn.

Ook de benaming van een dokter (= "chirurgien") voor de arme lieden, die afhingen ^{van} en onderhouden werden door de plaatselijke "dich", was een aangelegenheid waarin de wethouders te beslissen hadden.

We zijn Meester Tambouryn (o.c., pp. 166-167) dan ook dankbaar dat hij een dergelijke akte van overeenkomst tussen schepenen en "chirurgen" voor het nageslacht heeft bewaard. We laten dit document hier in extenso volgen:

"Actum ten wethdaeghe van den 9^e g^re (= november) 1780, present
S(eu)rs Vanderghote, L(u)utenant Bailliu, Joannes-Frans Hoflaet, Joannes-Vicentius Maes, Joannes-Ignatius Nobbaert, Joannes Lebbe, Damianus Cattene ende Joannes-Gregorius Markey, Schepenen ende Ceurheurt deser prochie ende heerlychede" (van Elverdinghe).

Ten selven daeghe syn wy Bailliu, Schepenen ende Ceurheuct voornomt geaccordeert ende over een geconvenies met Maste(re)re Joannes Couttenier, chirurgien op dese prochie van Elverdinghe, in der manieren naerwolghende:

te weten dat hij Maste(re)re Couttenier, den dich deser prochie sal dienen in qualiteyt van chirurgien den tijdt van vier naar een volghende jaeren, 't eerste begonnen met alderheylijken dagh lateleden, waer vooren hij t'elcken jaere sal preffyteeren en pensioen van t'sestigh ponden parisie jaerlycks te betaelen omt den valdagh door den dich(m)eeste(re) deser prochie, sullende den voorn(orden) Maste(re)re Couttenier verobligert syn te leveren alle de medecynen, drooghen ende medicamenten, die sa seconde dichgenooten deser prochie in hunne steckten ende onpasselykheden sullen noodich hebben, alsook t'synen coste te leveren den brandewijn, die hy sal noodich hebben. soos in breuken als andersint, ende sonder vorder recompense te doen de noodiche accouchementer diecder gedurende de voorn(orden) vier jaeren sullen commen vooren te vallen, alle welcke devóren ende leverynghen hy gehouden sal syn te doen aan onse dichgenooten, woonachtig soos op dese prochie als op de omlijgende, te weten de prochien van Kamerlyngh, Gielan, Beervrynghe, Tuydschote, Woesten, gehel de prochie van Sint Jans tot Beervrynghe ende prochie van Bessinghe ons gyzden ende westen ende inbegrepen de placten, ook al sonder vorder recompense; ende naer het verschijnen van de voorseyde vier jaeren, incas wethouderen geene aenclachten van den dienst van den voorn(orden)

chirurgien en hebben, by veroblijgeren huren van nu voor alsdan gelijck
oode hunne naerbaeten in officie van het voorschreven accord te verlan-
ghen voor eenen termyn van der vier jaeren te beginnen met alderheyd-
ghendagh 17c vierentachtentig voor den pris ende conditien hiervoor,
soo nochtans de selve wethoudieren, reserveren de macht ende facultet van
t'elken jaere van het voorschreven accord te dwistenen ende den voorn(omden)
Meest(e)re Couthenier van synen dienst te bedanken; indien hij bij negligentie de
dichgenosten in hunnen noodd hulpeloos soude later ofte andersins missdienien,
alle twelche den voorn(omden) Meest(e)re Couthenier heeft geaccepteert ende nevens
ons onderteekend, doete ut supra.

get. J.-B. Vanderghote, Joannes Lebbe, C.-D. Cattau, J.-B. Markey, Joannes-
frans Hofsack, J.-V. Maes, Joannes-Sigismund Notebaert en J.-J. Couth-
enier 1780

Eodem (= bij hetzelfde; nog daarbij) den voorn(omden) Meest(e)re Couthenier veroblijft
giet hem noch sonder voorde vergelt indien de weth nooddigh oordeelt op den
versoek te doenene eene visite van elke dichgenoot liggende siech ofte impotent
op wat prochie het soude mochten wesen binnen de dreye mylen afgeleghen van
Elverdinghe, nemaeer indien hij aan de selve ord' alvoren voorde dien-
sten dede, dat hij daer over sal genieten redelycken loon ende sallaris ut su-
pra.

Terloops nog iets:

Op pp. 9-13 spreekt Meester Tamborijn uitvoerig over de Kasselijg van Veurne
& Keurnearmbacht. Hij geeft de grenzen ervan aan: "de Noordzee, den Yzer tot
aans de Knoede, de vaart van Yper, 't Maertje, den weg van Langedewade tot aan
de samenvloeiing van de Waenebeke os de Klemelleke ('t Vugvoordde), de Ant-
werpenbeke (nu Waenebeke); verder de gront van Hameringhe, de Clyte, Locre, Re-
minghelst, de Bommelaarsbeke, de Steenstrate (nu Goperingsche baaijde), de
Kedendaaghe gront van Elverdinghe tot aan den Poppoel inbegrepen; verder
nogmaeg de gront van Westvleteren, Crombeke, Proven, Watou, Haringhe,
Beveren, Leysele, Souttern, de Moeren en Adinkerke. De steden Dixmude, Y-
per, Belle, Goperinghe, Steenvoorde en Koksijde vielen dus buiten de kasselijg
Veurne."

Hij vernoemt o.m. de acht parochieën in enbele van Run' Spleeten en Bran-
chen (waaronder: "t Vrye van de Vrouwe van Neessene te Elzondamme; 't Swijnd-
landt; de Coppernolle; 't Hoflandt te Reninghe of 't Roringhof, enz.).

Hij verweldt ook dat door een besluit "van 30 Aug. 1759 ... de Acht Paro-
chiesien werden onafhankelijc verklaard onder den naam van: "Generali-
teyt van d' Acht Prochien". Steeds volgens hem was Elverdinghe "de hoofd-
plaats of de eerste der generaliteyt", wnar de algemeene vergaderingen
meerendeels gehouden werden in 't Wethuis (= Brouwerij van de familie
Vanderghote) onder 't voorzitterschap van den balyw van Elverdinghe."

We zullen later daarop terugkeren.

De visitatierverslagen van Mgr. W. Delvaulx (1732-1761) bewijzen relatief weinig gegevens over het GODSDIENSTIG LEVEN.

Er wordt opvallend veel aandacht besteed aan de VROEDVROUWEN.

De vroedvrouwen, die de eed hadden afgelaid, waren zeer in staat het nooddoptsel toe te dienen bij moeilijke bevallingen. En precies op dit punt wilde de kerk garanties hebben. In dien tijd moesten alle kinderen in de allereerste dagen, volgend op de geboorte, gedoopt worden.

Wat het kerksbezit betreft, verneemmen wij, o.a., dat er te Boezinge bomen werden geveld zonder toelating van de Kerkfabriek.

Het is zeer dat de godsdienstzin - te dien tijde - op een bijzondere wijze tot actie kwam in de VRIJE DEVOCIES, waaronder de BROEDERSCHAPPEN een belangrijke plaats innemen.

In totaal worden een 40-tal beneficies vermeld, waarvan 7 ter ere van O.L.-Vrouw. Er worden verder 35 kapellen of privé biddenplaatsen genoemd. Bijna in iedere parochie was minstens een of ander Broederschap en meestal zelfs twee of meer. De meest voorkomende confraterniteiten zijn die van de H. Rosenkrans (in 87 parochies) en die van het H. Sacrament (in 67 parochies). Te Zuidschote bestond de Broederschap van het H. Sacrament. Te Merkem was er een kapel van O.L.V. en van de H. Johannes. Noodschate had Broederschappers van de H. Drievuldigheid en van het H. Sacrament. Te Woesten bestond er een Confraterniteit van O.L.-Vrouw der 7 smarten en een van het H. Sacrament. Te Belpkote vinders was een Broederschap van de H. Rosenkrans en te Boezinge borden nog een van het H. Sacrament. Te Thuidschote bestond toen reeds een confrerie van de H. Leonardus.

De invloed van de RECOLLETEN, d.w.z. de ordesgeestelijken, op het godsdienstig leven in het bisdom Ieper is niet te onderschatten.

Bischof Delvaulx vraagt bij zijn visitaties telkens of de bedelorden vaste 'staties' op de parochies die hij bezocht. In Thuidschote antwoordt de pastoor dat zij er geen 'vaste' maar wel een 'voorlopige' statie hebben.

De Recolleten hebben vaste staties op 60 parochies van het bisdom, de Klapucijnen op 58, de Dominikaners op 28, de Augustijnen op 14 en de Jezuïeten op 13. De Karmelieten gaan ook naar zeer veel parochies, de Jezuïeten geven catechismus te Baillieul en te Zuidschote domon of soms predikten. Wanneer ze 'bedeltochten' mochten houden op onze parochies werd daarvoor wel enige wederdienst verwacht...

Nu iets over de TOESTAND VAN DE KERK EN HET KERKHOF.

Bij zijn visitatie wil de bisschop de toestand kennen van het tabernakel, de altaren, de sacristie, de kerkgewaden en de heilige vaten. Hij gaat ook na of de H.H. olier op passende wijze worden bewaard. Verder wordt ook de doopkapel en de doopfont en tenslotte het kerkgebouw zelf geïnspecteerd. De bisschop wil ook weten of er relikwieën zijn op de parochie. Hij vergewist zich ook van de toestand van het kerkhof.

Voor 125 parochies stelt de bisschop vast dat het tabernakel "in passende staat is en goed sluit". Te Noodschote moet de ciborie of pixis verguld worden of door een nieuwe vervanger.

In 121 parochies worden de H. Olier op passende wijze bewaard. De gewone bewaarplaats is de sacristie of de doopkapel.

Voor 89 parochies wordt uitdrukkelijk aangestipt dat de doopfont (aan de binnenzijde) met lood overtrokken is, terwijl dat voor ten minste 29 andere niet het geval is. In 92 parochies is de doopfont goed of uitstekend gesloten. In Zonnebeke is dit niet het geval en te Landvoorde moet er een nieuw deksel ("ororum operculum") op de doopfont komen.

In 28 parochies kan de doopkapel zelf gesloten worden.

In 94 parochies slechts is alles binnens en buiten de kerk in orde, in Haamstinge zelfs "in optimo statu" (= in allerbeste staat). Te Goidschalote was het kerkgebouw in goede staat, vermits er geen aanmerkingen gemaakt werden.

Te Boezinge is de kerkgabriek niet bij ^{macht} om de modige reparaties te kunnen verrichten, doch de tiendheffers en de parochianen nemen het, elk voor een deel, te hunnen laste ("partim per decimatores, partim per parochianos").

Wat de sacristie, ornamenten en gewijde vaten betrapt, wordt alles op 84 parochies in goede staat bevonden. Te Boezinge ontbreken bepaalde stukken van het kerkinne. Goidschalote krijgt ook een bemerking: een of meer belken (zojuist weet ik het niet) moeten weer verguld worden. Te Noodschote is de sacristie (te) klein.

In 75 parochies zijn er geen relikwieën aanwezig. Vier Goidschalote worden er geen vermeld. Alleen te Baileul wordt er een relikwie van de H. Leonardus vereerd.

In verband met het KERKHOF gaat de bisschop of het gesloten is en soms of er al dan niet dieren op grazen! In 97 parochies zijn de kerkhoven goed of voldoende goed gesloten, op 29 andere helemaal niet.

In Bambeke grazen er paarden op de kerkhofweide. Soms - zoals te

Zuidschote - alreeds in latere tijders - wordt het kerkhof verhuurd om het gras te laters afmaaien.

De afschutting van het kerkhof bestaat soms uit een gracht ('Onze'berchegracht') of een haag.

Van latere parochiebezoeken van Mgr. Delvaux, die plaats vonden in 1749 en 1752, leren we dat er in die jaren in de bezochte parochies soms andere pastoors, onderpastoors en hofstads waren, dan bij de eerste visitaties. In SVERDINGE (2de visitatie op 5 mei 1749) is E.P. Thomas Beke, regulier kanunnik van Voormezele, sinds 5 j. pastoor; Joh. Bapt. Coudron is er, eveneens sedert 5 j.: onderpastoor en Petrus Dehaene is er nog altijd hofstads (reeds in 1734). Te Reninge is E.H. Johannes Jacobus Hamilton, op 18 augustus 1749, nog steeds pastoor. Hij is er al 20 j. E.H. Marcus Mareman is or nu onderpastoor.

Over de toestand van het bisdom Ieper kunnen we nog iets meer uit het informatieproces, dat in 1730, gehouden werd met het oog op de benceming van Mgr. W. Delvaux.

De stad Ieper telde toen ongeveer 2.000 huizen met tussen de jaren en acht duizend communicanten. Ca. 50 priesters en geestelijken zijn aan de kathedraal verbonden. De seminaristen wonen de diensten van de zondag bij. Er zijn 32 kanunnikenprebenden. Het huis van de bisschop is in goede staat. Er zijn 4 parochiekerken in de stad zelf: St.-Maarten, St.-Petrus, St.-Jacobus en St.-Niklaas. Voordien waren er nog 2 kerken 'buiten de muren': die van St.-Jans en van O.-L.-Vrouw van Briezen, maar die zijn totaal vernield. De pastoors van de vernielde kerken defeneren hun ministerie uit in kapellen.

Er bestaat een bisschoppelijk seminarie, waar ongeveer 50 studenten de cursussen van theologie volgen.

Het informatieproces uit 1762, gehouden voor de benceming van Mgr. de Warant (benedikt op 14 juni 1762 en overleden de 27ste oktober 1784), is zeer bondig en geeft weinig weinig nieuwe gegevens.

Toch leren we eruit dat er in 1762 negen blootsters van religieuzen waren te Ieper: 4 abdijen van monialen en 5 reg. blootsters van monniken. Daarnaast zijn er 2 hospitalers en 1 gesticht, alsook verscheidene scholen voor onderricht en oprichting van arme jeugd.

Keren we nu terug naar de parochie Luidschote, haar pastoors en kapelaars.

Tot nog toe hebben we achtereenvolgens gesproken over:

- PASTOOR JANSSTONE (2^e helft XVII^e eeuw)
- PASTOOR AEGIDIUS CAMYN (-1693-1696)
- PASTOOR JEAN-BAPTISTE DE WITTE (1696 tot ?)
- PASTOOR JACOBUS FONTEYNE (1732-nog op 20/8/1747-tot?).
- KAPELAAN PETRUS ANDREAS GHEBBEN (1744 - DESERVITOR op 15 april 1783 -?).

Over hem zullen we verder nog spreken, doch eerst een woord over:

- PASTOOR PETRUS BESEYNE (vanaf 9-30/9/1768 - nog op

3/4/1783 — doch een deservitor op 15 april 1788)

Pastoor Beseyne komt voor de eerste keer voor in de "Verpachtinge van 30 september 1768. Misschien was hij hier al verscheidene ja- ren en het is goed mogelijk dat hij Pastoor Jacobus Fonteyne (nog 'betuigd' op 30 augustus 1747) rechtstreeks heeft opgevolgd (1).

De verpachting, waarover wij het quist hadden, gebeurt "ter interven- tie van heer ende meester patrus (zijn tweede voornaam is niet inge- schilderd). Beseyne, pastoor, ende den burchmeester der parochie van Suijtscho- te (die laatste kan de toenmalige greffier geweest zijn: Franciscus Emma- niël Vanderhaeghe, die de taak van de parochie heeft opgesteld en on- dertekend).

Wel eigenaardig: de handtekening [van Pastoor Beseyne ontbreekt op deze "Verpachtinghe (van de) Kerckelanden.

Dit is wel het geval bij de "Verpachtinge wettelick gedaan den 6^e oktober 1778." Ook bij de verpachting van den 3^e april 1783 is "heer ende meesterre Petrus Beseyne, Pastor" aanwezig en ondertekent hij de akte. Beide heren bekent hij: Petrus J. Beseyne, Pastor. Was zijn tweede voornaam Jacobus? Waarschijnlijk.

De "Verpachtinghe" "wettelick gedaan den 15^e april 1788" geschieft echter "ter interventie van heer ende meesterre Petrus (Andreas) Ghebben, deservitor, en den burchmeester J. B. Lahaye."

We mogen dus berecht veronderstellen dat Pastoor Petrus Besey- ne op 15 april 1788 reeds overleden was — en dit nog niet zo lang geleden — of zich elders gevestigd had.

Het is hier de plaats om nog een woordje te zeggen over Form.

(1) Het verslag van een decanaal bezoek in 1768 zegt ons dat het altaar van Sint Lenaart toen in een zijbeuk stond, zoals het tot op onze dagen gebleven is.

Heer PETRUS ANDREAS GHEBBEN (onderpastoor vanaf 1644
en deservitor op 15 april 1788 —?).

We schreven reeds over hem op p. 34. Zijn naam komt reeds voor in het missatieverslag van 20 augustus 1747 en hij is dan reeds drie jaar kapelaan van Zuidschote. Heer onde m'festeire petrus Andreas ghebben wordt ook vermeld als "Capellaen deser proch'ie" in de "Verpachtinge" van 30 september 1768.

De greffier "Frans(fis) Emanuel Vanderhaeghe" had toen "in cheintje voor 99 jaeren een gemet lants...", dat "van oosten" paalde aan de weststraete, west den Kemmel, ende noort de prebbiterie van Suytschoote, alwaer de huyssingen vanden selven vanderhaeghe optaan? Deze "cheint" was begonnen vanaf baefn(erfje) 1723. De eijnsbach bedroeg in 1768: 20 pond paartis.

Merken wij hier teerloos aan dat de Weststraat toen, en nog lang nadien, begon aan de Steenstraat in ter hoogte van de kerk rechts afzwenkte naar Noordschote. Op de badasterkaart van Popp (1837) staat er uitdrukkelijk: "West Straat gaender van Boesinghe naar Noordschote." Hij omvatte dus de latere onderverdelingen: Zuidschote-dorp, Karabiniersstraat en (wat nog overbleft van de oude) Weststraat. De Zuidschotestraat bestond toen nog helemaal niet, en naar Reninge toe was er - nog in 1837 - alleen een "kerkwegel". Deze laatste vervolgde de weg rond de kerk, liep dan langs dehof van de pastoery, tot waar de garage nu staat, en sloeg daar links af. Hij passeerde een vijver(tje) en liep vervolgens dwars door de velden naar de hoeftede "Myngeer", van waarmit hij de scheiding van twee percelen volgde (nu een dreef) en zo de Steenstraat bereikte.

Keren we nu terug naar Greffier F. E. Vanderhaeghe. Bovenens het perceel kerkland nr. 7, pachtte hij in 1768 ook het nr. 8, zijnde +lyn 30 roeden "garslant", liggende inden boomgaard voor d' huyssingen van heer onde m'festeire petrus andreas ghebben, Capellaen deser proch'ie?

Noch de kapelaan, noch de pastoor ondertekenen het pachtdossier van 1768.

In de "Verpachtinge", gedaan den 6^e oktober 1778, wordt de tekst van tien jaar eerder gewoon herhaald, maar de woorden: "d' huyssingen van heer onde m'festeire Petrus Andreas ghebben, Capellaen deser proch'ie" zijn nadien "doorschroot" geworden. Naar de inkt te oordelen (die zwarter is), moet dit gebeurd zijn bij het voorbereiden van de tekst van de "Verpachtinge", gedaan den 3^e april 1783.

Carolus Ludovicus Vanderhaeghe was inmiddels greffier geworden van Zuidschote en bewoonde eveneens het perceel nr. 7. Hij was meer dan waarschijnlijk een zoon van Franciscus Emmanuel. Toch zijn onder pachtte

hij ook de 130 roeden "garrlant" van nr. 8 , waarvan nu gezegd wordt, dat "t' oosteinde met een steirt noort" pastelt aan "wallenbos". De "boomgaert" en haast al 't land er om, behoort dan aan "mijnheer Poodt", een (groot) grondbezitter (uit Veurne), die veel eigendom had in Luidschote.

Van kapelaan Petrus Andreas Ghebben, is er in de Verpachting van 1783 nergens meer sprake; evenmin over de "huyingen." Had 'Sieur' Poodt alles opgekocht, of waren de gebouwen misschien afgebrand of "vervallen" zoals het Rechtboek dit meer dan eens van verlaten woonsten of hoeften zegt? Was kapelaan Ghebben een ander huis gaan betrekken in Luidschote of was hij verplaatst naar een andere parochie. Allesal vragen, die ik niet kan beantwoorden.

Wat er ook van zij, het is nog Pastoor Petrus J. Beseyne, die de pachtaakte van 3 april 1783 ondertekent.

Maar wat zijn wij bij de "Verpachtinge" van de "Kercke Landen" wettelick gedaen den 15^e april 1788?

In de inleidende tekst, die vermoedelijk een eind voor dien is opgesteld, staat nog te lezen dat de verpachting zal geschieden ter interventie van "heer ende meestere Petrus Beseyne, Pastoor". De twee laatste woorden zijn naderhand - misschien op de dag zelf van de zitting - doorstreept geworden en vervangen door "ghebben, deservitor". Het is ook "Petrus) Andreas) Ghebben, Deservitor in Luidschote", die als eerste dat document ondertekent. Een deservitor is, in "kerkelyke" termen: een waarnemend pastoor, een priester die een vacante parochie bedient, in afwachting dat er nieuwe pastoor benoemd wordt. Een deservitor kan ook een pastoor zijn, die niet het voorrecht bezit der immunitet. Pastoor ^{Besijt} Petrus behiel Brys (1920-1929) is tot aan zijn dood deservitor van Luidschote gebleven, en het is met die titel dat hij alle akten ondertekent.

Het kan dus best zijn, dat E.H. Petrus Andreas Ghebben, die in ons kerksarchief reeds in 1768 (en nog in 1778) als kapelaan vermeld wordt, het later ook gebleven is, tot hij na de dood of de verhuizing van Pastoor Beseyne (alleszins voor 15 april 1788), voor een tijdsje) tot deservitor benoemd werd.

Het is echter ook mogelijk, dat hij intussen elders dienst deed en tijdelijk hier aangesteld werd, tot er een nieuwe pastoor zou komen. Hij kende Luidschote door en door, vermits hij er een deel van zijn leven had "geslepen" ...

E.H. Ghebbem was toen wellicht al een man op leeftijd of een priester met geen al te sterke gezondheid, zodat Mgr. Karel-Alexander Van Aberg, die de laatste bisschop van Ieper zou worden (1786-1802), het geradig vond iemand anders tot pastoor te benoemen.

Maar vooraleer we daarmee verder gaan, wil ik nog iets "grappigs" vertellen.

Ik heb in een ander deel van onze ZANTIENEN al geschreven dat "vader en zoon" Vanderhaeghe ('Franciscus Emmanuël - nog in 1778 - en Carolus Ludovicus - in 1783/1793) herhaaldelijk vermeld worden als greffier van de parochie, maar ook als "kerkmeester" (er was er toen slechts één; de "kerkfabricien" met hun kerbraad van minimum vijf verkozen leden, zijn slechts onder Napoleon ingevoerd).

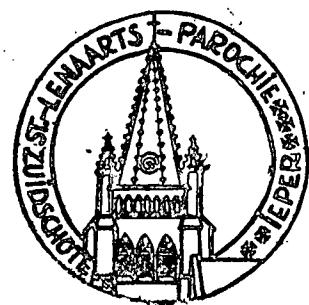
Meestal is de naam van "den kerkmeester" der parochie van Luijtschoote niet vermeld op de eerste pagina van de "Verpachtingen", 1788 en 1793 vormen echter een uitzondering. Bij de tekst van 1788 werd de naam van de kerkmeester nadien (door een andere hand?) ingevuld, hij luidt daar J (= Jan) Baptista Delhaye. Dat zou wel kunnen, want er waren hier toen Delhaye's en Delhaye's; wat gewoon een vertaling is van "Vanderhaeghe" en "Verhaeghe".

Die Joannes Baptista Delhaye heb ik zelfs teruggevonden in het overlijdensregister. Hij was gehuwd - kon Je vast! - met Jacoba Theresia Verhaeghe, en hun dochter: Rosa Barbara Delhaye was getrouwd met (niet te geloven!) Cornelis Vanderhaeghe. Deze laatste was geboortig van Langemark, in 65 jaar, toen hij hier op 30 januari 1823, overleed (RMO I, p. 20). Zijn weduwe ging te Luidschote "ter ziel", de 4de maart 1828. Hij was 60 jaar oud geworden (RMO I, p. 42).

In 1793 heet de "kerkmeester" wel degelijk "Seur Carolus Ludovicus Vanderhaeghe". En zo luidt ook zijn handtekening op de laatste pagina.

Maar tracht maar wijs te geraken uit al die Delhaye's (ook D'Echaye's), Delhaye's, Vanderhaeghe's en Verhaeghe's, allemaal bijgenooten en allemaal hier gevestigd. Een blauw voor "stamboom-Bellmanns"!

Doch hoe heette de pastoor/ "den sevenerwintigsten juni 1793", met zijn kerkmeester, deelnam aan de vijfjaarlyke verpachting (zeer waarschijnlijk de laatste, welke op die manier gehouden werd)? Het was: Petrus Ferdinandus Deuzeure. Meer over hem in een volgende aflevering.



Noël Favorel
parochus
in
Tuidschote
a prima
septembris
1974

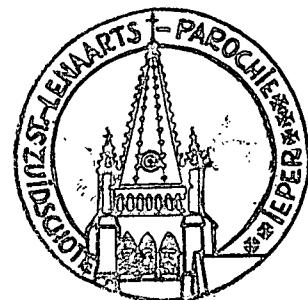
NOËL FAVOREL

'ZANTINGEN'

AFL. 9

DE PAROCHIE ZUIDSCHOTE (D)
EN HAAR PASTOORS (-1793-1820)

- HUN TJD
- HUN BELEVENSSEN



“PRO MANUSCRIPTO”
VASTEN
1984

Wagens plaatsgebrek hebben wij in het vorige deel van onze ZANTINGEN niet voldoende aandacht kunnen besteden aan de politieke, economische en religieuze gebeurtenissen, die zich in onze gewesten hebben voorgedaan tijdens het pastoraatschap van E. H. Jacobus Fonteyne.

Hier zal zich herinneren dat pastoor Fonteyne in 1732 te Tiidschote benoemd werd. Hij vervulde deze functie nog, toen de bisschop van Ieper, Mgr. Willem Delvaux hier op 20 augustus 1747 de canonieke visitatie verrichtte.

Sinds het Verdrag van Utrecht (1713) waren onze gewesten overgegaan naar de Oostenrijksche tak van de Habsburgers.

Bij het Barrière-Tractaat (1715) verkregen de Hollanders het recht bepaalde grensplaatsen van ons land (waaronder Verviers, het fort Knokke, Ieper en Menen) met garnizoenen te bezetten.

Het katholicisme bleef toen ook de enige in de Oostenrijksche Nederlanden toegelaten godsdienst, uitgezonderd voor de Hollandse bezettingen. Deze garnizoenen kregen alle vrijheid om het calvinisme te belijden op voorwaarde dat ze geen ongepaste propaganda maakten. Die Hollandse bezettingsgarnizoenen stelden bisschop Delvaux en de parochiepriesters soms voor netelige problemen. De bisschop handelt er meer dan eens over, o.m. in zijn relatio ad limina en in een persoonlijk schrijven naar Rome.

In uitvoering van de constitutie Romanus Pontifex (1585), waarbij paus Sixtus V de traditie van de visitatio ad limina (= bezoek door de bisschop aan Rome), waarbij verbaag uitbracht over de toestand van zijn diocesis reorganiseerde en regelde, moesten de bisschoppen van de Nederlanden om de vier jaar een relatis status (= overzicht van hun bisdom) naar Rome sturen. Eén van die summiere overzichten van de situatie van het bisdom Ieper, dateert van 15 januari 1737 en berust, met nog andere documenten, die ons dioces betrekking hebben, in het archief van het grootseminarie te Gent (fonds Van de Velde).

Het volk is godvruchtig (pius) en leerzaam (docilis), schrijft Mgr. Delvaux. De bisschop hlaagt alleen over de Hollandse bezettingstroepen: Katholieke meisjes worden soms verleid door letterse militairen, en vermits ze door de pastoors niet mogen toegelaten worden tot het kerkelijk huwelijk (in de rooms-katholieke Kerk), worden ze zich dan tot de bedienaar van de letterse religie, voor welke ze het huwelijk aangaan, et impure vivunt...!

Mgr. Delvaux vraagt, in verband met deze gemengde huwelijken, of de absolutionen mag gegrven worden en andere sacramenten mogen toege-

diend worden in stervensgevaar aan personen die met 'kettters' gehuwd zijn.

De bisschop vraagt ook dat Rome bij de benoeming van nieuwe pastoors in het bisdom Ieper, van de kandidaten een bewijs van goed gedrag zou eisen, afgeleverd door de bisschop van Ieper. Want indien dit niet gebeurt, dan is het gemakkelijk mogelijk dat Jansenistisch-gzinde priesters uit Nederland of Frankrijk beneficies verwerven.

Ten tyde van Mgr. Delvaux schijnt het Jansenisme op parochiaal vlak blijbaar weinig of geen moeilijkheden meer opgeleverd te hebben.

Keren we nu terug naar het politiek vlek.

Vanaf 1714 werd 'België' bestuurd vanuit Wenen door keizer Karel VI (1711-1740). Deze stelde prins Eugène van Savoye tot landvoogd aan. In 1725 verving hij deze laatste door zijn zuster Maria-Elisabeth. Karel VI had geen mannelijke erfgenaam en had zijn troon graag overgelaten aan zijn dochter Maria-Theresia (aartshertogin van Oostenrijk van 1717 tot 1740), maar daarvoor had hij Europa's toestemming nodig. Alle staten stemden in met 'de Pragmaticke Sanctie' van 1731, waarbij zijn oudste dochter Maria-Theresia inderdaad tot erfgenaam werd aangeduid.

Ten haal vader, Karel VI in 1740 overleed werd Maria-Theresia keizerin van Oostenrijk en zou dit tot aan haar dood (1780) blijven. Ze was gehuwd met Frans Stephan van Lotharingen en werd de moeder van Jozef II (die haar zou opvolgen) en van Marie Antoinette (die zou huwen met de koning van Frankrijk, Lodewijk XVI (1755-1793)).

Keizerin Maria-Theresia regeerde dus van 1740 tot 1780. Voor onze gewesten werd het een periode van vrede en welvaart, die alleen gestoord werd door de vijandelijkheden met Frankrijk in de jaren 1744-1748. Bij het verdrag van Aken (1748) stond Lodewijk XV de 'Zuidelijke' Nederlanden, die hij inmiddels veroverd had, weer aan Maria-Theresia af. En van dan af heerste er hier voor lange jaren officiële vrede. Zo begrijpt men dat ons volk jegens Maria-Theresia berecht zeer erkentelijk geweest is. Meer dan vier decennia van praktisch ongestoorde vrede... hoelang was dit al geleden? Zo is het ook te verklaren dat de naam van de keizerin, Maria Theresia, ook te Liedschote, in die tijd en nog lang naders, één van de meest geliefde doopnamen werd.

Er kwam dus voor onze streek, die reeds zo vaak onder het oorlogsgeweld had geleden, een periode van 'peis en vrede'.

Doet alles hier op aarde is betrekkelijk. Plagen en natuurrampen kon ook Maria Theresia niet tegenhouden.

By het jaartal 1740 schrijft Constant Tambouryn, in zijn "Geschiedenis van Elverdinghe", p. 164: "Een harde en langdurige winter, gevolgd door die- ren tijd en hongersnood, verdrukt Haanderen", en p. 165: "Dit jaar vrees het in alle twaalf de maanden."

Naast het jaartal 1744 lezen we: "de hooiplaag haest zo hevig gedurende vijf jaar door geheel Haanderen, dat er weinig hooi gespaard werden."

Over de Oostenrijks Successie-oorlog (1744-1748) zegt Meester Tambouryn geen woord, zodat wij mogen veronderstellen dat onze streek niet bijzonder te lijden had onder de krijgsoperaties. Op 18 oktober 1748 werd te Aken een definitief vredesverdrag ondertekend. De Zuidelijke Nederlanden werden - we zeiden het reeds - aan Maria-Theresia overgedronken. Ze gullen - voornamelijk in de tweede helft van de XVIII^e eeuw - een uitnodigende economische bloei kennen. De intensivering van de landbouw, de vooruitgang van de rechteelt, de merkwaardige ontwikkeling van de binnenvoorsteden en buitenlandse handel, de bloei en de uitbreiding van de nationale industrie vermeerderden aanzienlijk de maatschappelijke welvaart.

Om dit te verduidelijken geven we hier enkele inlichtingen in verband met de groeiende financiële welstand van de goudenbergabdij te Wervelgem tijdens het Oostenrijks Tijdvak. In de periode van 1729 tot en met 1754 (een kwart-eeuw) bedraagt het jaarlijks inkomen van de abdij gemiddeld 10.489 florijnen 's jaars. In de tien volgende jaren (1755-1764) beloopt dezelfde gemiddelde reeds 12.072 fl., terwijl de rekening van 28 juli 1769: 19.516 fl. aan ontvangsten verwelkt. In latere jaren gullen de inkomenstrenten voortdurend blijven stijgen en in 1784 een totaal van 22.395 fl. bereiken. Deze financiële bloei is des te treffender als men bedenkt dat de Successie-oorlog en vooral de keizerlijke ordonnantie van 17 augustus 1752 de normale recruterings van nieuwe postulanten had belemmerd, zodat de abdij in die periode heel wat minder dotaties ontving dan gewoonlijk. Tilt de periode 1739-1758 zijn ons slechts negen professies bekend (dus één professie om de twee jaar). In de jaren 1728-1738 daarentegen greep er gemiddeld één professie plaats per jaar.

Keizerin Maria-Theresia vaardigde nog een ander decreet uit, dat de kloosters bijzonder hard trof... maar de staatfinanciën flink opzagde.

Dit edikt "raeckende de ongeoorsloofde acquisities der dode han- den" was op 15 september 1753 te Brussel uitgevaardigd. Het verscherpte gevoelig de wetten, die van ouds het verwerven van bezit door de geestelijke instellingen bepaalden. Om alle verdere uitbreiding van de dode

hand tegen te gaan, verbood Maria Theresia de stichting van nieuwe burgerlijke of kerkelijke fundaties en gaf aan de bestaande bevel al hun bezittingen, waarvoor geen amortisatierecht was betaald, ten spoedigste onder de hamer te brengen.

Het scherpe verweer dat door deze drastische maatregelen werd uitgevoerd, noopte de regering er toe concessies te doen. De kloosters mochten hun "clandestien" verworven goederen blijven behouden, op voorwaarde dat zij onverwijld een gedetailleerde lijst van deze bezittingen indienden en de amortisatie ervan aanvroegen. Deze werd vanzelfsprekend slechts tegen een aanzienlijke vergoeding toegestaan. Ook de Guldenbergabdij zag zich gedwongen de lijst voor te leggen van de "goederen...aen de selre abdye toebehoorende" en "onderworpen...aen het edikt van de 15de september 1753." Deze lijst bevat dertig verschillende nummers en vermeldt alle percelen land, huizen en hofsteden, die het klooster sedert het midden der XVIIde eeuw (!) had verworven of aangesocht (in het totaal ruim 45 ha). "De voorschreven goederen" werden op "25 augusty 1755" door de landvoogd Karel van Lorraine "geamortiseert... op condicie dat die... onderworpen gullers blijven aen alle de publieke lasten." 's Anderendaags onderstaande François-Jacques van Overstraeten, "consieur et receveur général des domaines et finances de sa majesté l'imperatrice reine", een briefantwoord, waarbij hij erkende 3426 pond ontvangen te hebben vanwege de zusters van Werlegem, "pour reconnaissance de... l'amortissement de leurs biens."

Frankrijk en Oostenrijk waren in die jaren geen goede vrienden. In beide landen waren de regeringskringen levige voorstanders van een strikt nationalisme, waarvan ook de kloosters het slachtoffer zouden worden.

Toen "het Parlement van Metz,... by een arrest van den 8en Juli 1751,... aen alle vreemde religieusen, die sich in de cloosters onder het gestrech van syn ressort bevonden", bevel had gegeven "uit het Franse Ryck te vertrekken, binnen twee maanden", ging Maria Theresia tot scherpe tegenmaatregelen over.

Na consultatie van de Geheime Raad en van de "capiteyn Generael van de Nederlanden", Karel van Lorraine, vaardigde zij op 17 augustus 1752 een edikt uit, waarin zij "aen alle... die het aengaen magh" verbod oplegde "eenighen ondersaat van... Frankryck in possesie te stellen van eeniche beneficie?"

Zij verbood eveneens "in't toecomende eniche novitiën te ontfanghen, ofte eeniche religieus ofte religieuse te aanneorden, die on-

dersact van Franchryck" waren.

De ordonnantie bepaalde verder: "dat men geenen werlycken ofte regulier onderstaet van de selve Croone, en sal moghen aenstellen... om de vrouw- cloosters... te regeren." "Dghene die aldaer tegenwoordigh mochten aengestelt syn", werden verplicht "aenstante... te vertreken"... en "de ordinariissen ofte andere oversten van die voorsteide cloosters" moesten "andere in huue plaatse stellen."

Het laatste artikel van het dekret heeft betrekking op "de religieuzen... van een ende van d'andere geslachte,... onderstaeten van Franchryck", die in de Zuidnederlandse kloosters verblyven. Uit de tekst van de ordonnantie blijkt dat er in 1752 "ontrent derthier hondert" Franse kloosterlingen in de Zuid-Nederlandse kloosters verblieven. Wat deze betreft zegt het edict: "... alhoewel het, volgens de regelen van reciprociteyt, redelyck soude geweest syn, de selve alle te doen uytgaen, nochtans, aangehier dat wij verwittight syn dat men in Franchryck, niettegenstaende het arrest van het Parlement van Metz, enige gedooinghe gebruycat aengaende de religieuzen, die, ingevolge van het selve arrest, ... uyt het ryck... moesten vertreken, soos wille w wel met... soetigheyt(!) handelen, waer toe wij ons des te lichtelycker hebben laeten beweeghen dat wy niet als met leet het wanorder onde orgernisse en aenschouwen, die de verdrijvinghe van soe eene menige van personen... soude bybrenghen. Welcken volgens verclaeren wij dat... de religieuzen, onderstaeten van Franchryck, die sich tegenwoordigh in de provincien van onse gehoorzaemheyt bevinden, provisoirelyck aldaer sullen mogen blyven, behoudens naerder te disposeren aengaende huue versiedinghe, in geval dat het arrest van het Parlement van Metz... werckstellig gemaectt wurde.

Deze door politieke beweegredenen geïnspireerde inmenging van het burgerlijk gezag in de interne aangelegenheden van de kloosters, had voor de abdijen, van wie het recruteringsveld geheel of gedeeltelijk in Frankrijk gelegen was, noodlottige gevolgen.

Het klooster van Wervelgem - dat zolang tot het door Frankrijk geraast grondgebied had behoord - rekruiteerde zijn postulanten hoofdzakelijk in Noord-Frankrijk. Ennals tel van andere kloosters in de "grenstroeken", werd het bijzonder getroffen door het edict van 1752. Vijf jaren gingen voorbij zonder dat er een enkele novice geprofist werd...

Voor de O.-L.-Vrouweabdij te Molen - die "muidschots toch meer aanbelangt" - was de toestand minstens even erg. Na het edikt van 17/8/1752 gocht abdis Madame de Haudion (zelf een graven-dochter uit Antwerpen) vergeefs in de Nederlanden naar postulanten "de bonne noblesse, dont la mere soit née demoiselle." Hij vond er geen. De abdij van Molen had haar roepingen meestal gevonden in de adellijke families van Brabant en Frank-Vlaanderen. In elk geval ontving Abdis Anne de Haudion geen enkele postulante tydens haar abbatiaat, dat nochtans haast twintig jaar duurde (1751-1770). Toen zij op 27 juni 1770 overleed waren er nog slechts negen religieuzen over "si âgées qu'elles ne chanteant plus l'office que le dimanche et devaient entretenir une nombreuse domesticité." Geen enkele moniale was "sujette de Sa Majesté" en er bestond geen hoop "d'en voir arriver." Hierdaar hoe men een Klooster doordijpt..

De regeringscommissarissen stellen vast dat de financiële toestand van de Abdij te Molen gezond is. De totale ontvangsten belopen 25.792 florijnen en de uitgaven 22.106 fl.

De bisschop van Tepel (toen Mgr. Félix de Warreux - 1762/1784) stelde de regering voor de abdij om te vormen tot een kapittel van adellijke dames. Het kanunniken-kapittel zou vervangen worden door vier beter bezoldigde kapelaanen.

Het voorstel van Mgr. de Bisschop vond achter geen gehoor bij de gouverneur-generaal. Deze gelastte, daarentegen, de Private Raad "d'examiner s'il n'y aurait pas d'autres parties plus utiles et convenables à prendre." Op 12 november 1770 vertrouwde hij - in afwachting - het tijdelijk en geestelijk bestuur van de abdij toe aan de priorin, "dame" Marie-Thérèse de Coupigny. Deze was 55 jaar eerder - op 19-jarige leeftijd - te Molen ingekleed! Ze kreeg verbod(!) novices te aanvaarden en ze mocht het dienstpersoneel verminderen.

De bedoeling van de Oostenrijkse Overheid werd voor iedereen duidelijk toen keizerin Maria-Theresia de abdij van Molen - die al ongeveer 720 jaar bestond - op 30 april 1776 met één pengetrek gewoon suppelmeerde en al haar eigendommen bestond - gebouwen inclusief bestemde "à la fondation d'un établissement d'éducation pour filles de militaires retraités, sans fortune, morts ou devenus invalides des suites de leurs blessures." De bisschop zag zich gedwongen de opheffing van de eeuveroude abdij, op zijn beurt, de 18^e februari 1777 te ondertekenen; alsook de overdracht van al haar bezittingen aan "l'Hospice Royal". De keizerin aanvaardde (!) het bisschoppelijk decreet. Het nieuwe oproedingsgesticht werd op 19 maart 1777 reeds ingehuldigd! Priorin Marie-Thérèse de Coupigny, de laatste reguliere overste van Molen, verliet reeds de 19^e november 1776 het Klooster en vestigde zich in het kasteel van Recogne, in Picardië, waar ze op 31/12/1784 overleed.

Zuidschote had geen 'dorpsvrouw' meer.

Pastoor Jacobus Fonteyne heeft de suppressie van de Abdij van Molen hier niet meegemaakt, wel kapelaan Petrus Andreas Ghebben en E.H. Petrus Beseyne, die heer reeds voor 1770 pastoor was.

Wat E.H. Fonteyne heel waarschijnlijk wel heeft meegemaakt, toen hij nog pastoor te Zuidschote, is iets van administratieve aard, dat de Achterparochies aangaafde.

De Kasselrye van Kurne telde eertijds "twee en veertig Rechtsgebieden" en was, zo wegens haare uitgestrektheid "... als wegens de ... Rykdom haare Ingezetenen ... onder alle de Kasselrijen van Vlaandre de voornaamste".

Die "twee en veertig Kerspels" waren "behalven acht Kerspels" van dezelfde Kasselrye, wederom in nacht en dertig Baljuwschappen verdeeld, en moeten novens de andere Staaken, Takken en mindere Haarlykheden, hunne aandeelen tot de gemeene Lasten der Kasselrye opprangen."

Volgens "het Cynsboek van Vlaandre", opgesteld te Kurne "en negentien den van Wintermaand 1677" waren die 38 "Baljuwschappen" verdeeld

1) "onder de Noord-Verschaar" (waartoe behoorden: "Oostduinkerke, Ramkapelle, St. Joris, Ferryse, Eggewaertskapel, Avenkapel, Steenkerke, Leysele, Iersberge, Wulverghem, Houthem, Bulskamp, Adinkerke, Bevestpoort, St. Walburg met de Haaxyde, Wulpen met de Parochie van Breytkouke en Beooste poort met 5 Heer Willem Kapel") en

2) "onder de Zuid-Verschaar" (waartoe behoorden: "Haringen, Brorene, Starvele, Krombeke, Westvleteren, Oostvleteren, Zeninghe (sic!), Bovre, Ghereninkhove, Hoghestade, Polinchhove, Kasenkinkhove, Skurekinkhove, Valkeravenkinderkerken, Rolemkapel, Lampernette, Touteray, Alveringhem, St. Rydiens en Kinkhem").

Een "kerspel" of "karospel" betekent eigenlijk een parochie, een kerke lijk gemeente. Het woord komt nu nog voor in Nederlandse dorpsnamen, als b.v.: Bovenkarospel, Oudkarospel, enz.

"De acht Kerspels" ("Everdinghe, Kamerlinghe, Watou, Noordschote met Poesela), Zuidscote, Remingelst, Lokere en (Moestene), voorzien "met hunne Takken en Haarlykheden", van overouds, een aparte groep van de "Kasselrye van Kurne".

Constant Tamboryn citeert La Flandre, 1879, p. 115, "waer er gezegd wordt: "l'ambacht (bedoeld wordt 'het Ambacht van Kurne of Kurne-Ambacht) n'était autre chose que le territoire des huit-paroisses, dit encore: généralité des huit-paroisses," volgens diezelfde bron werd de "généralité van d'acht parochies" of "l'ambacht" in 1758-1759 losgemaakt van de kasselrye van Kurne en "érigée... en corps distinct".

da Randerie somt de acht parochiën op en geeft telkens hun oppervlakte aan: 1) 'Watou': 5333 gemeten, 2) 'Reninghalst': 3531, 3) 'Noordschote' on 4) 'Zuidschote' 1.3100 g., 5) 'Hamertinghe': 2856 g., 6) 'Loere': 1307 g. en 150 roeden, 7) 'Elverdinghe': 2.200 g., en als laatste en kleinste 8) 'Woersten': 607 g.

Pastoor Petrus Bereyne en Kapelaan Petrus Andreas Ghebben hebben het hier in 1772 weten gebeuren, dat de aardappels aangetast werden door een ziekte, die men "den knul" noemde. De plaag duurde 15 jaar lang. Meester Tambouryn (p. 166) vertelt dat men nieuw aardappelzaad liet overkomen uit Amerika, "uit welke men menige nieuwe soorten won en de plaag verdween." (1).

We hebben reeger al gezegd dat de koster een belangrijke functie vervulde op een parochie. Door zijn ambt zelf was hij een voorstaand man. De bekommernis van de geestelijke overheid om overwaardige kosters te beschikken, toont aan dat zij hun voorbeeld belangrijk achten. Vandaar dat bisschop tijdens de parochievistitatie steeds vraag doet wie de koster is, hoe groot zijn inkomen is en door wie hij benoemd wordt.

We hebben ook al gezegd dat Johannes Baptista Michaël Millemans in 1747 koster en tegelyk schoolmeester was te Zuidschote. Het was de abdis van Mesen die hem mocht benoemen, maar sinds 12 jaar waren het de parochianers die hem bezoldigden en in zijn onderhoud voorzagen.

Meester Millemans stamde uit een oud onderwijzersgeblacht. Reeds in de Volkstelling van 1697 is "M're Herre Millemans m're d'escole et clercq" te Zuidschote. dus koster en onderwijzer tegelfertijd.

"Sedert 't begin der jaren 1600" - schrijft Meester Tambouryn (p. 80, voetnoot 1) - waren de kosters met het onderwijs belast. Tot voor den oorlog (hij bedoelt die van 1914-1918) noemden de gewone menschen het schoolhoofd: den schoolkoster in tegenstelling met de kerkekoster. Ook sprak men van den 'grooten koster', 'den franschen koster', omdat men in de hoogste klassen Fransch aanleerde. De andere onderwijzer, die ook koster was, noemde men den 'kleinen koster'.

De vader van Meester Petrus Millemans (koster en onderwijzer te Zuidschote in 1697) was van 1649 tot aan zijn dood in 1684 eveneens koster en schoolmeester en dit te Elverdinge. Hij heette ook Petrus Millemans. Zijn zoon, Franciscus, volgde hem daar op. Franciscus stierf bij zijn zoon Albert te Crombezée, op 12 oktober 1721, "oud 85 jaar", na 60 jaar

(1) Ze hebben ook hulp moeten nemen van het dekreet van 24 juni 1784 waarbij Keizer Joseph II verbod nog doden te begraven in de kerken zelf. In 1786 behaftte deze vorst ook alle broederchappen af en verbod alle processiën, uitgenomen die van 't H. Sacrament en van de driekruis-dagen. Hij gebod alle parochiën, dolpen en steden kermiss te vieren op dezelfde dag, t.w.: op de tweede Lendag na Pasen. Wat een gemoeizucht!

Kosterschap te Elverdinge. Franciscus Milloman werd er in beide functies opgevolgd door Meester Petrus Dehaene, die wij elders reeds vernoemd hebben. Deze laatste bleef in dienst van 1721 tot 1779. Hij stierf den 28 December 1779, in den ouderdom van 83 jaar.⁹ De benoemingsakte van zijn opvolger, Meester Cornelius - Franciscus Bergh, die jonggezel bleef en 59 jaar het koster- en onderwijserschap (1780 - 1839) uitvoerde staat afgedrukt bij C. Tamboryn (pp. 87 - 88). Deze akte is uitermate lezenaam en bewijst met welke ernst een benoeming van een koster-schoolmeester in dien tyd gebeurde. De benoeming had plaats "ter ordinaire vergaderinghe van de weth" (van Elverdinge) "den 24^e february 1780". Het loont werkelijk de moeite de tekst te citeren:

"Is gecompareert in persone Cornelis Bergh, den welcken ons heeft gehexibeeert de commissie van vrouw Marie - Florence - Josephine van Lichterveldt, vrouwe deser prochie ende heerlykhede van Elverdyngh, in daet den 10ⁿ deser maend february 1780, gecachteert met het cachet haeder waepenen, waer by blykt dat sy aan den comparant heeft geconfereert de kosterij ende schoolmeesterschap deser prochie, gevacheert hebbende met den doodd ende overlijden van meestere Pieter Dehaene gebuurt den (28sten) Decembre 1779 ... ---, versochende ... in onse handen te ontluchken den eedt daertoe staende. Waer op gelet hebben wij, Bailliu, Schepenen ende ceurheers deser prochie ende heerlykhede hem aenvaard tot den eedt respectif tot de kosterij. De dorpsraad was blybaar haer recht te buiten gegaan door Cornelis Bergh 't schoolmeesterschap toe te kennen, want dit moet feitelyk door 'de weth' gebuuren. Doch "omme alle geschillen te ontgaen ende andersins gaenformert sijnde van de goede ... capaciteit van den selven Cornelis Bergh" verklaren te wethouders 'hem by deser te geven ... het selve schoolmeesterschap deser prochie, onder de voorwaarden 'als sijne voorsaetens hebben genoten.' Hij maken nochtans een voorbehoud: "hij sal wonnen in het huys ende gebruichen de schole deser prochie competende" mits "jaerlychs voor huysheure... te betaelen... vier ponden grooten vlaams brabants courant" en hij moet bovendien 't synen coste ... onderhouden de glaese vensters van den selven huyste ende schole, alsook ... de banchen ende taefels der selve schole, almede de oude verslaten bynen coste te vernieuwen; mitsgaders gratis en sonder vergelt te leeren lesen, schrijven ende voorders onderwijsen de aerme bynders van ditzgenooten, voorachtigh op dese prochie, 't sy kinderen van inboorlingenhs ofte vremde..., dit toter gelyc sy sullers geraekens tot den ouderdom van veertien jaerens." Cornelis Bergh aenvaardt dese voorwaarden en legt 'den eedt als koster ende schoolmeester' af, "Behelbende te wezen goeden koster ende schoolmeeste-

"re" en "sigh in alle syne functien ende daer blyven te "gebragen" als van Eeren ende te sullen blyven inde onderhouderen de roomsche catholique religie, syne schoolkynderen daer inne oock te onderwysen ende door hun geene verboden boeken te laeten leeren moghe levers ende" voorts "te doen alle t' gonne, die senes goeden ende getrouwens schoolmeestere is te doen..."

Meester Cornelius-Franciscus Bergh zal dit 59 jaar lang doen!

Als onderwijzer zal hij op 2 februari 1823 opgevolgd worden door Meester Engel-Albertus Depuydt, zoon van Joannes-Carolus Depuydt, burgemeester van Zuid-Schote, en van 'wijlen' Dorothea-Francisca Merlevede. Engelbert Depuydt werd in 1839 ook koster en organist van Elverdinge. Hij verleed er 'den 13 April 1876'. 'Den 5 mei 1868' had hij 'omringd van een grote menigte zyns oude scholieren, zyn blijden jubile' van 52 jaar learmeesterchap' gevierd, 'en 'den 23 november 1871 werd hij vereerd met het Ridderkruis van de Leopoldorde.'

Van de Visitatieverslagen van de Ieperse bisschop, Mgr. W. Delvaux, blijkt dat er in zijn tijd (1732-1761) geen onbeëdigde kosters waren in zijn diocees.

In Zuid-Schote behoorde het benoemingsrecht van de koster en de onderwijzer toe aan de Abdij ons Mason en haar college van Baljuw en Schepenen. Zo zullen Meesters Pieter Millerman (vermeld in 1697) en Jan Baptist Millerman (wellicht een zoon en de opvolger van eerstgenoemde - vermeld in 1747) diezelfde eer, na hun benoeming door de abdis, afgelegd hebben voor "mijn heeren bailliu ende schepenen van noort ende Sint-Janschoole als superintendenter". Meester Jan Baptist Millerman zou hier wel in 1735/6 van pastoor Jacobus Forteyne (wie vanaf 1732 benoemd) - te Zuid-Schote kunnen in dienst getreden. Zijn vader (?), Meester Pieter Millerman was in 1697 nog vrij jong. Hij was toen gehuwd en had nog maar één zoontje. Of de Abdij had ingestemd met de benoeming van zijn zoon (?) en opvolger, blijft een open vraag. In elk geval weigerde de gemeente vanaf 1735 bij te dragen tot de bezoldiging van de koster-onderwijzer. De latijnse tekst van het bisschoppelijk visitatieverslag zegt uitdrukkelijk: "subtentabatur a 12 annis per parochianos, modo nullam habet pensionem (=vaste wedde) praefor accidentia (=casueel), ut etiam ludimagister.?" We zeiden het al: er waren, vanaf 1731 of moeder, hier herhaaldelijk bewijzingen tussen de timdheffer en de doopsgezant over het bedragen van de herstellingen aan de pastorie, enz. Of pastoor Forteyne dit alles nog heeft kunnen bijleggen weten we niet. Misschien is het zijn opvolger Petrus (Jacobus) Deseyne gelukt. Deze laatste wordt hier voor het eerst in een officieel stuk op 30/3/1768 vermeld (maar hij kan al (heel wat) moeder benoemd zijn geweest). Hij ondertekent nog de Verpachting van 3/4/1783 maar op deze van 15/4/1788 treedt doopsgezant Petrus Andreas Ghebber op, met de titel 'deservitor'. Weinig nadere moet er te Zuid-Schote een nieuwe pastoor zijn benoemd. En deze heette:

— PETRUS FERDINANDUS DEZEURE (— 27/6/1793 — ca. 1795 —)

Pastoor Dezeure zal hier wel menig "cittar" voor meegemaakt hebben.

Kaizerin Maria-Theresia van Oostenrijk had de abdij van Meersel-wier abdis al enigeren en eniger "dorponauwe" was van Noord- en Zuidschote — reeds op 30 augustus 1776 gesuppriméerd. De voorlaatste bisschop van Ieper, F.J. de Warrans — wiens familie eigendommen had te Zuidschote — had de opheffing van het Klooster op 18 februari 1777 wel moeten "goedkeuren". Alle eigendommen van de abdij waren van dan af toegewezen aan het nieuw opgerichte "hospitaal tot Neeussen".

In 1785 werd het Bisdom Ieper ontbont door het overlijden van bisschop F.J. de Warrans. Voor dit Bisdom, dat zich ook over Frans grondgebied uitstrekte, was — volgens de Geheime Raad — de volstrekte hervorming van het Nederlandse (denk aan Vlaanderen anno 1784!) niet vereist! Wel vergde de Bisschopszetel "un sujet souple et modérée". De keuze viel toen op Karel-Alexander Van Asberg, die zowel voor de herberlijke als voor de wereldlijke raadgevers van de Kroon, de meest geschikte kandidaat bleek te zijn. In overeenstemming met dit eenbluidend advies, werd hij door Keizer Jozef II — die zijn moeder opgevolgd was — voor deze zetel benoemd. In het Koninklijk van 19 december 1785 werd deze benoeming door de Paus bekrachtigd. Op 9 april 1786 nam hij Becht van zijn Bisschopszetel (1).

Van meest af aan werd de nieuwe bisschop van Ieper gekonfronteerd met het "Josephisme". Joseph II, "Keizer van het Heilige Roomse Rijk" was een "verlichte geest". De mannen van de "Verlichting" gingen er praat op, dat hij aan hun leiband liep. Gedurende de tien jaren van zijn regering (1780-1790) vaardigde hij meer dan 17.000 nieuwe wetten en verordeningen uit over alle mogelijke zaken. Het was een ware stormvloed, die de middeleeuwse封建的 samenhorigheid steen voor steen sloopte. De keizer was onverantwoordbaar, hij werkte zeventien uur per dag en regerde het rijk — zoals toen werd gezegd — "van de portdiligence uit".

Joseph achtte zich een goed Rooms-katholiek. Dat verhinderde hem echter niet alle klooster op te heffen, waarvan de leden zich niet aan liefdadigheid, onderwijs, ziekenverpleging of studie wijdden; dus de contemplatieve kloosterorden en congregaties. Van de 2.163

(1) Men lege het uitmuntende artikel van L.PRENEEL, gewijd aan deze bisschop, in het Prisma van de geschiedenis van Ieper, Ieper, 1974, pp. 391-419. Wij hebben deze studie hier benuttijd.

bloosters die in het Keizerrijk nog overbleven - Men was al garen voordien door zijn moeder geuppronneerd - werden er om dege reden nog eens ca. 700 opgehaald; hun bezittingen werden gebruikt voor de stichting van ziekenhuizen, scholen en liefdadigheidsinstellingen. Dit alles bererde het gewone volk onaangename. Des te groter was het onversoogen achter, toen de keizer, uit zuinigheid, het aantal haarsers bepaalde, dat zich op de altaren mocht bevinden, het optrekken van heiligenbeelden verbood, alsmede alle 'overbodige' gebruiksvoorwerpen in de kerken, alle bedevaarters en plechtige begrafenisritters.

De hervormingswerkzaamheden van de 'Keizer-Konink'-zoals hij minachtend bij ons genoemd werd - eindigden met een catastrofe. Het opgaer - 'de Brabantse Omwenteling' - begon in België. Weldra stond het land in vuur en vlam. De 'Verenigde Staten van België' verklaarden zich onafhankelijk.

Gedurende zijn laatste levensjaren was Joseph nog maar een schaduw van wat hij geweest was. Malaria en tuberculose ondermijnden zijn krachten en zijn politieke mislukkingen verhaastten zijn einde. Hij stierf in 1790.

Gastos Dageure zal dat allernaal meegemaakt hebben.

Het is dan ook begrijpelijk dat de bisschop van Ieper - na het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789 - in zijn herderlijk sedijschrift van 17 december 1789 'jubelde' om de providentiële bewijding van het keizerlijk gebu

Doch dat gejuich en gejubel was - om het zacht uit te drukken - om zijn minst voorbarig. Onder het Franse Bewind zou het van kwaad tot erger komen.

Maar de laatste bisschop van Ieper was een moedig man. Bij eld decreet van de Assemblée, in kerkeleke aangelegenheden, reageerde hij onmiddellijk, openlijk en op een zeer passante toon.

In maart 1790 bedreigde hij met excommunicatie de religieuzen, die gebruik zouden maken van het decreet van 3 februari 1790, dat uittreding uit de kloosters mogelijk maakte. De naasting van de kerkgoden in Frankrijk betekende voor hem en voor het kapittel een zware financiële klap. Hij was bij de eerste om te Brussel represaillemaatregelen te eisen, in de vorm van een scherstrafte van de Franse kerkgoden in de Nederlanden.

De priesters uit zijn bisdom (- waarvan een deel in Frankrijk gelegen was) die, in het voorjaar van 1791, de eed op de "Constitution Civile du Clergé" aflegden, strafte hij op staande voet met suspensie, waardoor ze hun kerkelijk ambt niet meer mochten uitoefenen. Zijn Franse diocesanten wisten dus hoe ze zich moesten gedragen.

De revolutionnaires van het "Département du Nord" namen de slachtoffers van de bisschoppelijke toorn in bescherming en bestreden dat te handeliger de zeer vele priesters die hem trouw waren gebleven.

In het najaar van 1792 werden de priesters gedwongen de "Eed van Vrijheid en Gelijkhed" af te leggen. In een mandement van 12 juni 1793 ontzamde de Ieperse Bisschop elke jurisdictie (= rechtsmacht tot het uitoefenen der geestelijke waardigheid) aan de geestelijken die het gedaan hadden. De toestand van de priesters beterde er niet op, toen zij, na de staatsgreep van 18 fructidor Y (= 4 september 1797), verplicht werden de "Eed van Haat" af te leggen.

In het Zuidnederlandse gedeelte van het bisdom Ieper legden slechts dertig priesters op een totaal van ongeveer vierhonderd die beruchte eed af.

Er bestaat een lijst van de beëdigde priesters van het Leiedepartement, afgesloten op 1 januari 1798, en een andere van de onbeëdigde priesters, afgesloten op 2 januari van datzelfde jaar.

Bij de tweede Franse inval reeds (in april 1794), had Mgr. Van Aberg de wijl genomen naar Duitsland en het beleid van zijn bisdom aan de grootvorstbischof Houcke overtrouwd. Tussen 1794 en 1797 zocht deze laatste een "modus vivendi" met de Franse Overheid. Hij was een voorzichtig man, steeds bereid om tot een vergelijk te komen, waardoor de toestand voor priesters en gelovigen enigszins drukelijker zou worden. Hij had begrip voor de beëdigde priesters en weigerde de samenwerking met hen te verbreken.

To kunnen we begrijpen dat sommige geestelijken uit het "in Frankrijk" gelegen deel van het Bisdom Ieper, zich veiliger achtten in het "Vlaamse" gedeelte ervan, en om die reden naar hier uitweken.

In het Rijksarchief te Gent (Raad van Vlaanderen, nr. 31.928) bevindt er een lijst van geëmigreerde priesters. Daarin lezen we onder "Suytschote" het volgende: "Le P[re]s[ent] Charles Eugène Plantefève, vicaire de la paroisse de Meteren, diocèse d'Ipres, chez Mr. de Teure, cure de Suytschote." Deze lijst is niet gedateerd. De inlichtingen zullen wel overdracht zijn geweest door de commissarissen bij de kantonsmunicipal-

liteiten: Voor Liedschate zal dat wel "commissaire" F. Javier geweest zijn, waarvan we de naam en het handteken herhaaldelijk op de bundels van de vijfjaarlijke verpachtingen ontroffen (b.v. op die van 27/6/1793: "une par moi f. Javier, commissaire"). Deze pachtakte liet van hem het nr. 56 mee, zodat we erif mogen aannemen, dat dit heetschap geheel het toenmalig herkarchief heeft naagepluist en genummeraerd, zeer verwonderlijk met het oog op de maatstelling van de herkelijke eigendommen.

Deze maatstelling kan ten vroegste op gang zijn gebracht na de tweede Franse inval, in april 1794. De verpachting van 27 juni 1793 is hier nog gewoon voorgegaan.

Kortrijk werd door de "sansculotten" op 26 april 1794; het garnizoen van Menen, onder bevel van generaal-major Von Hammerstein, goed heldhaftig weerstand, doch moest ten slotte voor de vijandelijke overmacht bezwijken... Daags na de verovering van Kortrijk rukten de Franse soldaten Wervelgem - mijn geboortedorp - binnen. Wat ze daar uitrichtten, mocht blijken uit volgend tekstje, dat ik mijn boek over de Guldenbergabdij te Wervelgem (537 blz.!) geciteerd heb:

"Endelinge syn de Franschen wederom ingekomen op beladen paaschen 27 april 1794, en in de maand mey was de kerke van Wervelghem in een peerdental veranderd, waarin de roode huzaren, gezeld Parysche huzaren, met hunne paarden gelogeert waren en alsdan vele huisvoorrheden bedreven hebben, zoodanig dat sy in priesterlyk gewaad gekleed, processieryns de beelden rond droegen al zingende en daar maar alles verbrijzelden en verbrandden." (p. 482, voetnoot 17).

Ook in de legers van de Gallieërs waren het al geen engels! Luister maar:

"Den 13 september 1793" (het gaat hier om de eerste Franse inval), "vielen de Franschen met grote macht op de Hollandse troepen ontrent Aalst, Roncq, Halluin en Bousbecque, en naar eenen hardnekkiger wederstand, drongen sy in Wervicq, Meens en Wervelghem, alwaer geacampeerd lagen ontrent de zes duizend Oostenrykers onder bevel van den general Beaumieu, die daags te voorren toegekommen waren van Ciney, en de welke zonder enige hulpe te bieden aan de Hollanders, spoedig vertrokken syn langs Moorslede, Wynkel Sint-Eloch, Teghem en Ingelmunster.

" den 15 den meenden de Franschen eenen inval te doen op Kortrijk,
" doch de general Beaulieu met zyn troepen in de nacht toegekomen
" synde, wierden sy tot op hun grondgebied terug geslagen.
" Daer naer is de parochie van Wervelghem overladen geweest met
" alderhande logementen van soldaten, zoo als Hollanders, Keijzerlyke,
" Hanoverbeke, Hessensche, Engelse, enz. Wanneer op den 16 februari
" 1794 in logement gekomen is het corps samengesteld uit alle slach
" van booswichten en deserteurs van alle natien, en op aschenwoens-
" dag hebben ze de Hofstade van Sieur Cardon, gelagen tuschen Wervel-
" ghem en Gulleghem in brand gestoken, waer in alles verbrande dat
" er nog te vindre was, zonder dat er iemand ontrent mogte gaan om
" te blussen. De oorzaak was omdat er eenen van hun van den boer hadde
" onthandeld geweest." (p. 481-482, voetnotas 46).

Je ziet wat het betekent als een soldatethas de teugel mag
vieren!

Op 26 juni 1794 geraadden de geallieerde legers en de Franse
troepen slaags te Halleux; het beroemde (-alhant in Franse ogen!)
" Sambre - en Maasleger", onder bevel van generaal Fourdav, behaal-
de er een verpletterende en beslissende overwinning. De systematiche
uitbuizing van de Zuidelijke Nederlanden kon beginnen.

De plundering van onze gouwen zou jaren duren. De Franse
commissarissen en generalels traden er als echte terroristen op. Requisti-
ties (1), inhuartieringen, leveringen van pioniers (om schansen te
graven, wegen te banen, enz.) drukten zwaar op de bevolking. Fantas-
tisch hoge schattingen werden opgelegd (2) en iedere onduiting met
zeer stiente sancties gestraft. Afpersingen, rechtverbrachtingen en wil-
lekeur vonden hoogtij. De goederen van de uitgeweken werden, in
gevolge de wet van 25 Brumaire an II (= 15 november 1794), verbeurd
verklaard en aangeslagen.

(1) Op 6 Thermidor an II (= 24 juli 1794) werd de Roede van Menen gedwongen
8.000 kwintalen tarwe en 2.000 kwintalen rogge te leveren aan het militair
magazijn te Kortrijk!

(2) Het departement van Westvlaanderen moest tegen 22 Pluviôse an III
(= 4 februari 1795) tien miljoen pond betalen!

De Franse revolutionnaires, die voorgoed een einde wilden stellen aan
"Christelijke Tijdrekening" en een nieuwe aera (een nieuw tijdperk)
wilden inleiden voor de mensheid, spraken van "an I, II, etc. "de la
République", ("une et indivise").

Ook in het Ieperse moet het er toen ruzie aan toe gegaan zijn (1). In de "Geschiedenis van Elverdinghe", in 1908 gepubliceerd door Constant Tambouryn, staan er een paar akten, die nog dateren uit het 'Oostenrijks Tijdvak' (10 en 15 april 1794) en die veelbetekend zijn. Ik citeer:

"Op de menighuldige elachten dieder dagelycx syn toecomende weghens den slechten staet ende ongebruyckbaerheyd van de calchië leedende van dese prochies naer de stadt Ipre, doordien dese lere van 's' majesteyts weghe bij order van den heer capiteyn-commandant der genie binnes het voorname Ipre, door de pionneurs onder syne directie in de maend November (= november) 1793, ten grooten deele wytgeromen ende het bedde oandiere in menighuldige plaatse doorsneden is geweest om by middel vnde dien den vijand soos met canon als anderwids te beletten den toegang naer dese lere stadt..."

De "wethouders" van Elverdinghe deden hun beklag en kregen voor antwoord dat zij de "couppuren en barrikadenrygen" gemaakt in de Kalsgade van Yper, alsook in de "Poperinghestraete ende het St. Pietersstraetje" mochten vullen en herstellen maar dat zij "gelast sijn van de oncosten daer een dependent provisorisch (zelf) te debourteren onder conditie dat die naederland door syne Majesteyt sullen worden gerecondeert ofte gevalideert op het subsidie..." (akte van 10/4/1794).

Doch - zegt C. Tambouryn - "Er was geen geld meer in de kas en er werd den 15 April besloten van 'by placet te versoenen van de generaliteyt van d'acht prochien te voorderen (= voor te schieten) een arroserement van honderd pond groten slams" (akte van 15/4/1794).

Of de barrikkaden afgebroken werden en de straten hersteld, weet ik niet. In ieder geval viel Ieper de 18de juni 1794 in Franse handen.

"Omtronck dien tijd" - zo schrijft C. Tambouryn - "was er eene algemene sneeze. (Generaal) Richigru (die Ieper ingenomen had) zoog den grun in de menschen. Men vluchtte met alles en men dolf al wat waarde had

(1) Ons het verzet van onze mensen tegen de Franse berreur raadplege men, b.v.: het boek van J. MUYLDERMANS, Sansculot en Brigand of Beul & Blachtoffer, Rooselare, Jules de Meester, 1897.

De citaten op de voorgaande bladzijden zullen sommige lezers misschien wel wat lang voorhouden en wellicht ook de indruk wekken niet zo veel met Luidschote te maken te hebben.

Het doe het echter niet opzet om de sfeer van die gruwelijke tijd te schetsen en ook om aan te tonen wat Pastoor Deycire en Kapelaan Plantefèvre al heb moeten meemaken.

Wanneer "le Sieur Charles Eugène Plantefèvre" hier zijn toevlucht gezocht heeft, weten we niet, dat zal wel rond 1794/1795 gebeest zijn. Hij was ^{vordijen} onderpastoor te Materen, bij Belle (Baileul).

De verzoenende houding van grootváraris Houcke zal de gretelijkhed in het Vlaamse gedeelte van het Bisdom Ieper - ook na de verovering - waarschijnlijk wel enig respect gegeven hebben.

Voor de stad Ieper weten we, dat de onbeëdigde priesters de diensten van de Beëdigden bijwoonden. Dat was ook het geval te Nieuwpoort.

Pastoor Deycire en Kapelaan Plantefèvre zullen wel onbeëdigd gebeest, met alle gevolgen van dien, want 't ergste moest nog komen.

Ook de kerkelijke instellingen zullen (welra) ten prooi vallen aan de ongebredelde roofocht en het faratich antiklerikalisme van de Franse revolutionairen.

Aan de kloosters werden, keer op keer, haast onbetaalbare schatkisten opgelegd, waardoor ze langzamerhand doodbloeden.

Eens voorbeeld slechts:

Op 14 Messidor an IV (= 2 juli 1796) deelde "le receveur de la commune de Wervelghem" aan abdis Albérique de Madre, die hij spottend "la dernière abbesse de l'abbaye dudit Wervelghem" noemde, mede dat de abdij, binnen de eerstvolgende 48 uur, 88.500 "livres tournois de France" had uit te betalen "en espèces d'or ou d'argent".

Op 15 Fructidor an IV (= 1 september 1796) volgde de doodstsch!

(1) De Republiekinse Tijdrekening begon de 22ste september 1792. Napoleon zal ze op 1 mei 1805 afschaffen.

Elke maand telde 30 dagen (17 tot en met 21 september waren "des jours complémentaires") en was verdeeld in 3 "décades" van 10 dagen. "Weken" van 7 dagen waren uit den boze: zover ging het fanatisme!

Toch moet gezegd dat de Franse Revolutionairen heel poëtische namen hadden bedacht voor " hun" maanden, *b.v.*: *Kondóniaire* (= Wynmaand), *Brumaire* (= Mistmaand), *Folmaire* (= Viehmaand) — of — *Nivôse* (= Sneeuwmaand), *Fluviôse* (Regenmaand), *Ventôse* (= Windmaand).

Grappig bij t' eerste opzicht, maar wat al tragiek schuilt er niet achter sulke hervermindingen... De hel was los!

bij dekret werden alle bloosters in de negen departementen (die het Jezefisme overleefd hadden...) gewoon afgeschaft.

Het is hier niet de plaats om de bepalingen van deze hatelijke roef-wet te bespreken. Het moge volstaan het volgende te zeggen:

Volgens officiële schatting werden in de veroverde gewesten 275 bloosters, 110 abdijen, 15 begijnhoven, 29 hospitalen en 21 huizen van 'grize' of 'zwarte' zusters gesupprimeerd, met een totale bevolking van rond de 10.000 religieuzen. De regeringambtenaren raamden de waarde van de aldus in beslag genomen goederen op 511 miljoen (goud)frank!

De abdij van Meien was reeds op 30 augustus 1776 afgeschaft geworden door keizerin Maria-Theresia.

De 14 monniken van "St. Jans ten Berge" ("Mons Sancti Johannis") te Ieper werden de 24ste januari 1777, om 4 uur 's morgens, buitengeset.

De Groosdij van Sint-Maarten te Ieper verging het niet beter. Dit was ook het droevige lot van menige andere abdij of blooster, die bezittingen had te Zuidschote (b.v. de Groosdij van Sint-Bertens te Poperinge, de Abdij van Voormezel, enz.).

De afschaffing van de geestelijke gemeenschappen was ten dele door financiële bewegredenen geïnspireerd. Het lag immers in de bedoeling van het Franse Bewind de zo welvarende Belgische departementen grondig te exploiteren om de verwoede Franse staatsfinanciën weer vlot te brengen. Wantgevolge werd er over gans het grondgebied, na de inberlagmuring van de kerkelijke bezittingen, 'terstond' een aanval gemaakt met de verkoop van de aldus geraffineerde goederen (1).

Deze 'uitverkoop' begon reeds in november 1796 en duurde tot december 1813, doch méér dan de helft van de verbaard-verblinde goederen ging tussen januari 1797 en september 1798 onder de hamer.

In de eerste maanden streefde men er naar de goederen tegen de volle waarde te verkopen, en mits betaling op korte termijn. Maar de 'lief-hebbers' bleven dus gezaid. De Heilige Stoel had immers aan de gelovigen verbod opgelegd voornamelijk kerkelijk goed aan te kopen, zodat vele kooplustigen zich door bewaren van godsdienstige aard lieten weerhouden. De 'Boerenkrijg' brak los.

Toen in de jaren 1797 en 1798 de staatsschat nog verminderd werd, zag het 'Directoire' zich genoodzaakt een aanzienlijk deel van het "zwart goed" over te leveren de hand te

(1) Het 'Franse Fonds' in het Rijksarchief te Brussel, bevat 3 bundels die betrekking hebben op genaakte goederen, te Zuidschote gelegen en vroeger toebehorende aan kerkelijke instellingen (nr. 872/288 : Kerk van Middelburg — nr. 872/297 : Ridderorde van Malta — nr. 878/68 : Sint-Bertensabdij te Sint-Omaars/St.-Omer). Maar daarover misschien later!

doen. Terven moet men de hopers faciliteiten voor betaling laten en hun toestaan hun schuld in gedeprecieerde waarden te dwingen.

P. VERHAEGEN (*La Belgique sous la domination française*, dl. II, bl. 312) spreekt berecht "d'une" gigantesque orgie financière". Hij vervolgt: "Les plus belles fermes du pays... s'obtenaient pour le prix d'une année ou deux de fromage; les maîtres bénéficiaires de l'opération furent quelques acquéreurs sans scrupules".

Het kerk van die familie, maar wil 'om bestwil' hier geen naam noemen, verkocht U, dat men op een 'erlyke' manier, in minder dan 20 jaar, eigenaar kan worden van 99 hofsteden?

Een groot gedeelte van de kerkgemeente goederen ging over in handen van de burgerij, de stand die het minst door godsdienstige scrupules werd getroffen en bovendien een relatieve welstand genoot.

Wat er met de kloostereigendommen, die te Luidschote gelegen waren, of met deze van de adellijke families, in werkelijkheid gebeurd is, weten wij niet! Wie kocht er, b.v., de hofstade van de kannibalen van St.-Maarten te Ieper ("hoere Notable")? De hofstaden van de familie Bonvaert (de hoven "Decorte" en "Samparts") toch in het bezit van dit adellijk geslacht? (1). Wat gebeurde er met de Berckhe, d'Ische ende Onse lieve Vrouwe Landen ... der prochie ende heerlichkeit van Luidschote?

We vonden slechts één randnota in ganz het herkarchief die op een inbeslagneming kan wijzen. Te betrek de eignsgrond, "liggende by de Cortewilde molen, aer(de) stracte, daer het molenhuis op staet".

Drie éne, lakonische, zins hebben wij reeds aangehaald. Waar doet het hier weerom: "de partie in texta in vercope voor t'fransch gouvernemant". Drie woorden zeggen genoeg.

We vermoeden nochtans, dat althans een deel van de kerkgemeente bezittingen te Luidschote, door bemiddeling van "stromannen", aan de Rebucht van de Franse (en Belgische!) revolutionnaires is ontsnapt.

We zouden bladzijden en bladzijden kunnen schrijven over de nationalisering van het voormalig kerkgemeente bezit in Haanderen.

Eén zaak willen we toch zeggen:

Verkblind door hun fanatische haat tegen alles wat aan de godsdienst (of de adel) herinnerde, deinsden de Franse revolutionnaires er niet voor terug talloze kerken en kloosters en zovele andere kunstgebouwen met opzet te vernielen. Wat een barbaarse vernielgucht! Wat al onherstelbare schade, toegebracht aan het eeuw-na-eeuw opgebouwde kunstpatrimonium van onze gouwen! Dwaas mens-dom!

(1) Het Fonds Bonvaert, in het Rijksarchief te Mons (Bergen) bevat o.a. een bundel (nr. 1024) met "Loyers, comptes et titres relatifs à un bien sis à Luidschote", uit de jaren 1802-1803. Het nr. 1025 bevat "Baux, ventes, plans, affiches, correspondances, relatifs à des biens sis à Luidschote", uit de jaren 1822-1921.

En wat gebeurde er met die duizenden Bloosterlingen, die zo maar op straat werden gezet?

Nemen we opnieuw als voorbeeld de Guldenbergabdij van Herelgem, gewoon omdat we daar iets meer van afweten. Op het ogenblik van de opheffing telde het Blooster nog 36 religieuzen. Abdis de Madre gaf aan haar zusters de raad zich voorlopig in hun familie terug te trekken. Verschillende deden dat, terwijl andere zich verenigden om samen te blijven leven. Enkele monialen trokken naar het buitenland (b.v. naar de Trappistinnenabdij van Garfeld, in Westfalen) om aldaar het Bloosterleven voort te zetten. Abdis de Madre zelf ging zich in haar geboortestad, Rijsel, vestigen en bleef van daarij niet moederlijke bezorgdheid - zo goed ze kon - de belangen van haar kerken der verspreide communiteit behartigen, in de hoop eensdaags haar Blooster weder te kunnen oprichten. Dit plan zou echter nooit verwesenlijkt worden. De belemmeringsmaatregelen van de Oostenrijksse vorsten hadden de levenskracht van de Guldenbergabdij in de wortel ^{zelf} dangetast (1). Geen wonder dat zij in de storm van de Franse Omwenteling voorgoed ten onder ging.

Keren we nu - na deze 'ellerlange' - maar voor sommigen wellicht toch leergzame uitweiding - terug naar onze pastoors hier te lande, die al die 'verbodsheden' moesten meemaken en soms 'aars den lyve' moesten ondervinden.

We gewaagden Roger reeds over de lijst van onbeëdigde priesters, die op 2 januari 1798 werd afgesloten.

Maar er is in het Rijksarchief te Brussel ook een niet-gedateerde tabel bewaard, die inlichtingen bevat over de 'gevaarlijkheden' priesters, tegen wie een deportatie-decreet moet uitgevaardigd worden.

Von de stad Ieper werden geen 'fanatische' priesters opgegeven.

Wat het betekende voor een priester als 'gevaarlijk individu' gebrandmerkt te worden, weten wij uit talloze bronnen: het betekende haast altijd - op kortere of langere tijdsperiode - de dood.

(1) Een keizerlijke ordonnantie, uitgevaardigd op 14 mei 1771, legde aan alle Bloosters het verbod op om hun postulanten voortaan nog enige som gelds als dotatie aan te nemen. De 18de april 1772 werd bovendien aan alle Bloosteroversten verboden novices te aanvaarden, jonger dan vijftwintig jaar. Dergelijke maatregelen betekenden een zware slag voor de religieuze gemeenschappen en brachten het voortbestaan zelf van de Bloosters ernstig in het gedrang.

Te zien het: Het antiblasfemisme is geen moderne uitvinding...

We hebben in een vorige aflevering van onze ZANTINGEN reeds het harde lot beschreven van E.H. Petrus Jacobus Asaert, de heldhaftige pastoor van Haringhe (1).

We plaatsen hiernaast een' beduidend' exemplaar van een gedachtenisprentje, dat ter gelegenheid van het 'Eeuwfeest' van deze priester, "te Haringhe gevieren den 22 November 1898", werd uitgedeeld. dit 'eerbiedwaardig' en waarschijnlijk zeer zeldzaam exemplaar werd ons door een goede vriend geschonken.

Wij zijn er hem zeer erkentelijk voor en we hopen dat het menig een paar stukken.

De lezer giet slechts de één punt van deze 'gedachtenis'. We hopen dat het zeer kleine lettertype de lezing van dit prentje niet al te zeer zal bemoeilijken. Het werd gedrukt bij Dupont-Crillaerts, te Doperinge. Op de andere zijde staat er een 'gelegenheidsgedicht' van Guido Gezelles), waarvan wij U de tekst niet willen onthouden. Hij luidt als volgt:

a Verfoede tijden, weg van hier
Is, honderd jaar geleden
Uwe verloochtheid;
als al dat was aan God getrouw,
aan Vaderland, aan zeden,
wierd uitgezied,
wierd aangerans, wierd doodgedaas,
gevangen en gestoken
Cayennewaard!

(1) Wie meer wil lezen over 'de priesterwolging' in die jaren, raadpleg, b.v.: "J.-B. VAN BAREGEM, Het Martelaarsboek of heldhaftig gedrag der Belgische geestelijkhed ten tyde der Franse Omwenteling, Gent".

D. O. M.



GEDACHTENIS

VAN DEN

ZEER EERWEERDEN EN HOOGGELEERDEN HEER

PETRUS JACOBUS ASAERT,

Geboren te Haringhe, 28 Maart 1748.
Bachelier in de Godsgeleerdheid en den vijfden der eerste linie te Leuven in de algemeene promotie van 1770.
Priester gewijd te Ieperen 1774.
Krachtens benaming van Leuven, Pastoor van Haringhe, 21 Juni 1779.
Bediende met veel zorg en iever 't herderlijck ambt, verdedigde metschriften en onderrichtingen 't waar Geloof, toen 't fransch Directorie den eed eischte van haat tegen 't koninkdom, die gedaan moest zijn, 10 September 1797.
Op weigering, werd hij, door gemeld Directorie tot ballingschap verwezen, 16 Februari 1798.

In zijn huis aangevat, 11 Maart 1798.
Langs 26 gevangenissen, naar Rochefort in Frankrijk gestuurd, en den 1 Oogst naar de fransche Guyane vervvoerd, waar hij te Comamama, als geloofsbelijder overleed, 20 November 1798.

R. I. P.

o goede god, vergeeft het huys,
en vrij laet ong streken
voor goed gespaard
van ongeloove en oorlog zÿjn;
laat schuldechoot ons lever
in välligheid,
den Hemel weerd, dien gij, o god,
als looz, ons eent te geven
hebt toegezeid."

Pastoor Aaert was in de ogen van het Franse Schrijbewind een 'gevaarlyke fanaticus' en hij heeft met zijn lever moeten bekopen. In myn ogen is het een 'belijder-martelaar', die tot voorbeeld streekt aan het ganse priestereschaps...

Maar hoe verging het 'in die verdoken jaren' de andere priesters, die de 'bed van Haat' geweigerd hadden, maar toch niet als bijzonder 'gevaarlyk' bestempeld werden?

De meeste kerken werden gesloten of tot tempels van 'la d  sse raison'! (wat een waanzin!) omgevormd. Vele kerkgewuwen werden gewoon verboucht en als 'steen groeve' door aannemers ten gronde afgebroken. Andere werden voor profane doeleinden bestemd (magazijn, schuur, enz., enz.). Ook bij ons werd de openbare erediensst verboden. De grote 'klodde' werd uit de toren van Elverdinge gehaald.

Constant Tamboury vertelt hoe Pastoor Ivo Lelau van Elverdinge (1772-1808) moest onderduiken in verscholen leefde te Ieper en elders van 16 september 1798 tot 17 maart 1800. Hij bewaas nochtans, in het geheim, de H. Mis opdragen, dopen, enz., "op de Note".

Tijns Kapelaars, Petrus Jacobus Danneel, van Doperinge (1789-1804), bleef 'ondergedoken' van 13 januari 1799 tot 23 december van 'tzelfde jaar.

De kerk van Elverdinge werd gesloten op 1 oktober 1797 en moedde er wederom dienst in met 1802.

C. Tamboury schrijft verder: "1797. - Op 't einde van 't jaer: Verkooping van de kerkgodederen." "1798.⁽¹⁾ De Franschen dwingen de onderwijzers hun eed te doen voor de Fransche Wet, en in plaats van de christelijke leerling moesten zij aan de kinderen de Rechten van den manch (!) leeren."

"1798. - De loting werd voor de eerste maal, in België in voege gebracht."

(1) Er staat in de heruitgave van 1929 als jaartal: 1779, doch dit is vast en zeker een drukfout.

Wat er te Elverdinge geschiedde, zal ook wel te Luidschote gebeurd zijn. Wat een bittere tijd voor Pastoor Petrus Ferdinandus Dezeure, dit althans in de veronderstelling dat hij toen nog in leven was.

Maar aan alles komt een einde.

Na moeizame en vaak bewogen onderhandelingen werd op 15 juli 1801 te Parijs een Concordaat gesloten tussen de H. Stoel en de Franse Republiek. Kerk en Revolutie 'verzoenden' zich met elkaar. Om dat doel te bereiken had Paus Pius VII een reeks van uiterst zware eisen van Napoleon Bonaparte, die toen 'Eerste Consul' was, moeten invullen. Hij legde zich o.m. neer bij de secularisatie van de kerkgodsdienst en de opheffing van alle 'oude' bisdommen binnen het grondgebied van de Republiek. De dioceses Antwerpen, Brugge en Ieper werden afgeschaft. Luidschote kwam onder 't bisdom Gent.

Er werden niet minder dan 149 'oude' bisdommen opgereden en vervangen door vijftig nieuwe, er kwamen daar later tien 'supplementaire' dioceses bij. Gent was één van die 'bijkomende' gebieden. Het nieuwe bisdom was samengesteld uit het departement Leie en Schelde. Het gedeelte van het oude bisdom Ieper, dat in het Leie-departement was gelegen, ressorteerde onder dit nieuwe bisdom. Het gedeelte van het bisdom Ieper, dat gesitueerd was in het 'Département du Nord', ging naar het bisdom Cambrai (Kamerijk).

We mogen zeker niet blind blijven voor de goede kant van het concordaat: de kerken, die de storm van de Franse Revolutie hadden overleefd, werden heropend; de uitgeweken priesters keerden terug uit hun ballingschaps. Nu de godsdiensterigheid weer was toegestaan begon men overal de zielzorg zo sterk mogelijk te reorganizeren.

Op Pastoor Petrus Ferdinandus Dezeure deze gunstige ontwikkeling heeft mogen smaken, kan ik niet zeggen.

Hij was misschien al eerder gestorven of had ontslag genomen. Wellicht was de parochie van Luidschote al een tijd vacant en wachtten de mensen met ongeduld op de aanstelling van een nieuwe pastoor, die nog voor de definitieve goedkeuring van het Concordaat en de Organische Artikelén door het 'Tribunat' (7 april 1802) en het 'Corps Législatif' (daags daarna), zal plaatsvinden.

— PASTOOR FRANCISUS EMMANUEL DE COESTER (8/12/1801 — + 12/11/1820)

In het Eerste Deel van onze TANTINEN hebben we reeds herhaaldelijk over Pastoor F. E. De Coester gesproken, omdat hij het is die oudst bewaarde kerkregisters van Kuidshote in 1819 heeft aangelegd.

Daarop, ingeschriven door de E. H. Pastoor Delebecque, van Boszinge (CRM I, p. 13, nr. 20), leert ons dat Francisus Emmanuel Decoster in 1853 te Poperinge geboren was, als zoon van Joannes Franciscus Decoster (uit "Leysele") en Jacoba Lebbe (uit Poperinge). Hij werd gedoopt in de St.-Janskerk aldaar.

Over zijn verdere levensloop: zijn Priesterwijding, zijn weder-varen tijdens de Franse Revolutie, zijn vorige bedieningen weten wij volstrekt niets, tot hij hier beraad wordt:

Ook hij zal veel meegemaakt hebben, van wat wij in de vorige blad-zijden 'gevoerd' hebben.

Toals hij het, op elke voorpagina van de drie verschillende kerkregisters - die hij in 1819 begonnen is -, zelf in zijn sierlijk geschrift zegt, heeft hij zijn priesterlijke ambt te Kuidshote opgenomen "ab octavo Decembris 1801", dus op 8 december (een Maria-feest) van dat jaar. Hij was toen 18 jaar.

Een van de eerste onaangename dingen, die hij zijn nieuwe parochianen heeft moeten melden is het feit dat Paus Pius VII zich op 9 april 1802 - onder de druk van de latere keizer Bonaparte - noodgedwongen had moeten neerleggen bij de afschaffing van alle kerkelijke feestdagen, met uitzondering van O.L.H.-Hemelvaart, O.L.V.-Hemelvaart, Allerheiligen en Kerstdag. Dassen viel uiteraard op een zondag en vond dus genade in de ogen van Napoleon. Deze laatste was van oordeel, dat er al te veel kerkelijke hoogfesten waren tijdens de week, en dus rustdagen. Al die 'overtollige' misdagen, waarop de gelovigen er toe gehouden moesten te horen (de zgn. 'misdagen' zoals: Lechtmis op 2 februari; St.-Jozeffeest op 19 maart, enz., enz.) waren een doorn in zijn oog. De mensen moesten werken, werken..., voor de oprichting van de nieuwe maatschappij! Onze 'Moeder' de H. Kerk was steeds veel wijzer geweest. Tij wist - sinds altijd - dat mensen op tijd en

stond het 'gareel' moesters kunnen afleggen. Vooral in een tijd toen kinderarbeid als normaal beschouwd werd en de zondagenweek van telkens 10, ja! 12 uren, algemeen in voege was. Had men alles bij het oude gelaten, dan was de harde - vaak zo genadeloze strijd voor 'betaald verlof' misschien niet nodig geweest. Toch wrekt zich vroeg of laat!

Pastoor De Coeter heeft ook kennis moeten nemen, in 1802, van het dekreet, waarbij alle officiële aktes, voortaan in 't Fransch 'moesten opgesteld worden. Alle ambtenaren, enz., hier te lande, kregen één jaar tijd om de 'wellevendende' Franse taal aan te leren.

Napoleon - ondertussen keizer - zal dit dwaas en hemelvergeond dekret in 1812 wel enigszins mildeeren. De 'gazettiers', C.V., mochten wel in 't Nederlands opgesteld worden bij ons, maar ze moesten van een Franse vertaling vergezeld gaan. "Vive la liberté, l'égalité et la fraternité!"

Vóór hij pastoor werd te Tuidschote, zal F.H. De Coeter elders wel - op een of andere manier - de zo bittere tijd van de Barrenkriggen in de Zuidelijke Nederlanden hebben meegemaakt, toen de Spaanse boeren, in de jaren 1798-1799, in opstand kwamen tegen de legers van de Franse Republiek. Wat er hier toen kan gebeurd zijn, kan ik niet zeggen.

Maar de 'loting', voor de eerste maal ingevoerd in 1798, had voor gevolg dat vele 'conscrits' onderdoken en in vrees en angst van d'ene schuilplaats naar d'andere meldden, om niet te moeten dienen in het gehate leger, dat zoveel onheil bracht over onze streek.

Maar wat een droevig lot stond hun te wachten, die door verraad of anderszins, doch honden gevat werden door de Franse 'Gendarmen':

Een echte "gesapo"!

Vooraleer wij echter verder gaan met ons verhaal, is het misschien nuttig de lezer eraan te herinneren, dat deze ZONTINEN geen planmatige geschiedschrijving zijn, maar eerder een middel om allerlei fragmenten en 'miscellanea' (ofte 'mengelingen') samen te brengen, 'ne parcent'! Wellicht kan een beslagen ^{historische} ^{stuk}, die later de geschiedenis van Tuidschote zou willen schrijven - maar dan volgens de strenge normen van deze 'edele' kunstenaar - toch zijn voordeel uithalen.

Meer dan eens laten wij gegeven, waarvan we kennis hebben, gewoon weg, ons ons verhaal niet te overladen en niet voordeurzend uit te weiden.

Over de belevenissen van Pastoor de Coester met de familie Bergmann-Wildemeersch en hun 'avontuurlijk' huwelijk, hebben we reeds gesproken in deel II van deze zantingen (pp. 20-22), al hebben wij ook daar niet alle gegevens vermeld, die 'ter onzer kennis' zijn.

In de laatste twintig jaren van zijn priesterleven heeft Pastoor de Coester toch wel een wat rustiger en meer bemoedigende tijd gehad dan voorheen. De stortvloed van de Revolutie was ^{dergelijke} staan aan het weggebroken.

Maar laat ons realistisch zijn; een openhoping voor puin en vrakstukken kon niet in ~~enkele~~ jaren opgeruimd worden. De Raad volledige ruïne der Kerk en haar instellingen, gepeerd met de verwarring der geesten, kon niet - in 'eens oogwenk' hersteld worden door een concordaat, als dit van 1801, verre van daar!

Ergt de neugedenkingen, die ^{de} afondeling mocht het concordaat begroeten, toonden de traagheid waarmee de Kerk haar parochiale laders herstelde, haar onmacht om haar onderwijs en haar liefdevoerken weer te doen gloeien, evenals de aanwezigheid van een voortlerend, kwaadaardig anticlericalisme, voldoende de diepte en de ernst van de toegebrachte wonderen aan.

En toch zou de Kerk, deze - op sterren na - gewonde Kerk, heropleven, en dit voornamelijk dankzij de gehachtheid van de bevolking aan 'outer en heerd', de godsdienstige getrouwheid van ontelbare mensen, die tot het Herosme ging!

In de beproeving, was de 'groot' weer opgestaan, had hij zich gezield. Een hele tijd voor de Terreur, lange tijd nog onder het Directoire had men het Herosme bij de geestelijken, zowel als bij de leken kunnen waarnemers.

De gehachtheid aan de H. Stoel, aan de wettige bisschop, aan de niet beëdigde priesters, had de samenhangheid der Katholieke gemeenschap versterkt. De bedreigingen van de 'wet der verdachten', van de aanbrenger, van de magistraat, gaven aan de sacramenter - die in het geheim werden gezocht en ontvangen - hun volle betekenis. De geldzaamheid van de catachismusles-ten gaf aan de leer, wier verbreding verboden was, de waarde van een getuigenis.

Ook Luidschote zal, zoals Elverdinge en andere parochies in 't ronde, 'refractaire' priesters gehad hebben, die nu hier, dan daar - de christenen opzoeken, heldhaftige leken ook die de priester verborgen aan waar de plaats van afspraak geleidden, waar een geheime, nachtelijke

Mis zou worden opgedragen.

Dat kon een of andere schrijver zijn of een stal. Het signaal slinkt. De priester is daar, gebracht door zijn gods. Hij doopt een nieuw geboren, zegent een huwelijk in. De mis begint. Wachten staat op uitblijf. De mensen uit de buurt, waarvan men zeker is, vullen de halfdonkere stal. Alle ogen weerkaatsen, op het altaar gericht, de vlam van de waskaars, de vlam van het geloof. En Jezus daalt, in de nacht, neer in de harten.

De priester - voor zelen misschien onbekend - is spoedig weer vertrokken ... voor andere bedieningers, in andere 'kerkjes' van deze 'catacombentijd'?

Het zijn mannen van deze soort, in ogenblikken van deze aard - priesters en leken - die de grote Katholieke Herleving der XIX^e eeuw hebben voorbereid en mogelijk gemaakt. Mannen zoals Pastoor Belau, Degeure en De Coester of Kapelaan Plantefève en Dannaël en zoveel andere 'verborgen belyders'; vrouwen die het H. Sacrament ronddroegen, spontane catechisten die in 't geheim de 'lering' kielden, al deze edelmoedigen en vaak heldhaftige mensen hebben in die uren van vervolging de herinnering der Kerk in de komende eeuw gesmeed. "De 'Porten der Hel' zullen haer niet overweldigen!" ook nu niet...

Voor alles werkt men aan het opnieuw vormen en opleiden van priesters voor de parochies. Frankrijk had ongetwijfeld het ergst geleden. Tweederde van de geestelijkheid was in de storm van de Revolutie verdwenen.

In 1801 waren er 50.000 priesters nodig; men vindt er met moeite 30.000, maar velen onder hen zijn zo 'vergruwd' en zo ondermijnd door al wat ze hebben moeten meemaken, en ja! ook zoveel ouder geworden, dat ze geen parochie meer kunnen bedienen.

En de jongeren? De Voltairiaante burgerij en adel bezitten geen edelmoedigheid, geen idealisme. Er bestaat geen Katholiek middelbaar onderwijs meer. De vele oorlogen van Napoleon decimeren de jeugd. Van 1800 tot 1815 ^{men} in Frankrijk slechts 6.000 nieuwe priesters wijden en de oude sterren, uitgeput, in groter aantal!

Net zoals nu! Hein jaar later echter is het bekort gestuurt, maar het zal toch tot het midden der XIX^e eeuw duren tot de Kerk in Frankrijk opnieuw al haar parochies zal kunnen bezetten.

By ons zal het priester-tehort ten wel geen zo'n dramatische toestand veroorzaakt. ^{hebben} Rijschote bracht tenslotte op 8 december 1801 toch een eigen, nieuwe Pastoor; een beproefd doch gerijpt man waarschijnlijk: E.H. Franciscus Emmanuel De Coester.

Toen hij hier het keizerlijk ambt ophaalde, was Napoleon Bonaparte de feitelijkheids alleenheerster geworden, niet alleen van Frankrijk, maar ook in de landen, die door de Franse legers waren bezet en onderworpen.

Stuk voor stuk kondigde hij brachtige maatregelen af voor het scheppen van orde en rust. Beroemd werd het nieuwe besturingsysteem, dat hij invoerde (de departementen, bestuurd door een prefect, enz.), maar vooral het nieuwe wetboek - de Code Napoléon - die reeds in 1804 voltooid werd: Napoleons grootste eer, zijn belangrijkste bijdrage in dienst van de mensheid.

Het moet eerlijk erkend worden; gedurende de eerste jaren van zijn bewind schonk Napoleon zijn vold alles: rust, veiligheid, orde, welvaart; alles, behalve vrijheid. Want om aan het bewind te kunnen blijven had hij behoefte aan een sterke politiemacht (onder Joseph Fouché!)... en had hij ook een sterke krijgsmacht nodig. Het Frankrijk van Napoleon werd een politiestaat.

Hij wist ook dat hij, om zijn doel te bereiken, in heel Europa zou moeten strijden. Deze oorlog, en totale oorlog - die zich over de oceanen naar de andere werelddelen zou uitbreiden en dus een wereldoorlog zou worden - moest met alle beschikbare middelen gevoerd worden.

Op 2 december 1804, een koude winterdag, liet Napoleon zich in de Notre-Dame kronen tot keizer der Franken; of beter: hij zette zichzelf de keizerlijke kroon op het hoofd. Hij beschouwde zich immers als de opvolger van Caesar en Karel de Grote. Hij was in deze wereld de machtigste en de hoogste. Hij wilde heerser worden over heel het Westen.

Toen kwam de herfst van 1805 - de herfst van de grote sensaties: Nelsons overwinning bij Trafalgar, aan de Spaanse Zuid-Westkust, vernietigde de Franse zeemacht, doch de slag bij Austerlitz - de beroemdste van alle veldslagen van Napoleon - dwong de Russen en de Oostenrijkers op de konieën.

Napoleon noemde de zege later: "de gelukkigste, kortste en schitterendste veldtocht, die de wereld ooit heeft aangehouwd". Toen maardigde hij de berroemde proclamaties aan zijn leger uit: "Soldaten, ik ben verrezen over u! Voor u zal het voortaan voldoende zijn te zeggen: 'Ik heb meegewochten bij Austerlitz', en meer zal u troepen: 'Daar staat een held!'".

Al deze gebeurtenissen kon Gastoor de Coaster lezen in de "gagetten". Maar de Napoleontische Adelaars trokken absmaar verder. Pruisen stortte als een kaartenhuis ineen (oktober 1806). In juni 1807 behaalde Napoleon een "beslissende" zege op de Russen bij Friedland (de stad waar onze Joannes Bergmann molaan kwam ...).

Het lot van het continent - zo dacht hij - was beslist.

Maar het tyg zou heren, zijn arrogantie bestraft! De oorlogsmachine van Napoleon ging weer aan het werk. Inval in Spanje (februari, maart 1808). bezetting van de Kerkelijke Staat (mei 1808).

Spanje werd een harde knok. De opstand verspreidde zich van stad tot stad, van landstreek tot landstreek. De Franse executiepelotons schoten de Spaanse patriotten bij duizenden neer. De schilder Goya heeft zijn afschuw en haat voor de gruwelijkheden van deze oorlog in zijn werken geschilderd en geëist. Maar de opstand totaal onderdrukken, daarin slaagde Napoleon nooit. Integendeel: het ging van kwaad tot erger. Een Engels expeditiekorps (onder Wellington) landde in Portugal en versloeg maarschalk Junot. In de jaren 1810-1811 slaagde Wellington er in de meest ervaren, de sluwste en taaiste van Napoleons maarschalken, Masséna, in Spanje te verslaan.

Het werd nog erger toen tsaar Alexander I, van Rusland - die zich tot de bevrider van het Westen wilde opwerpen - Napoleon op 12 april 1812 een ultimatum stelde. Toen nam de keizer een fatale beslissing: de veldtocht tegen Rusland. Eindeloze militaire colonnes, 'la grande Armée' met haar 600.000 man, trokken langs de wegen op mars naar het oosten. Gij kent het verloop: de slag bij Borodino, op 7 september 1812, de verschrikkelijkste en bloedigste, die Napoleon - zoals hij zelf toegaf - ooit had meegemaakt -), waar vijftig à zestig duizend mannen sneuvelden op het slagveld; Napoleons intocht, op 15 september, in Moskou, door de Russen zelf in één grote muurige hertehopen; het vroege intreden van één der strengste winters, sinds mensenheugenis. Napoleon gaf berul tot de terugtocht. De temperatuur bleef dalen, de wegen werden ijbanen, de sneeuwstormen losden over de vlakten. De soldaten van het 'grote leger' stierven van honger en kou. Ze marcheerden in hun dure uniformen, zonder winteruitrusting, tot ze verstijfden, struikelden en ineenzakten. De wegen werden omzoomd door menselijkens en paardenkadavers. De geledeeren werden steeds dunner. Eén enkel instinct beheerde de soldaten: hun eigen leven redden, uit deze hel komen. 'La grande Armée' ging ten onder in een verschrikkelijke catastrofe; slechts brokstukken bleven over.

En nog was "veldmaarschalk Napoleon Bonaparte de grote" - de kleine donkere "Boney", zoals de Engelsen hem spottend noemden - niet getemd.

Binnen slechte enkele maanden stond opnieuw een half miljoen manschappen tot zijn beschikking. Daarmee rukte de dwaze ziel en heerzucht-

keizer in april 1813 Duitsland binnen. Hij had nog niet genoeg gebreken van al die oorlogen. En toch was hij een verloren man. Wellingtons troepen hadden in juni 1813 een grote overwinning op de Franzen behaald; vanuit Spanje waren ze nu in opmars naar de Franse grens. De genadestoot volgde bij Leipzig. De 16de oktober 1813 ontbrandde daar de zgn. "Volkeren slag", waarbij zestig - à zeventigduizend van Napoleons soldaten - voor het grootste, minderjarige recruten - werden weggeslaagd.

En nu viel het rijk van Napoleon uiteen. Op de 30ste maart 1814 hielden de geallieerden met tsaar Alexander aan het hoofd hun intocht in Parijs. Op 11 april ondertekende de eens zo machtige Napoleon zijn acte van abdicatie. Het eiland Elba wachtte hem. En na "de honderd dagen" en de slag bij Waterloo (18 juni 1815) : Sint-Helena.

Sommigen zullen - bij het lezen van de voorgaande bladzijden - misschien zeggen: "waarom zo lang uitweiden over de verschrikkingen van al die Napoleontische oorlogen?"

We hebben het met opzet gedaan, omdat je beter zou begrijpen welke gruwelijke dingen onze mensen toen hebben moeten meemaken, welke angst er geleed is geworden in onze gezinnen. Want ook de Vlaamse jongd werd - willens, nillens - ingelijfd in Napoleons leger en moest mee optrekken om "de wereld te gaan veroveren". Ook zij bleerde met haar bloed de Europese slagvelden, voor een zaak die de hare niet was.

Er waren daar ook jongens van Luidschote onder. En meer dan een. We kennen alleen de namen van soldaten van Luidschote, gestorven "onder de wapens", in een of ander hospitaal. Zie hier hun namen en enkele bijzonderheden, die wij terugvonden in het vroegste overlijdenregister van onze gemeente, op een lijstje, getiteld "Soldaten gesneuveld onder Napoleon":

- 1) DELHAYE Jean-Albert, fusilier, overleden "aan koorts" in het hospitaal van Alexandrië, den 14 febr. 1807;
- 2) CAILLAUT (in verkeerde schrijfwijze voor: CAUILLAU!) Charles, fusilier, overleden in het hospitaal te Madrid, den 5 juli 1809; bezweken "aan koorts";
- 3) LEROY Philippe, soldaat, 21 jaar, overleden in het hospitaal van Saverne (Bas-Rhin), den 6 nov. 1813;
- 4) LAMAIRE Charles, kanonner, 20 jaar, overleden in het hospitaal van Strasbourg, den 19 juni 1814;
- 5) TASSON Bernard, "korporaal der landelijke artillerie", 24 jaar, overleden aan tyfus in het hospitaal van Gent, den 24 januari 1816."

stuk voor stuk : bekende familienamen te Luidschote, in dien tyd.

Jean-Albert Delhaye kan een zoon geweest zijn van Joannes en Catharina "Delhaye" - De Baere, wier dochter Maria-Theresia hier de 9de mei 1820, op 23-jarige leeftijd overlijdt (RMO I, p. 10).

Wat Philippe Leroy betreft : hij kan een zoon zijn van het echtpaar Philippus Jacobus en Maria Joanna Leroy - Deconinck, allebei geboortig van Luidschote. Zijn voornaam doet veronderstellen, dat het hun oudste zoon zou kunnen zijn. In dit geval is het een broer van Susanna Catharina Leroy, die - als jonge dochter, van 27 jaar en 9 maanden - in het ouderlijk huis ("in domo paterna") stierf, de 2de februari 1826 (RMO I, p. 31), en eveneens een broer van Ludovicus Joseph Leroy, die hier op 18 december van datzelfde jaar overlijdt, 27 jaar en 2 maanden oud (RMO I, p. 36).

Het kan echter ook een zoon zijn van de gezinnen Leroy - Meersseman, Leroy - Murrin of Leroy - Tervosse.

Charles Caillau is vermoedelijk een zoon van Benedictus Maria Joanna Caillau - Hemelsoen. Doch er zijn nog andere mogelijkheden.

Charles Lamaire kan, o.a., een zoon zijn van Philippus Jacobus en Johanna Francisca Lamaire - Glorie of van het echtpaar Lamaire - Brabandt.

En voor wat Bernard Tahon betreft, verwijzen we naar deel V van onze zantingen.

Die vijf soldaten, waarvan we zoönen de namen vermeld hebben, zijn ongetwijfeld maar enkele slachtoffers uit Luidschote. Hoeveel anderen er sneuvelden op de talrijke slagvelden van de ambitieuze veroorzaar, Napoleon, weten we niet. Er waren immers heel wat jonge mannen uit Luidschote en het omliggende onder de wapens ten tyde van Napoleon. De meesten waren mode en gedwongen ingelijfd worden in het Keizerlijk Leger. Om u daarvan te overtuigen citeren we volgende aandoenlijke brief, die Constant Tambouryn opnam in zijn "Geschiedenis van Elverdinghe". Hij spreekt boekdelen. Hij werd geschreven door André Joseph Clarebout, soldaat bij de 'Keizerlijke Wacht' (grenadiers tirailleurs), 4e regiment, 2e bataljon, 3e compagnie. Zie hier de tekst van die brief:

París, den 26 April 1812.

Teer lieve Vader,

Om te antwoorden op uwen brief van den 16 desjer.

Ik heb uwen brief wat laat ontvangen. Wij zijn alle dage 't onder verwachting om naar Rusland te gaan. Ik ben danig lewaad van niet te mogen naar huis komen achter drie jaor weg te zijn; achter in Spanje zes of twintig maanden geoorloogd te hebben en binst geheel dien tijd veel vrijerie en avone dagen geleën te hebben.

't En is nog maar zes weken dat we terug zijn in Frankrijk en wij verwachten alle oogenblieke het onder om naar Rusland te moeten vertrekken.

Wij moeten zes honderd urens afleggen. Tal ik dan nooit meer het genot en 't plezier meer hebben van u nog weder te zien? Elaab! ijdele hoop?

Als ons al den eenen kant ontspapt, men zoekt ons te doen omkomen al een anderem kant. 't Kan gebeuren dat wij onthander nooit meer wederzien. En olettengestaande dat, moeten wij van den nood eene daugd maken, van gezien mijn leven alzoo bestemd is.

Jij vraagt mij of ik de zes en dertig frank ontvangen heb, die gij mij gezonden hebt: ik heb ze ontvangen en ik bid u van mij de som van vijftig frank op te zenden om niet te bezwijken op mijn lange reize, die ik te doen heb. Ik bid u van dat geld zoo gaauw mogelijk te zenden. Stuurt den brief naar de burchte van Courbevoie bij París of doet hem 't regiment volgen.

Ik bin ook verwonderd van geene berichten tegengekomen te hebben, want er zijn in ons regiment dertien honderd nieuwe mannen ingekomen, om de die te vervangen die doorgeschooten of ongekomen zijn in Spanje, en er is geen van t' overkt bij. Wel groetenissen, als 't u belieft aan moeder, aan grootvader en grootmoeder, aan mijne twee broeders en aan geheel de familie.

Ik eindig, lieve Vader, met u uit ganscher harte te omhelzen, alsook moeder en mijne broeders alle twee.

Allerliefste vader en Allerliefste moeder.

Uw zeer ootmoedige en eergame zoon,

André-Joseph Clarebont

Wat een schijnende brief, wat al leid ligt er in deze lijnen niet verborgen. Constant Tamboury voegt er in voetnoot aan toe: "Die schamele jongen moet op 't slagveld of onderwege gestorven zijn, want men heeft van hem nooit noch tale noch teeken meer gehad."

Hoeveel jongens van Tuidschote hebben 'tzelfde wrange lot ondergaan. Hoe dikwijls heeft Pastoor de Coester de familie van een getrouwelde jongen het bittere nieuws moeten melden? We kunnen alleen gissen. Maar wat een in-droere opdracht voor een Priester.

Wij weten uit onze oudste kerkregister, dat er - ten tijde van Napoleon - ook Claegebouts woonden te Luidschote. Op 14 juli 1829 vond hier het huwelijksplaats van Carolus Eugenius Claegebout en Rosa Clara Vanden-ameele (RMA I, p. 27). Carolus was weduwnaar van Joanna Theresia Glorie en Rosa weduwe van Columbanus Coquelle.

Maar niet alle jongens van bij ons hadden, tegen wil en dank, dienst moeten nemen in het Franse leger. Op sommigen oefende de persoon van Napoleon zo'n aantrekkingsschacht uit, dat zij "maar een verlangen hadden, hun laatsten druppel bloed te mogen geven voor hun keizer." Getuige daarvan het wel eigenaardig testament, gedateerd van 8 maart 1813, dat Pastoor de Coester heeft moeten in bewaring nemen en dat zich voor de oorlog 1914-1918 nog in kerkarchief bevond. We hebben het wederom aan Constant Tamboryn, dat de tekst van dit "aardig testament" bewaard bleef.

We schrijven hem hier woordelijk over. Hij is het lezen en overwegen waard en het gaat ten slotte om een Luidschotenaar:

"Ik ondergetekende Philippe-Jacques Decock, zoon van wijlen Casimir-Hippolyte en van de afgestorvene Isabelle-Catherine Lebbe, geboren te Luydschoote bij Yper, in het Leiedepartement, eerste luitenant bij het vierde bataljon van het Ronderd een en vijftigste linierregiment, mij voor 't ogenblik te Friederickstadt in Pruisen bevindende, hebbende ten volle mijn verstand en verkeerende in de beste gezondheid, verklaart vastgesteld te hebben voor mijn testament en uitvoering van mijn laatste begeeren 't volgende:

Van zoohaarst de ene of andere der personen hierachter genoemd en die gemachtigd zijn deze schikkingen ten uitvoer te brengen, mijns dood in 't leger of op 't slagveld vernomen zal hebben, zal zoo-haarst mogelijk het noodige gedaan worden om mijn uitvaart te vieren in de kerk van Luydschoote, mijn geboorteplaats, met al de mogelijke pracht en luister: dit nieuws zal aangekondigd worden door blokken-gelui, voor zoverre de kerk- en politieverordeningen het toelaten.

Al de inwoners van de gemeente zullen uitgenodigd worden om die godsdienstige plechtigheid bij te wonen. Vooral de leden van de St. Sebastiaansgilde mogen niet vergeten worden.

Drie Ronderd brooden van gewone grootte en kostende vijftig centiems,

zullen aan de armen uitgedeeld worden. Al de leden van de St. Sebastiaansgilde zullen zich vereenigen aan tafel om te eten en te drinken zooveel ze maar willen; de ander(s)e inwoners zullen zich kunnen vereenigen op denzelfden dag bij Jacques Vanlerberghe te Steenstrate of bij Rector Lebbe te Lizerne, alwaar er zal gedronken worden drie tonnen bier van de streek of ieder der voornameplaatsen.

De personen die gelast zijn met de uitvoering der onderhavige schikkingen, worden versocht het feest aan te dienen met alles wat ze noodig zullen achten om er het uitzicht zoo schitterend mogelijk van te maken, daar ik ten zeerste verlang dat mijns daad gevieren word in volle vrolijkheid en vermaak, gezien ik tot in het morg der beenderen bezield ben met liefde en verkleefdheid voor mijn oppersten Heer, onzen doorluchtiger Keizer, en dat myn vurigste verlangens bestaat in het storten tot myn laatsten druppel bloed voor zijn persoon. Geen groter geluk ware my beschoren, dan te sterren onder zijn banieren op het eereveld.

Bygevolg moeten al de personen die mij kennen, blij zijn en zich vermaken ^{wanneer} dat goede nieuws zullen vernemmen."(!).

Wij onderbreken evens dit citaat en vragen ons af: hoe is zo'n dwarszucht mogelijk bij een Maonne jonge man? En zeggen dat dit testament dateert van na de slag bij Borodino (7 september 1812), van na de beruchte terugtocht over de brandende bruggen van de Beresina!

Naar alle waarschijnlijkhed heeft Philippe-Jacques Decock de Russische veldtocht nooit medegemaakt. Hij zal wel deelgenomen ^{hebben}, zo veronderstel ik toch - aan het neerslaan van de Pruisische opstand in het eerste halfjaar van 1813. Misschien heeft hij de overwinning (op 2 mei) gevieren van de Franse troepen op de verenigde Russische en Pruisische legers bij Gross-Görschen (in de buurt van Leipzig) en enkele weken later bij Bautzen (in Silezië). In zijn ogen moet Napoleon toen nog steeds een ongeïnvenraard veldheer geweest zijn.

We gaan ons verder met het citeren van zijn testament.

"Onmiddellijk na deze plechtigheid (= mijns uitvaart) en gedurende de drie maand die er op volgt, zullen de leden van de St. Sebastiaansgilde zich iederen Zondag na de Vespers vereenigen om iedermaal op mijns gezondheid een ton bier te drinken.

Gedurende de elf volgende maanden zullen er ieder maandag, tegen vijf frank per mis, twee missen gelezen worden voor mijn zielerust en deze van mijn vader en moeder. Na de tweede mis zullen er twee honderd brooden aan de armen der gemeente uitgedeeld worden.

Er zal insgelijks drie duizend frank bestemd worden om jaarlijks een plechtig jaargetijde te zingen, voor mijn zielafenis en ook voor deze van mijn vader en moeder.

Dit jaargetijde zal gedurende vyftig jaar in voornoerde kerk gecelebreerd worden, gevolgd iederen keer van een brooduitdeling aan de armen.

De zielen van mijn vader en moeder en ook deze van mij zullen gedurende die tijdsduurte in't jaargetijde komen; myn testamentuitvoerders zullen de noodige overeenkomst treffen met de kerkbeheerders ten einde deze schikking ter uitvoer te brengen.

Hier laat Constant Tamboryn - spijtig genoeg - een aantal verdere schikkingen weg en schrijft gewoort: "Ik geef aan Ik laat na voor , enz., enz."

We hadden bijzonder graag de beginstijden gekend. Maar het frambois origineel van het testament is verdwenen, zodat wij ons moeten behelpen met wat Tamboryn er uit vertaalde. We gaan door met citeren:

"Ik bid den Heer Verminck, notaris te Yper, te willen zorgen voor het uitvoeren der andere schikkingen van deey testament tegen het gewoon honorarium, te zamen met mynheer Kerkebeke, vrederechter te Elverdinghe, die door mij tot myn testamentuitvoerder benoemd wordt."

"... . (Hier heeft C. Tamboryn opnieuw een deel van de tekst weggelaten. Hij vervolgt dan): "Zoo ik in't leger of op't slagveld niet storf, dan zal myn uitvaart met veel minder praal gevieren worden."

Het artikel dat zegt, dat er drie maand lang na het nieuw van myn dood door de ledien van de St. Sebastiaansgilde op iedere zondag een ton bier zal gedronken worden, valt dan weg en er zullen ook maar drie tonnen bier in plaats van zes, gedronken worden te Lizerne en te Steenstraete; de andere wilsbeschikkingen blijven behouden of 't ware dat ik ze nog zou wijzigen.

Opgemaakt in't fort van Friederichstadt, Koninkrijc Duitsen, geschreven, gedateerd en ondertekend door myn eigen hand den tweeden Maart achttien honderd dertien.

(get.) Decock.

Geregistreerd te Yper den zes en twintigsten October achtien honderd dertien, honderd twintigste folio recto cases een, twee, drie en vier.
Ontvangen drie frank en dertig centium."

Ik kan me best voorstellen dat Pastoor de Coester vardijs ogen zal opgezet hebben, toen hem door de registratie of de testamentuitvoerder, ergens eins oktober 1813, een copie werd overhandigd van dit in vele opzichten merkwaardig testament.

Zijn verbazing zal nog gestegen zijn, eens dat hij de tekst ervan las.

Hij heeft het document alvast goed opgeborgen, zermits het voor de Eerste Wereldoorlog nog in het kerkarchief berustte.

Maar wie is die Philippe-Jacques Decoch, die (onge) huidschotenaar, die in zulke enthouasiastische bewoeringen zijn "liefde en verbleefdheid" voor zijn "oppersten Heer", den "doorlichtigen Keizer" uitsprekt, en op zo'n geëxalteerde wijze, in zijn uiterste wijsbeschikking, zijn "wurigste verlangen" te kennen geeft te mogen sterren "onder zijn banieren op het eereveld"?

Is hij werkelijk geboren of op een of andere manier omgekomen, tenijl hij onder de wapens diende?

Het is zeer goed mogelijk. De aanwezigheid van het testament in het kerkarchief wijst in die richting. Ook het feit dat zijn naam nergens voorkomt in de oudste parochieregisters maakt zijn dood op het slagveld aannemelijk.

Hij noemt zelf zijn ouders. Ze heetten: Casimir-Hippolyte Decoch en Isabelle-Catherine Labbe. Ze waren, op het ogenblik dat hun zoon zijn laatste wijsbeschikking opstelde (2 maart 1813) reeds overleden, zodat we ze niet kunnen terugvinden in het RMO I, waaraan Pastoor de Coester, pas in 1819 begon.

We vonden in de oudste parochieregisters niet éénmaal de familienaam Decoch vermeld. We troffen hem wel aan in het dossier van het "Dénombrement" "in d'acht prochain van vfejernambacht", dat ten jaare 1697 gehouden werd. Hij komt er zelfs vier keer in voor, onder de schrijfwijze de Coeg. Het gaat om vier boerengezinnen, die allemaal een hofste uitbaten te Water (WAT. 29, 34, 44 en 48).

Er is evenmin sprake van een Decoch in de tekst, die uitleg verschafft bij de "quaerte figuratyf met het plan vande huissen, straeten, ende waterloop vande platse ghenaempt Luyerne", opgesteld "opden 23^{sten} ougst 1736 by den ghesworen landmeter vander saele ende casselrye vor Ipre": J. B. Vanden Berghe.

We mogen dus aannemen dat de Decoch's geen oude huidschootse familie zijn. Ik veronderstel dat de vader van Luitenant Decoch, Casimir-Hippolyte, hier ingetroond is met een dochter Labbe.

Die laatste familienaam wordt één keer vermeld in het dossier van de Volkstelling van oktober/november 1697, en wel onder de "Seigneuré de Swijlan-

de (= de Heerlijkheid van Swijland), enclavey sans Poperinge, Witon, Groen, Crombeke et Westvleteren." Daer woonde er anno 1697 een brouwer, Jean Lebbe genaamd.

Ook te Luidschote woonden er, lang geleden, Lebbe's. De oudste vermelding dateert van 23 augustus 1736. De "expliquatie op het plan ofte quaerte figura-tif van... ... Luyzerne", waarover wij zoören spraken, gewaagt onder letter Y van een "dick leedende van Luyzerne naar de weede (van) Andries Lebbe".

Deze gracht liep ongeveer vanaf de hoek gevormd door de "Steenstraete" en de "Middelstraete", oostwaartse richting, en wel naast linker-hart van Steenstraete. Aan de overzijde van diezelfde ^{baan} was er ook een "dyck leedende van Luyzerne naar de Ryole ofte Iperleet".

Uit het testament van Luitenant Decock weten wij boven dien dat er, in 1813, te Luyzerne een herberg bestond, uitgebaat door een zekere Pieter Lebbe. Deze laatste kan een neazaat zijn van onze Andries uit 1736.

We menen zelfs dat we Pieter Lebbe teruggevonden hebben in het overlijdensregister van Luidschote, of althans een naamgenoot van hem. Op p. 13 van het RMO I staat het overlijden ingeschreven van Genoviva de Beir, geboortig van Reninge en hier de 10 de december 1820, op tachtig-jarige leeftijd gestorven, d.i. nog geen maand na Pastoor de Coester. Welnu deze "Genoviva de Beir" was tweemaal weduwe geworden, eerst van Joannes Coura en nadien ("postremo") van Petrus Joannes Lebbe. F.H. J. Louwagie die de begrafenis verrichtte, "ex commissione Reverendi Dr. J. Louwagie pastoris ex Baesinge, coadjutoris", (Luidschote had toen nog geen nieuwe pastoor), voegt er nadrukkelijk aan toe: "in hac conjugum", d.w.z. dat het echtpaar Lebbe - Debeir op onze parochie woonde. We weten niet of deze echtgenoten kinderen hadden.

We kennen ook het gezin Petrus Andreas en Maria Constantia Lebbe-Kesteloot. Dit zouden wel Elverdingenaars kunnen zijn, vermits hun zoon, Ludovicus Franciscus Lebbe, aldaar in 1798 geboren werd. We weten dit uit ons oudste trouwregister (RMO I), dat op p. 24 het huwelijk vermeldt, hier op 16 september 1828 gesloten tussen voornoemde Ludovicus Franciscus Lebbe (een jongeman van 30 jaar) en Catharina Amelia Quartier (geboortig van Boezinge - maar dat kan ook de andere kant van de Steenstraat zijn te Luyzerne!). Toen ze trouwde was Catharina 29 jaar oud en wonachtig op het grondgebied van Luidschote ("ex boezinge; in hac", staat er in de akte). Bruid en

bonden ongetwijfeld voortreffelijk schrijvers, want ze plaatsten allebei een sterke handtekening onder het document. Ludovicus tekent:
Louw Lebbe!

Het jonge gezin liet hier op 15 april 1830 een zontje dopen, dat de naam Carolus Eugenius kreeg (RBA I, p. 82).

Ik ben haast zeker dat de moeder van luitenant Philippe Decock: Isabelle-Catherine Lebbe een zuster was van Petrus Joannes Lebbe, de herbergier van Lijerne, en ook Jacques Vanlerberghe, die een herberg had "te Steenstrate", moet "dichte" familie van hem geweest zijn.

We kennen verscheidene Vanlerberghe's uit dien tijd: b.v.: dat gezin Petrus Nicodemus en Josephina Vanlerberghe-Verbeke. Hun zoon, Norbertus Ignatius Vanlerberghe ("Woesten", 1769), weduwnaar van Maria Jacoba Pharaïldis Willepit-(er waren molenaars van die naam te "Rygaarde") - hertrouwt hier te Zuidschote, de 5de augustus 1829, op zestigjarige leeftijd, met een jonge dochter van Zuidschote, Maria Theresia Debir, die toen 39 jaar oud was. Haar vader heette: Joannes Andreas Debir en haar moeder: Isabella Theresia Deconinck (RMO I, p. 28).

Ook het echtpaar Carolus Eugenius en Maria Caecilia Paschasia Vanlerberghe-Minnekeer woonde rond die jaren te Zuidschote. Hun zontje, Petrus Nicodemus werd hier op 11 januari 1821 ten doop gedragen. Het kreeg bij zijn kerstening de naam mee van zijn grootvader, die als peter optrad (RBA I, p. 24). Hun dochter, Maria Theresia Vanlerberghe, was slechts 18 jaar oud, toen zij de 4de september 1833 te Zuidschote overleed (RMO I, p. 62).

Ik ziekt het: de Debirs, de Lebbe's, de Vanlerberghe's: dat is allemaal familie van elkaar. Jeen toeval dus dat luitenant Philippe-Jacques Decock in zijn testamentaire beschikking o.a. bepaalde, dat "de inwoners van Zuidschote zek "denzelfden dag" van zijn plechtige uitvaart mochten "vereenigen... by Jacques Vanlerberghe te Steenstrate en bij Rieker Lebbe te Lijerne, alwaar er zal gedronken worden drie tonnen bier van de streek in ieder der voorname plaatsen."

Philippe was een wees en waarschijnlijk het enig (in leven gebleven) kind van Casimir en Isabelle Decock-Lebbe. Dat hij een rijke erfgenaam was, blijkt duidelijk uit de bepalingen van zijn testament.

Dit laatste leert ons nog zoveel minder over "het Zuidschote van Toen." Vooreerst het bestaan - toen al - van de St.-Sebastiaangilde.

Philippe was ongetwijfeld zelf lid van deze schuttersgilde, toen hij bij het Franse leger werd ingelijfd. Zo begrijpen we dat hij zijn gildebroeders gans in het bijzonder bedacht in zijn uiterste wijsbeschikking. Zijn handboogvrienden moesten allen speciaal uitgenodigd worden op zijn uitvaart.

Na de godsdienstige plechtigheid mochten alle leden van de gilde "zich verenigen aan tafel om te eten en te drinken zooveel ze maar willen."

"Rouwmaaltijden" waren dus, toen al, niet ongewoon bij ons.

Philippe Decock bepaalde voorts dat "de leden van de St. Sebastiaansgilde", "gedurende de drie maand", die volgen zullen op zijn uitvaart", "iederden zondag na de Vespers" mochten samenkomen "om iedermaal op zijn gezondheid (!) een ton bier te drinken.

De gildebroeders waren blybaar trouwe kerkgangers; misschien gingen ze zelfs elke zondag naar de Vespers! Het kan echter ook zijn, dat de kerkgangers de zondagnamiddag slechts "opengingen", eens dat de Vespers gedaan waren. Trokken de St.-Sebastiaanberinden van 't ene café naar 't andere, na de wkelijkse schieting, of bleven ze een hele tijd hangen in 't eigen gildehuis? Waarschijnlijk deden ze "de twee".

Dat er een gildehuis bestond te Luidschote, weet ik al lang. De naam van "Het St.-Sebastiaanhof" herinnert daar nog aan.

Ook het oude Rachtboek spreekt er herhaaldelijk over. In de "Verpachting" van 30 september 1768 lezen we, b.v., onder nr. 10 (p. 18): "De prochie heeft verheint voor 29 jaaren, t' eerste begonnen mey 1728, d' helft van een half geset (d.i. 'een vierendeel') lants, liggende besijden aan het Kerkhof, alwaar het schoolmeestershuijs opstaet, comperende (= toebehorende) de selve prochie, voor desen tgildehuis".

De pachtakten van 1778 (p. 19), 1783 (p. 17), 1788 (p. 18) en 1793 (p. 18) vermelden ^{eveneens} "het geweren" "gildehuis", dat nadien "het schoolmeesters huijs" werd. In de verpachting van 1688 is er nergens sprake van een "gilde huijs" en 80 jaar later is het "omgevormd" tot een woonst voor de onderwijzer. Was de gilde in die tussentijd "verhuisd" of had ze haar intrek genomen in een of ander 'stamcafé' (dicht bij de gelopers); dat dus ook dienst deed als gildehuis?

Ik vermoed dat het "gildehuis" wel altijd twaalfdertijd én herberg én zetel van de St.-Sebastiaansgilde is geweest.

Hoe zou het anders kunnen bij mensen "lijk wieder"?

Het testament van Luitenant Decock leert ons nog andere dingen over 'het Zuidschote' van de jaren 1800.

De gewoonte bestond toen al brood uit te delen "aan de armen der gemeente", na een solemnische uitvaart of een plechtig jaargetijde.

Philippe Decock bestemt "insgelijks drie duizend frank" (wat een som, als men bedenkt dat een brood "van gewone grootte" toen slechts "vijftig centiem" kostte!) - "om jaarlijks een plechtig jaargetijde te zingen" voor zijn eigen "zielelaafenis en ook voor deze van zijn overleden vader en moeder." "We hebben hier met een echte fondatie te doen, met een looptijd van 50 jaar. Het kapitaal van 3.000 frank moet dienen om een halve eeuw lang een plechtig jaargetijde te houden, "lederen heer," gevuld "van een brooduitdeling aan de armen."

Het jaargebed bestond toen ook al, vermits luitenant Decock bepaalt dat "de zielen" van zijn vader en moeder "en ook deze" van hem, gedurende die tijdruimte in 't jaargebed" moeten "domen".

toch

Als hij inderdaad "in 't leger of op 't slagveld" gestorven is, zullen de Pastoors van Zuidschote, die hier in deze periode van vijftig jaar opeenvolgend het herdersambt uitoefenden, (t.w. E.E.H.H. de Coester, Lefebvre, Spillaert en Delva), gewetensvol de verplichtingen, inhorent aan deze fondatie, nagekomen zijn. En telken zare zal men te Zuidschote, zijn geboorteplaats, gebeden hebben voor die ten slotte idealistische jongeling van bij ons, wiens "vrugste verlangen" bestond "in het storten tot" zijn "laatsten druppel bloed" voor zijn "doeluchtigen Keizer". En de herinnering aan deze jonge luitenant zal nog zaren en zaren voortgeleefd hebben in de gesprekken en in het geheugen van zijn vroegere dorpsgenoten.

Te zult zeggen: we zijn ver afgedwaald van Pastoor Franciscus Emmanuel De Coester ^{dat is waar}? Maar dat is toch een belevenis, die hij meegemaakt heeft - zo veronderstellen we. En zo'n verhaal is - denkt me toch - volledig op zijn plaats in onze STINTINGEN, die ten slotte slechts 'gropen' zijn uit de eeuwenoude geschiedenis van Zuidschote.

Maar gaan nu we nu verder met Pastoor de Coester.

We zeiden het vroeger al: E.H. De Coester, afkomstig was van Poperinge, had een broer, die vroeger binnengetroeden was bij de Paters Kapucijnen. We spraken al over de beruchte wet van 15 Februarie 174 (= 1 sept.

1796); een dekret waarbij alle kloosters in de negen departementen zonder meer werden afgeschaft. We laten hier ~~enkele bepalingen~~, volgen van deze hatelijke roofwet, die ook de Kapucijnerorde gemadeloos zou treffen:

"Toutes maisons ou établissements religieux de l'un et de l'autre sexe, sont supprimés ... dans les deux décades qui suivront à jour auquel les membres desdits établissements auront reçus (leur pension de retraite ..., payée en bons...), ils seront tenus d'évacuer ces maisons nationales (?) qu'ils occupent ... A compter de cette même époque, il ne leur sera plus permis de porter le costume religieux."

- De wet tot afschaffing van de kloosters werd te Kortrijk, b.r., op 6 oktober 1796 afgelondigd. Om bij Westvlaanderen te blijven en bij de Benedictijnerorde:
- de heilige abt van "St. Jans ten Berge" (voorheen: Mons Sancti Johannes ... "tez Thervenne" - en later "Ipiras translatus"), Cornélie Hesdembault, en de resterende monniken werden op 31 december 1796 "gesommeerd" hun klooster te verlaten en de 24ste januari 1797 uitgedreven.
 - De Sint-Pietersabdij te Oudenburg onderging hetzelfde lot op 16 februari 1797. Slechts drie kloosterlingen lieten zich overhalen de edict van Fructidor an IV ("le serment de haine à la royauté et à l'anarchie") af te leggen. De abdij en haar eigendommen werden vanaf 17 maart 1798 verkocht als "biens nationaux".
 - De abdij van Sint-Andries bij Brugge, gesupprimeerd in november 1796, en als "nationaal bezit" verkocht aan Nasson de Longpré, administrateur van het Leiedepartement. Deze leverde de kloostergebouwen over aan het sloperishouweel. De abdijkerk werd wsch. in augustus 1802 afgebroken en totaal vernield.
 - De priorijen van St.-Amand te Kortrijk en van Sint-Bertin te Doperinge ont snapten evenmin aan de beruchte roofwet.

Ook de Benedictinessenkloosters, die na Maria Theresia en Jozef II nog waren blijven bestaan, werden nu volledig van de kaart geveegd:

Dit was het geval met de Abdij van Sint-Godelieve (eerst te Gistel en later te Brugge gevestigd) - de Abdij van O.-L.-Vrouw te Nonnenbosche - de Priorijen 'van de Benedictijnerzusters' te Doperinge() en te Menen.

(1) De zusters werden uitbezette op 24 januari 1797. De kloostergebouwen werden op 28 Februarie an IV (d.i.: 18 decembre 1797) opgekocht door Honoré van Lerberghe, uit Ieper, voor een bedrag van 90.000 frank. Doch Abdis Placide Dubois slaagde er in een gebouw te huren in dezelfde Boetschepstraat (15/31 1800). De zusters kwamen daar daer vervoezen. Ze openden weldra een onderwijsinstelling voor meisjes. Zo bleef de priorij voortleven tot op de huidige dag. Henriëtte-Antonia Van Den Berghe, geboren te Zuidschote op 24/11/1791, als dochter van Eugène Norbert en Caroline Van Den Berghe-Vereecke, werd er tot priorin gekozen de 15de/1/1850. Zij overleed op 12/5/1869.

We vernoemden slechts de orde van Sint-Benedictus, omdat wij die beter kennen. Maar hetzelfde, helaasche lot was - op enkele geldzame uitzonderingen na () - ook alle andere orden en congregaties beschoren, hier en elders. We sommen hier de kloosters op, die in Westvlaanderen gelegen waren : CISSECIËNZERORDE - manner : de Abdijen van Ter Doest (te Lissewege) en deze van duinen (voorheen te Koksijde, later te Brugge) - vrouwen : de Abdijen van Spermalie (toen te Brugge), van de Guldenberg (te Wervelgem), van Groeninge (te Kortrijk), van Hemelsdale (toen ook te Brugge), van Bethlehem (te Damme); PREMONSTRATENZERORDE (Norbertijnen) - manner : de Abdij van Sint-Niklaas (te Kurne); het Sinte-Caeciliacollege (te Dilsmuide en de Proosdij van 'Schoonzicht' (= Beauregard, te Proven) - vrouwen : de Priorijen van Bethanië (te Kurne) en van 'het Hof ten Vrouwen' (te 's Heer Willemskapelle, bij Kurne).

: REGULIERE KANONIKEN VAN SINT-AUGUSTINUS - manner : de Abdijen van Eversam (te Stavele), van Voormezele, van de Eekhout (te Brugge), van Sint-Pieter (te Waasten), van Zonnebeke, van Sint-Pieter (te Lo) en van Loetendale (te Maldegem); de Proosdijen van Sint-Maarten (te Ieper) en deze van Hertsberge. - vrouwen : de Abdijen van Sint-Trudo (voorheen te Assebroek, nadien te Brugge) en deze van de Nieuwe Planté (eerst te Roestbrugge, later te Ieper); de priorijen van Sarepta (te Brugge), van Bethanië (ook te Brugge), van Nazareth (= het Engels Klooster, eveneens te Brugge), deze van Coninchdale (te Ieper) en van Sion (te Kortrijk).

: KARTUİZERORDE - manner : de Kartuizerij van Genadedal (= Val de Grâce, te Sint-Kruis) en de Engelte Kartuizijs (te Nieuwpoort) - vrouwen : de Kartuizerij van Sinte-Anne (opgericht te Sint-Andries en later overgebracht naar Brugge).

Ein lange en treurige lyst voorwaar! En nog betreft ze alleen maar de vestigingen van de eigenlijke monastische orders, in Westvlaanderen alleen. En ze is bovendien niet eens volledig. Wel zijn er een paar bij, die reeds voor de Franse Revolutie vernield werden of gesupprimeerd; maar enkele andere kloosters, die verschonnd bleven van het beruchte decreet van 15 Februarie 1796 of zich nadien, ondanks alles, toch hebben weten te hergroeperen, hebben we niets ons vermeld. Vermelden we toch, omdat ze te Ieper gevestigd waren : de Terte Dames. Als 'buitenlandse' religieuzen ontsnapten ze aanvankelijk aan de vervolging, maar zij werden toch onderworpen aan

"mille搜査, perquisitions, inventaires, surveillances et menaces." Bi werd zelfs een commissaris gestuurd om hun almoezenier, de gezant te dwingen aan te houden, maar hij liet zich ontlopen!

Die taaien Tense monialen hielden het vol te Toper, tot in oktober 1914, toen hun klooster door de beschietingen verwoest werd. De militaire overheid moest hen zelfs dwingen de stad te verlaten! De abdij leeft thans nog voort te Kylemore in Connemara (graafschap Galway).

Abdis Mary Maura (Yema) Ostyn (° te Wervik, 8 december 1868), overleed er op 11 november 1940.

De lijst van de gesupprimeerde kloosters in West-Vlaanderen die we opgaven hebben, doch ze zijn bladyden en bladyden berlogen, hadden wij alle kloosters en gelijkliche instellingen opgaven, die door het opheffingsdecreet van 1 september 1796 - meestal ten dode - getroffen werden. Zoveel religieuzen, die zich hier vroeger verdienstelijk maakten in de predikatie (denk aan de 'belletordens': Dominicanen, Franciscanen), in het onderwijs, de verpleging van huis, in de hospitalen en gestichten voor bejaarden werden uitgeenggaagd en alle activiteit verboden.

De wet bepaalde nochtans onder artikel XX: "Sont exceptées des dispositions de la présente loi, les maisons religieuses dont l'institut même a pour objet l'éducation publique ou le soulagement des malades, et qui, à cet effet, tiennent réellement, en dehors, des écoles ou des salles de malades, lesquelles maisons continueront, comme par le passé, d'administrer les biens dont elles jouissent".

We kennen kloosters, die van deze uitzonderingsmaatregel hebben genoten, al hebben ook veel lange dagen gehad. We noemen er hier twee uit Namen: de Augustinessen van het Sint-Jorishospitaal, die zich hoofdzakelijk aan ziekenverpleging wijdden en de Benedictinessen uit dezelfde stad, die een gesticht voor frankzinniger openhielden.

Maar het bewaardig anticlericalisme van de Franse Revolutionairen kende weinig genade. Zoveel bewonderenswaardige kloosters, waar vroeger de beschaving van het Westen was uitgewerkt bezweken voor het vandalisme en de fanaticale godsdiensthaat van de "quartes gardes".

Het kloosterbezit van het oude regime was ten dode gewond. Ook de huizen van de Franciscanerorde (Kapucijnen, Minderbroeders en Franciscanen) werden opgeheven.

Zo kwam het Pater Pieter Joseph De Coester, kapucijn en broer van Pater Franciscus Emmanuel De Coester, ook op de doot moest. Hij vond een tydlang onderdak te Luidchote. Volgens de bekende Kapucijnen-histo-

Anter Hildebrand,

reeds/ deed hij hier enkale tijd dienst als 'onderpastoor' de geleerde schrijver vermoedt, dat zijn ordesgenoot in 1803 te Luidschote gestorven is. Dit kan moeilijk zijn. De vroegste gemeenteregisters vangen aan in september 1796. Welnu zijn overlijden staan nergens vermeld in ^{het} gemeentelijk overlijdensregister, en evenmin in het parochiaal Registrum Mortuorum, dat zijn broer-pastoor in 1819 begon. Waarschijnlijk is hij hier dus niet overleden.

De littlele zaren die hem nog restten, na de slag bij Waterloo (juni 1815) en de onoverwincing van de Franse dwingelandij in onze streken, zullen voor pastoor de Coester, misschien wel de rustigste geweest van ganz zijn priesterlijke loopbaan.

Hij heeft nog de eerste zaren van het 'Hollands Tydvak' meegemaakt. Het eerste fredestractaat van Parijs, gedateerd van 20 mei 1814, was verbluffend mild voor de overwonnen Napoleon en het Franse volk. En Engels staatsman schreef toen: "Het is niet onze taak trofeeën te verzamelen, maar de wereld tot haar needzame gewoonten terug te brengen."

Wyze en goed bedoelde woorden, voorwaar! Maar achteraf gezien, is die eerste fredesovereenkomst van Parijs veel te mild geweest. Men heeft de "Franse Tyrant" te lijlik onderschat, en de "Napoleontische Adelaar" zullen Europa - het jaar daarop - weer doen sidderen en beven...

Het fredesverdrag bepaalde, o.a., dat het Franse staatgebied zou beperkt worden tot de grenzen van 1792 met toevoeging(1) van enkele gebieden, waar onder het Saargebied (altijd al een knollappel²) en een deel van Savoye. De Zuidelijke Nederlanden (?België?) werden met Holland vereind. De twee landen voonden samen "Het Koninkrijk der Nederlanden onder de schepter van Willem I".

Misschien zal Pastoor de Coester, als hij deze bepaling in de dagbladen las, er zich over verheugd hebben dat de "dictsprekende" bevolking van Zuid en Noordnederland nu in één rijk vereind was, doch hij waarschijnlijk toch wel de mondbruwer gefronst hebben, wanneer hij de verdere bepalingen van het fredestractaat las: schadevergoeding hoeft Frankrijk niet eens te betalen; het mocht bovendien de grote kunstschatten, die het allervergaard geroofd had, behouden! (H schreef het al eens: de helft van wat in het Louvre-museum hangt is gestolen goed!) Frankrijk zelfs het grootste deel van de koloniën, die het in de oorlog verloren had, terugkrijgen.

Na "de Honderd Dagen" en de beslissende slag bij Waterloo werd het tweede fredesverdrag van Parijs ondertekend. Het werd weer een milder vrede, maar toch niet zo mild als die van 1814.

Willem I (1772-1843), zoon van de laatste stadhouder van Oranje,

(1) Het zal Pastoor de Coester wel verdragen hebben dat de eeuwenoude stenen 'naelde' van de parochiekerk in 1807 (voor 2/3) moet afgebroken worden. De kerktoren van Luidschote zal nog tot het einde van de eeuw verminder blijven...

was door een besluit van het Wiener Congres, waarvan de slotacte op 9 juni 1815 - een week voor de slag bij Waterloo - ondertekend werd, tot monarch uitgeroepen van het Koninkrijk der Nederlanden. De vroegere Spaanse en daarna Oostenrijksche Nederlanden, alsook het voormalig prinsbisdom Luik waren nu met de noordelijke provincies verenigd.

Koning Willem was een behoedzaam en vooruitziend man, doch zijn optreden kon brusik en tactloos zijn. Toch moet gezegd, dat onze gouwen onder zijn regering een materiële bloeitijd kenden.

En toch zou het experiment mislukken.

Maar laten wij niet vooruitlopen op de gebeurtenissen, en de levensbeschouwing van Pastoor De Coester voltooien.

Na de plechtige inhuldiging van de "Prins van Nassauwen" als koning der Nederlanden, die te Brussel plaats vond "den 21 September" 1815, had Pastoor De Coester nog slechts een vijftal jaren te leven.

Zuidschote mag hem dankbaar zijn, dat hij nog geen twee jaar voor zijn "onvoorzienige" dood, de verschillende parochieregisters begon aan te leggen.

Voor de omstandigheden van zijn overlijden verwijzen wij naar het eerste deel van onze ZANTINGEN (pp. 12-13).

Uit piëteit en uit dankbaarheid jegens deze verdienstelijke priester schrijven we hier zijn obit over, zoals het te lezen staat in 'zijn' Registrum Mortuorum (RMO I, p. 13, nr. 20):

"anno domini millesimo octingentesimo vigesimo (= 1820), die duodecima novembris (= 12 nov.), hora secunda pomeridiana (= om 2 u. 's middags), omnibus ecclesia sacramentis necnon benedictione papali munitus, obiit et decima sexta ego infra scriptus, ex commissione amplissimi domini decani districtus populi Tringani, praeviis equestris solemnioribus, sepelivi reverendum dominum franciscum emmanuelem Decoster, per novem decim (= 19) annos pastorem in zuidschote, populin gnum Beatae mariae virginis, aetatis sexaginta septem (= 67 j.) annorum, filium joannis francisci, ex leysela, et jacobe lebbe. poperingsanae, conjugum.

V: j: Delebecque, pastor
in boesinghe." (1)

(1) Tydens de ziekte van Pastoor De Coester en na zijn overlijden, namen de Pastoor van Boezinge en E. H. J. Louwaege, een priester uit de streek, de dienst waaraan tot aan de komst van de nieuwe pastoor (zie ZANTINGEN, dl. I, p. 14).

Bijvoegsel

We hebben in deze aflevering van onze ZINTINEEN 'ten overlaade' uitgeweid over de bittere jaren van de Franse Omwenteling. Doch de spreuk indachtig: "colligit fragmenta, ne parsant", willen wij er nog enkele gegevens aan toevoegen, die wij aantroffen in het "Parochie-boek" (Liber Memorialis) II, op pp. 36-37. Ze zijn geschreven door Pastoor Leo de Jaegher (1930-1936), en bijzonder waardevol omdat het oude gemeentearchief ons Zuidschote thans zogood als onbereikbaar is...

We nemen zijn tekst letterlijk over, maar verbeteren hem of vullen hem aan waar het nodig bleek.

- * Gemeente-registers — De oudste registers der geboorten, huwelijken en sterfgevallen, in het archief der gemeente Zuidschote, zijn:
 - 1^e boek — van September 1796 tot September 1805 of Vendémiaire van het jaar 26 der franse republiek tot Vendémiaire jaargang 14.
 - 2^e boek — 1805-1810 — vendémiaire jaargang 14 tot December 1810.
 - 3^e boek — 1811-1819 — januari 1811 tot 1 januari 1820.

Het jaar 1818 ontbreekt.

De registers der kerk beginnen met het jaar 1819.

Van 1796 tot 1815 inbegrepen zijn de gemeenterегистers opgesteld in het fransch.
't Was de tijd der franse omwenteling : Republiek : 1796-1798 - Napoleon I : 1800-1815 - Hollandsch tydvak onder Willem I : 1815-1830.

In 1796 worden de stukken getekend door Pierre-Joseph Maes, agent municipal, notaris en sekretaris (secrétaire de la mairie) (1).

Vanaf juli 1797 worden de stukken getekend door Jean-Charles Depuydt als agent municipal, van 1799 in juli als maire provisoire, vanaf 25 floréal, an neuf (april 1800) als maire de la Commune de Zuidschote, canton et municipalité d'Elver-

-
- (1) Wij vinden in het oudste kerkarchief van Zuidschote een gezin Maes vermeld, nl.: Petrus Jacobus en Rosalia Victoria MAES-PAUWELIN. De man is afkomstig uit Waumen en de vrouw uit Merkem. We kennen verscheidene van hun kinderen:
 - 1) Catharina Victoria (°Zuidschote, ca 1809). Xij huwt de 13de jan. 1833 (ze was toen 23 j. oud) met een jongezel uit Zuidschote: Carolus Ludovicus Boutsemere, 37 j. oud en zoon van Petrus Joannes en carolina Theresia Boutsemere-lebbe (RMO I, p.37). Dit echtpaar liet hier 4 kinderen dopen.
 - 2) Franciscus Naverius (°Z., ca. 1813 en er op 26 april 1850 overleden - RMO I, p.125).
 - 3) Carolina Caecilia (°Z., 25/3/1821 - RBAI, p.29 en +Z. 14/8/1822 - RMO I, p.19).
 - 4) Carolus Ludovicus (°Z., 19/6/1823 - RBAI, p.39 en +Z. 16/8/1826 - RMO I, p.33).
 - 5) Rosalia Henrica (°Z., 3/12/1825 - RBAI, p.57)
 - 6) Eugenius Bernardus (°Z., 19/11/1828 - RBAI, p.73 en +Z. 13/6/1829 - RMO I, p.73).
- Is Pieter Jacobus Maes een familielid van sekretaris Pierre-Joseph Maes of gewoon een naamgenoot?

dinge, département de la Lys. Vanaf 1816 tekent hij "meyer, officier van den burgerlijken staet ter gemeente Zuidschote, canton van Elverdinge, provincie West-Vlaanderen."

« Joannes-Carolus Depuydt overleed te Zuidschote den 18 juli 1843 (RMO I, p. 97), oud 73 jaar. Weduwnaar van Dorothea-Francisca Merlevede. Hij werd geboren te Elverdinge (ca. 1770) en zoon van Joannes-Baptista (Depuydt) en Jacoba Theresia Leupe. Zijn vrouw, Dorothea Francisca Merlevede (Zuidschote, 1771), overleed te Zuidschote 13 November 1835. (RMO I, 74. - Het overlijdensregister noemt haar: "uxor Caroli Joannis Depuydt, Burgomagistri");

(Zij was een dochter van Deodatus Ivo en Dorothea Cæcilia de Lie).

(een dochter van de burgemeester "Burgomagister", Carolina Francisca - "Z.", in 1800 trouwde eerst ^{met} Petrus Joseph (Joannes) Candale, uit Oost-

Veteren (RMO I, p. 19, 7.11.1826) en hertrouwde op 10 januari 1844 met een vijftigjarige weduwnaar uit Reninge, die hier woonde, t.w.: Petrus Joannes Lacante, die zelf weduwnaar was van Catharina Dewagter (RMO I, p. 66), geboortig van Langemark en hier de 12de september 1843 overleden in de ouderdom van 48 jaar. (RMO I, p. 100).

« Maes Pierre-Joseph, die de stukken teekende in 1796 was notaris en sekretaris. Overleden jaer 12 der republiek, den 17 floréal (april 1803), oud 37 jaar. Uit overlijdensact: "Notaire public, natif d'Oost-Veteren, demeurant à Zuidschote, fils de Josse-Joseph et Marie-Thérèse Vercaemer". Echtgenoot van Marie-Louise-Bernardine Poirier, van Duinkerken, 23 j. oud bij het afsterven van haar man.

Een jaar later, 2^e floréal, an 13 (april 1804) hertrouwt de weduwe Maes-Poirier. Uit de akt: Joseph, Henri De Leu, 33 jaas, geboortig van Ieper (St.-Maartensparochie), notaire impérial, domicilié à Zuidschote, fils de Augustin Joseph, rentier à Ypres, et de défunte Thérèse-Dorotheé Degrison, et Marie-Louise-Bernardine Poirier, née à Duinkerke le 13 mars 1781, domiciliée à Zuidschote, fille de Louis-Eugène Poirier, avocat et membre de l'Académie de législation, domicilié à Paris et de défunte Marie-Josèphe Coppin, veuve avec enfants (1) de première noces de feu Pierre-Joseph Maes, en son vivant notaire public à Zuidschote, décédé le 17 floréal an 12.»

(1) « Pierre-Louis Maes-Poirier, geboren an 10, 15 Fructidor (augustus 1801) en Louis-Charles-Auguste geboren 23 fructidor, an 11 (oogst 1802).

Die Joannes Carolus (Jean-Charles) Depuydt, afkomstig van Elverdinge en hier ingetroond, heeft een lange carrière doorgemaakt. Vanaf juli 1797 was hij al 'agent municipal', twee jaar nadien 'maire provisoire' en vanaf april 1800 'burgemeester' van Luidschote. Hij zon die functie meer dan 43 j. waarnemen! Hij heeft 'l'Ancien Régime' meegemaakt en belangrijke ambten bekleed tydens de Franse overheersing (1794-1814), het Hollands Tijdvak (1815-1830) en het eerste decennium van het 'Koninkrijk België'.

Hij ondertekent de akte van "24 maart 1817", waarbij Joannes Gabriel Bergmann "de lutherse religie" afweert, en wordt daarin vernoemd als "Sieur de Depuydt, meyer der Commune van Zuidschote".

Uit zijn huwelijk met Dorothea Franciska Merlevede had hij verschillende kinderen; de vernoemden reeds hun dochter Carolina Franciska Depuydt (°Z.,

1800) welke levens ook hun zoon Angelus-Albertus Depuydt (= Engelbertus), geboren te Luidschote de 8ste september 1799 en godvruchtig overleden te Elverdinge, op 13 april 1876, als echtgenoot van Leocadia-Sophia Annebique. Engelbertus Depuydt trouwde zich al vroeg aan 't onderwijs der jeugd, evenals zijn twee broders, van welke de een, Josephus, (als) onderwijzer gestorven is te Vormezele, en de ander, David, lange ja-
ren bestuurder is geweest van de stadschool te Brugge.

"Hij begon zijn beroep in 1814 (preyঁগ!) te Neukereke (Fransch-Vlaanderen), ging het volgende jaar naar de gemeenteschool van Waasten, als hulp onderwijzer van J.-B. Morel, en werd den 2 Februari 1823 hoofdonderwijzer benoemd voor de gemeente-
school te Elverdinghe, waar hij ook in 1839 als kostler en organist voor de parochiale kerk, Cornelius Bergh opvolgde (1).

Aden 5 Mei 1868 vierde hy, omringd van een grote menigte zijn oude scholieren, zijn blijden jubileum van 52 jaar (sic! Moet het niet zijn: 55?) beroepschap; op den 23 November 1871 werd hij vereerd met het Ridderkruis van de Leopolds-
orde.

"Die man was een deftig en room christen die het harten zijn plichten altijd
behorrigd heeft: daarom blijft zijn naam in tegen bij god en de menschen."

Aldus Constant Tamborijn, ten jare 1908.

(1) Engelbertus Depuydt trad op als getuige toen zijn zuster Carolina, op 10 jan.
1844, hertrouwde met Petrus Lacante (RMA I, p. 66). Hij was ook peter
bij de doop van hun dochtertje, Ludovica Philomena Lacante (°Z., 28/3/1845-
RBA I, p. 162). Het meisje overleed hier - nog geen jaar oud - op 13 maart 1846
(RMA I, p. 110).



*Mail favoré
f pasteur
in
Luidchote*